

SZTE Egyetemi Könyvtár

Egyetemi Gyűjtemény

2

HELYBEN

OLVASHATÓ

Acta Conventus de Iure Civili

Tomus II.



Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi és Polgári
Eljárásjogi Tanszék

ACTA CONVENTUS DE IURE CIVILI
TOMUS II.

ACTA CONVENTUS DE IURE CIVILI
TOMUS II.

A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és
Polgári Eljárásjogi Tanszékének kiadványa

LECTUM
Szeged, 2008

0048

SZTE Egyetemi Könyvtár



J000637839



© A szerzők 2008

X 64968

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
FALUDI GÁBOR: A SZERZŐI JOG ÉS AZ INTERNET VISZONYÁNAK EGYES KÉRDÉSEI	9
GELLÉN KLÁRA: A MÉDIA KÁROS HATÁSAI ÉS A KISKORÚ FOGYASZTÓK VÉDELME – HATÁLYOS ÉS TERVEZETT JOGI ESZKÖZÖK	27
SZABÓ IMRE: A SZEMÉLYISÉGI JOGOK VÉDELMI RENDSZERE A MAGYAR JOGBAN	43
TATTAY LEVENTE: A KÖZSZEREPLŐK KÉPMÁSÁNAK VÉDELME	61
VEREBICS JÁNOS: INFORMÁCIÓS TÁRSADALMI SZOLGÁLTATÁSOK – MULTIMÉDIAJOG	91




ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó! A Szegedi Tudományegyetem Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszéke gondozásában megjelenő *Acta Conventus de Iure Civili* sorozat különleges kiadványát tarthatja kezében. E kötetben ismét egymásra találtak azok az előadók és gondolataik, akik a Tanszék és a Biztonságpolitikai Intézet által 2003. szeptember 19-én „Információs társadalom-média jog” címmel megrendezett konferencián szerepeltek. Bár tanulmányaik alapját a konferencián elhangzott előadások képezik, azok a későbbi változásokra, aktualitásokra figyelemmel átdolgozásra kerültek.

Kellemes olvasást kívánva ajánlom a kiadványt a sajtó-, média jog és az infokommunikációs jog iránt érdeklődők figyelmébe.

Gellén Klára



A SZERZŐI JOG ÉS AZ INTERNET VISZONYÁNAK EGYES KÉRDÉSEI¹

1. Bevezetés

A lehívásra hozzáférhetővé tétel (hétköznapi kifejezéssel: internetes felhasználás) számos kérdést felvet, kezdve a szerzői jog területisége és a lehívásra hozzáférhetővé tétel szükségszerű nemzetközi jellege között feszülő ellentmondástól, egészen a szerzői jog paradigma váltásáig, sőt, szélsőséges javaslatok szerinti megszüntetéséig.

Egy előadás témájának megválasztása során nem lehet azt az önkorlátozást túllépni, hogy az általános, különösen a hosszabb távon is érvényesként elfogadható, még inkább absztrakt következtetések levonására az információs társadalom és a szerzői jog egyes összefüggéseit feltárni szándékozó előadás, de akár egy tanulmány is kevésbé alkalmas.

Az alapkérdést ugyanis nem lehet szerzői jogi sapkában megválaszolni. A legáltalánosabb dilemma ugyanis az, hogy az internettel összefüggő jogviszonyokat kell-e egyáltalán szabályozni (itt már van igenlő válasz², bár ennek helyességét még ma is többen kétségben vonják), ha igen, akkor a nyílt elektronikus hálózatra, mint beszámítási pontra tekintettel kell-e a rendező elveket meghatározni, vagy a hagyományos szabályozási tárgyak szerint kell-e az internetre vonatkozó eltéréseket kezelni.

A mai helyzetben a nemzetközi és nemzeti jogalkotók nem gondolkoznak valamiféle „keresztülfekvő” internet-jogban. Az ettől eltérő kérdés, hogy az internet-jog (infokommunikációs jog), mint kutatási terület, vagy mint diszciplína helyénvaló, de csak akkor, ha az előbbi esetben a kutatás nem tekint el a szabályozási tényekről, az oktatás során pedig a hallgatók pontos képet adnak arról, hogy az



oktatott részterület a szóban forgó jogrendszerben (regionális jogrendszerben) hol foglal helyet.

2. Szerzői jogi kiindulópont

A szerzői jogi szemléletben a szerzői jogi törvények első pillérével, a mű fogalmának, pontosabban egyéni – eredeti jellegének meggyengülésével kell bármely elemzést kezdeni. Az előadás tárgya és terjedelme nem enged bővebb kifejtést, ezért csak utalni lehet arra, hogy az oltalmi kör funkcionális művekkel, ipari teljesítményekkel való bővítése az oltalom tartalmának felhígulását eredményezi.³

Másodszor beszélni kell a szerzői jog társadalmi szerepéről is. A szerzői jog alapvető szerepe nem csak főként abban áll, hogy a szabadidő élvezetes eltöltéséhez egyedi szellemi tartalmat nyújtson. Ez csak a befektetés, az ipari teljesítmény védelméhez képest külön kezelendő szempont. A szerzői jog – talán elsősorban – az egyedi szellemi alkotásban megformált véleménynyilvánítási jog motorja. E motor hajtóanyaga a tulajdonszerű, de személyiségi elemekkel összefonódott kizárólagos jogba átitrt szabadság, amely lehetővé teszi, hogy a szerző – ha úgy tetszik az eredeti jogosult – jogi, gazdasági autonómiájára építve gyakorolhassa a véleménynyilvánítás jogát, ebbe beleértve a műve szabad piaci értékesítését is.

Ezt azért kell kiemelni, mert az internet világában az egyik elismert érdek, hogy a közönség akadálytalanul, vagy a lehető legkevesebb akadály mellett jusson – például az információs jogra, vagy a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozva – a védett művekhez és teljesítményekhez. Amikor ez az érdek ütközik azzal a jogosulti érdekkal, hogy a megváltozott technikai feltételek, tehát hálózati körülmények között se csökkenjen a jogvédelem szintje, akkor nem egyszerűen a tulajdon védelme ütközik az információs szabadsággal, hanem a vélemény- és információs szabadság két egyenrangú aspektusa között kell mérlegelni. Éppen ezt tette az USA Legfelsőbb Bírósága éppen internetes felhasználások és a védelmi idő felemelése összemérése kapcsán az Eldred vs. Ashcroft ügyben⁴.

3. Az internetes jogsértésekre /felhasználásokra alkalmazandó jog

A globális felhasználásra alkalmazandó szerzői jog meghatározását egyelőre a hagyományos nemzetközi magánjogi keretek között, kapcsoló elvek közül válogatva kell keresni.⁵ Nem szabad azt hinni, hogy a WIPO egyezmények⁶ által megalapozott, az Európai Közösségben az Infosoc-irányelvvel némileg szorosabbá tett joghasonlóság olyan jogegységet eredményezhetne, hogy jóformán mindegy, hogy mely állam joga alapján dől el egy internetes műfelhasználással kapcsolatos eset. Itt nemcsak arra kell gondolni, hogy vannak államok, amelyek nem csatlakoztak a WIPO Egyezményekhez, hanem arra, hogy sem a csatlakozás, sem pedig az EU-n belül az Infosoc-irányelv átültetése nem eredményez egyforma, „csereszabatos” jogokat, az eltérő nemzeti jogalkalmazásokról nem is beszélve.

A szükséges nemzetközi magánjogi válasz még nem született meg. Álláspontunk szerint nem is lehet a nemzetközi magánjog hagyományos keretei között egy globális felhasználásra irányadó jogot megnyugtatóan megtalálni. Csak egy TRIPs szélességű és kötelező erejű, szerzői jogi nemzetközi egyezményes egységes jog, a nemzetközi magánjogi kapcsoló elvek kikapcsolása kínálhatna elfogadható jogbiztonságot jogosultnak, felhasználónak és fogyasztónak egyaránt.

Még a létező jogegységesítésre is igaz, hogy kullog a technika mögött. Arról van szó, hogy mire megszülettek és hatályba léptek a szerzői jog és internet viszonyát legalábbis jogdogmatikai szinten rendezni hivatott nemzetközi és uniós aktusok⁷, azok részlegesen szinte azonnal el is avultak. Itt elég, ha arra utalunk, hogy a nemzetközi egyezményes megoldás alapját képező modell:

- tartalomszolgáltató=felhasználó
- közvetítő (hírközlési szolgáltatást nyújtó) szolgáltató
- a szolgáltatást igénybe vevő közönség, tehát, ha úgy tetszik, a felkutatható, azonosítható felhasználó helyébe ma már a tartalomszolgáltató nélküli, állandóan mozgásban lévő peer- to- peer (P2P) fájlmegosztó hálózatok lépnek az ezeket támogató szoftverekkel együtt.

A létező jogi megoldások, ideértve a bírósági döntéseket is, egy statikus, tartalomszolgáltatóra – hozzáférést biztosító szolgáltatóra – igénybe vevőre épülő hálózat feltételezésére épülnek. Erre utalnak azok az útkeresések, amelyek a műholdas sugárzás, mint határon túlnyúló felhasználás jogi minősítéséből indulnak ki, és ebből a szolgáltató letelepedési helye jogának alkalmazását szorgalmazzák. Szóba került még az irodalomban nyilvánosságra hozott szerzői mű felhasználása esetén a származási ország joga, illetve még nyilvánosságra nem hozott mű esetén a szerző személyes joga.⁸ Ezek a magukban logikus javaslatok elvileg is megdőlhetnek a központi adatbázis nélkül zajló fájlcsere (pl. Grokster-ügy⁹ – USA) keretében történő felhasználások megítélésében. Ha pl. az USA szerzői joga mögött meghúzódó szokásjogi /esetjogi magánjog még az analóg világból nem ismerte volna a közvetett (secondary) jogsértés két esetét is,¹⁰ igen nehezen lehetett volna a jogosult javára eldönteni a fájlcserét támogató szoftver előállítója ellen indított ügyet.

A hagyományos nemzetközi magánjogi elvek közül a származási ország elvét pl. a védelmi idők összehasonlítása szempontjából a BUE is tartalmazza¹¹. Ez az elv azonban csődöt mond minden olyan regionális integrációban, amely gazdasági, piaci értékesítési szempontból, a szolgáltatások nyújtása, az árumozgás szabadsága védelmében is tiltja a jogalanyok közötti indokolatlan megkülönböztetést. Ilyen rendelkezés pl. a Római Szerződés 12. cikke, de megfelelője megtalálható más regionális együttműködésekre irányadó szabadkereskedelmi egyezményekben is. Emiatt pl. a közösségi jog a híres Puccini eset¹² nyomán a védelmi idő különbségek megszüntetése céljából a BUE 20. Cikkén alapuló, a BUE védelmi szintjét meghaladó belső jogot alkotott, nevezetesen a védelmi idő irányelvet.

Ebből az következhet, hogy azok a javaslatok nem eléggé megfontoltak, a gyakorlat igényeire, és ha úgy tetszik, a jogbiztonságra nincsenek kellő figyelemmel, amelyek elhanyagolhatónak tekintik azt a hátrányt, amely abból adódna, hogy egy felhasználási helyen (országban) felhasznált nagyszámú műre (ez különösen igaz a fájlcsere) a származási ország szerint esetleg különböző jogokat kell alkalmazni. Az egyes országok szerzői anyagi jogai között ugyanis

jelentős különbségek lehetnek a BUE, TRIPS, Római Egyezmény, WCT és WPPT háttére előtt is, így például

- a szerző személye (alkotó, vagy megrendelő)
- a személyhez fűződő jogok és az azokról való lemondás terjedelme,
- a vagyoni jogok tárgya, struktúrája, átruházhatósága,
- a magáncélú másolási díjigények léte,
- a szabad felhasználások taxatív, vagy keretszabály alapján való meghatározása,
- a polgári, közigazgatási és büntető szankciók rendszere és összefüggései tekintetében.

Hasonló a helyzet a szerző személyes jogát nézve is. Először is a legtömegesebben felhasznált könnyűzenei művek általában többszerzősek. Ha a szerzőtársak személyes joga különböző, az ellehetetleníti a jogalkalmazást. Másodszor a ma még védett huszadik századi európai szerzők nem jelentéktelen része az ismert világesemények miatt kivándorolt, emiatt életművük több származási országhoz, és így több szerzői joghoz köthető (pl. Thomas Mann, Márai Sándor, Wass Albert, Rachmaninov, Bartók, Szoltsenyicin stb.)

A nemzetközi magánjogi megközelítés alapját jelentő territorialitás fogalma sem vált egyszerűbbé a digitális technika korában. A territorialitás elvének alkalmazásához meg kell határozni, hogy mely állam területén történik jogilag releváns felhasználási cselekmény. A szerver számítógép földrajzi helye és a többszörözést ellenőrzése alatt tartó személy gazdasági székhelye különböző lehet, és ennek van is jelentősége. Ha az analóg világban pl. a magyar székhelyű könyvkiadó rendelkezik a magyar nyelvű kézirat többszörözéséről (nyomdai sokszorosításáról), és ehhez közreműködőként akár a saját tulajdonában álló, akár tőle tulajdonosi szempontból független szlovákiai székhelyű nyomdát vesz igénybe, a többszörözési, felhasználási cselekmény helyét helyesen nem a közreműködő nyomda székhelyéhez helyes igazítani. Ezt az elvet minden bizonnyal

helyes követni a szerver fizikai helye és a működtető személy székhelye/gazdasági központja esetében is.

Mindenesetre a műholdas sugárzás körében, amelyet a határon túlnyúló felhasználások körében a lehívásra hozzáférhetővé tétel előfutárának tekinthetünk, már született normatív és eseti döntésbe foglalt megoldás is. A normatív megoldást a Műhold – Irányelv nyomán a magyar szerzői jogban is megtalálhatjuk¹³, az Európai Bíróság pedig a Lagardère – esetben¹⁴ úgy vágta el a gordiusi csomót, hogy a műholdas televízió-szervezettel szemben díjigényt érvényesítő hangfelvétel-előállító mind a központi ügyintézés, és műsorszerkesztés helyén, mind a műsor tényleges fellövésének államában követelhet díjat a televízió-szervezettől.

A már említett WIPO egyezmények és INFOSOC – Irányelv meghatározták az internetes felhasználás kezeléséhez szükséges vagyoni jogok fogalmát. A megfelelő vagyoni jogok léte azonban még nem oldja meg a territorialitás elve alkalmazásának nehézségeit.

Az internetes felhasználás határon átnyúló jellegéből adódó kérdés összetartozó régiókon belül, így az Európai Unióban sajátosan jelentkezik. Utalni kell azokra a szerződéses megoldásokra és uniós jogvitákra, amelyek az un. regionális, európai szerzői és szomszédos jogi felhasználási engedélyezés kapcsán bontakoztak ki. E megoldások és jogviták éppenséggel a *lex loci protectionis* kapcsolóelve alkalmazásának mentén születtek (pl. hangfelvétel-előállítói közös jogkezelő szervezetek megállapodása az un. simulcasting felhasználással összefüggő díjigények kezelésére¹⁵, amely lehetővé teszi, hogy a felhasználással érintett bármely állam területén a felhasználással érintett összes állam területén hatályos engedélyt kapjon a felhasználó.) A szerzői zenei közös jogkezelő szervezetek is kidolgoztak és egy ideig alkalmaztak is egy EU versenyjogi szempontból kifogásolt konstrukciót (Santiago-Barcelona megállapodás). Ennek helyébe valószínűleg egy másik, az EU Bizottság által is támogathatónak vélt közösségi engedélyezési konstrukció lép¹⁶. Az üzleti megoldások keresése folyik.

4. A szabad felhasználás egyes kérdései

A nemzetközi egyezményes, nagyszemű háló legkényesebb kérdése a szabad felhasználások rendezése. A BUE egy esetre vonatkozó, majd a TRIPS és a WIPO szerződések által az irodalomban vitatottan kiszélesített hatályú háromlépcsős tesztje a nemzeti jogalkotó számára jelent korlátot. Ha ez így van, akkor helyes-e, ha e tesztet egy nemzeti törvény megismétli? A magyar Szjt. 33.§ magában foglalja e korlátot, azonban úgy, mint a taxatíván felsorolt szabad felhasználások eseti mércéjét. Vizsgálható, hogy helyén van e ez a szabály?

A szabad felhasználáson belül is a legtömegesebb eset a magáncélú másolás, pontosabban a természetes személyek magáncélú digitális másolása, amely internetes környezetben vált igazán akut problémává. A WIPO szerződések kapcsán az világos, hogy a magáncélú másolás továbbra is a szerzői kizárólagos jog alóli kivétel, (még) nem vált a szerzői joggal azonos minőségű korlátozó joggá.

A magáncélú többszörözés vizsgálható az INFOSOC-irányelvvél, illetve annak átültetésével összefüggésben is. Tisztázandó itt egyfelől a hatásos műszaki intézkedés (TPM), másfelől a magáncélú másolás, illetve a másolással keletkező hátrány kompenzálására hivatott díjigények viszonya.¹⁷ Az tény, hogy a díjigények Közösségen belüli fakultatív léte, és különböző mértéke a belső piacon egyensúlytalanságot eredményez. Az a rendelkezés, hogy a díjigény megállapítása során a TPM alkalmazására megfelelő figyelmet kell fordítani (Szjt. 20.§) – magyarázatot igényel. Azt jelenti-e a szabály, hogy nem létezik a szabad felhasználásra „jog” akkor, ha a jogosult TPM-et alkalmaz? Ha ezt jelenti, akkor ezt a megállapítást össze kell kötni azzal az általánosan elfogadott, a WIPO szerződések-ből is folyó elvvel, amely szerint a szabad felhasználás általában nem jelent igényt a szerzői joghoz képest. Vagy pedig azt jelenti a „kellő figyelem fordítása”, hogy a valóban hatásos, tehát gyakorlatilag fel nem törhető TPM alkalmazása kiolthatja, vagy csökkentheti a kompenzációs díjigényeket?

Ma már néhány EU tagállami nemzeti jog bizonyítja, hogy az INFOSOC-irányelv 6. Cikk (4) bekezdése, a hatásos műszaki

intézkedéssel szemben érvényesíthető szabad felhasználási igények szabálya hogyan ültethető át. Az is világos, hogy a szabad felhasználás és a kizárólagos jog új típusú egyensúlyához hozzátartozik, hogy a magáncélú másolás egyes kiemelt eseteiben és más néhány közérdekű szabad felhasználás esetében a TPM alkalmazását megelőzheti a szabad felhasználó igénye. Erre a magyar jog is kínál megoldást.¹⁸

Az INFOSOC-Irányelv egyébként nem teremtett jogegységesítést a szabad felhasználások szabályozása terén sem. Sőt, az opciók, és a homályos általános felhatalmazás¹⁹ csak növeli a tagállami szerzői jogi törvények közötti különbségeket.

4. Az internetes felhasználások és a jogérvényesítési irányelv²⁰

A jogérvényesítési irányelv a TRIPs szabályozásnál szélesebb körben öleli fel azoknak a körét, akikről a bitorlónak/jogsértőnek tájékoztatást kell adnia; így nevezetesen azokat is kötelezetteknek tekinti, akik a bitorló termék birtokában vannak, akik a bitorló szolgáltatást igénybe veszik, vagy akiknek a szolgáltatásait a bitorló igénybe vette. Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások területén értelemszerűen kérdésként merül fel, hogy a közvetítő szolgáltatónak is kell-e adatot szolgáltatnia a szolgáltatását igénybe vevő, bitorló/jogsértő magatartást megvalósító tartalomszolgáltatóról, vagy mentesül ezen kötelezettség alól az elektronikus kereskedelemi felelősségkorlátozás²¹ alapján?

A Jogérvényesítési Irányelv átültetése valamennyi szellemi tulajdoni törvénybe megtörtént.²²

A Jogérvényesítési irányelv 8. Cikke alapján a tagállamok kötelesek biztosítani, hogy a szellemi tulajdonjog megsértése miatt indított eljárásokkal összefüggésben és a felperes indokolt és arányos kérelmére az illetékes bíróságok elrendelhessék, hogy a szellemi tulajdonjogot sértő áruk vagy szolgáltatások eredetéről és terjesztési hálózatairól a jogsértő és / vagy az a személy adjon tájékoztatást, aki

- kereskedelmi mértékben birtokolta a jogsértéssel érintett dolgokat;

- kereskedelmi mértékben vette igénybe a jogsértéssel érintett szolgáltatásokat;
- kereskedelmi mértékben nyújtott szolgáltatást a jogsértés elkövetéséhez;
- fent felsorolt személyek állítása szerint közreműködött a jogsértéssel érintett dolgok előállításában és terjesztésében, illetve a jogsértéssel érintett szolgáltatások nyújtásában.

A Jogérvényesítési irányelv megállapítja a tájékoztatás tartalmát,²³ és a tájékoztatáshoz való jog gyakorlása során figyelembe veendő egyéb, e jogot részben tágító, részben szűkítő rendelkezéseket is²⁴. Ezek közül a személyes adatok kezelésére vonatkozó szabályok figyelembe vétele a legjelentősebb, ugyanis azt mondja ki, hogy a tájékoztatási jog fennállása nem érinti, azaz nem sértheti a fennálló adatkezelési /adatvédelmi szabályok érvényesülését.

A szellemi tulajdoni törvények (szerzői jogi törvény, szabadalmi törvény, védjegytörvény, használati mintaoltalomról szóló törvény, formatervezési mintaoltalomról szóló törvény, a félvezető termékek topográfiájának védelméről szóló törvény) azonos tartalmú, a TRIPs egyezményhez való csatlakozással összefüggésben²⁵ beiktatott rendelkezései szerint – a szellemi tulajdonjog jogosultja – egyéb igényei mellett – választása szerint követelheti, hogy a jogsértő szolgáltatasson adatot a jogsértéssel érintett áruk, illetve szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, valamint az ilyen áruk terjesztésére kialakított üzleti kapcsolatokról. E tájékoztatási igény csak a jogsértő személyével szemben érvényesíthető. Ez volt a helyzet a jogérvényesítési irányelv átültetése előtt.

A Jogérvényesítési irányelv szerint a tájékoztatás tartalma is bővebb, pontosabban részletesebb a szabály, mint a hatályos jogban. Nemcsak az értékesítési láncra, hanem az értékesített dolog (szolgáltatás) mennyiségére, megjelölésére és ellenértékére is kiterjed, bár, ha teszünk egy valódi tartalmi összehasonlítást, valószínűnek látszik, hogy a TRIPs alapú igény alapján is el lehet jutni ugyanahhoz a tájékoztatáshoz.

A példát az Szjt-ből²⁶ vesszük:

TRIPS szerint	A jogérvényesítési Irányelv szerint
adatszolgáltatás a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról;	adatszolgáltatás a jogsértéssel érintett dolgok, illetve szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevők, a jogsértéssel érintett dolgokat birtoklók, valamint a forgalmazásba bevonni kívánt vagy bevont nagy- és kiskereskedők nevéről és címéről; valamint a jogsértéssel érintett dolgok, illetve szolgáltatások előállított, forgalmazott, illetve igénybe vett, valamint megrendelt mennyiségéről, továbbá az azokért adott, illetve kapott ellenértékről.

Ha a tömörebb, TRIPS szerinti szabályt nézzük, abból is következik, hogy az értékesítési lánc résztvevőire, az értékesített mennyiségekre és az árakra vonatkozik a tájékoztatás, különben a szabály értelmetlen lenne. A bővebb rendelkezés a tervezett értékesítésre, illetve szolgáltatásra való utalással több, de ez meglehetősen üres halmaz, ilyen tájékoztatást a gyakorlatban soha senkitől nem lehet sem kapni, sem pedig kikényszeríteni.

A Jogérvényesítési Irányelv fő újdonsága, hogy szélesebb körben öleli fel azoknak a körét, akikről – a jogsértővel együtt, vagy külön – tájékoztatás követelhető. E személyi körbe tartozik a 8. Cikk (1) bekezdés c) és d) pontja szerint, aki üzletszerűen (kereskedelmi mértékben) nyújt szolgáltatásokat a jogsértő tevékenységekhez; vagy aki az ilyen személy állítása szerint részt vett jogsértő szolgáltatások nyújtásában. Röviden: az értékesítési lánc jogsértőtől különböző, kereskedelmi mértékű (üzletszerű) szolgáltatást nyújtó résztvevőivel szemben is gyakorolható a tájékoztatási jog.

A tájékoztatási jog bevezetése kapcsolatban állt az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal

összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (Ektv.) 2005. évi módosításával is²⁷.

A Jogérvényesítési irányelv általában nem érinti az EKI-t²⁸, és különösen nem érinti EKI 12-15. cikke szerinti, a közvetítő szolgáltatónak javára fennálló felelősségkorlátozást.

A tájékoztatási jog bevezetése csak a kereskedelmi mértékű (üzletszerű) jogsértő cselekményekkel illetve ilyen szolgáltatásokkal kapcsolatban kötelező. A jogérvényesítési irányelv (14)-es preambulum-bekezdése alapján kereskedelmi mértékű (üzletszerű) az a cselekmény, amelynek célja közvetlen, vagy közvetett gazdasági vagy kereskedelmi előny elérése. E körbe a jóhiszemű végfogyasztók /végfelhasználók cselekményei nem tartoznak bele.²⁹

Az Ektv. hatálya alá tartozó szolgáltatások közül az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások³⁰, valamint az elektronikus kereskedelem körén kívül eső, de ellenszolgáltatás fejében nyújtott információs társadalmi szolgáltatások³¹ kétség kívül üzletszerűen nyújtott (kereskedelmi mértékű) szolgáltatások a Jogérvényesítési irányelv és az Ektv. összevetése alapján.

Az információs társadalmi szolgáltatások, és ezen belül az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások körében az elektronikus út alkalmazása miatt az a tipikus, hogy szellemi tulajdonjog jogosultja a jogsértést, illetve a jogsértőnek vélt cselekményt nem közvetlenül, tehát nem a jogsértőnél, hanem közvetítő szolgáltató³² Internet Protokoll (a továbbiakban: IP) címén / domain neve alatt észleli.

Felvetődik ezért az a kérdés, hogy a közvetítő szolgáltatónak is kell-e tájékoztatást adnia a szolgáltatását igénybe vevő, jogsértő magatartást megvalósító tartalomszolgáltatóról, vagy mentesül ezen kötelezettség alól a felelősség korlátozására vonatkozó³³ és a tartalom figyelése alól mentesítő³⁴ rendelkezésekre történő hivatkozással.

Az EKI-ben és ennek nyomán az Ektv.-ben meghatározott felelősség korlátozás a közvetítő szolgáltatót kizárólag a jogsértő tartalommal, pontosabban annak hozzáférhetővé tételével összefüggő kártérítési, és egyéb, pénz fizetésében álló felelősség alól mentesíti (a felelősségkorlátozás egyes eseteire vonatkozó feltételek teljesülése esetén a közvetítő szolgáltató értelemszerűen, az alanyi oldali feltételek hiányában mentesül a büntetőjogi felelősség alól

is). Megalapozatlanok azok az álláspontok, amelyek a közvetítő szolgáltatók nemleges felelősségét tekintik kiinduló pontnak. A közösségi jogalkotói cél az volt, hogy a közvetítő szolgáltatókat anyagi (pénz fizetésében álló) felelősség alól mentesítsék azért, hogy ne terhelje az e-gazdaság fejlődését, és általában az internet-használat terjedését az anyagi joghátránnyal való fenyegetettség olyan esetekben, amikor nem várható el a közvetítő szolgáltatótól a más által közrebocsátott tartalom ellenőrzése.

A közvetítő szolgáltató is köteles a jogsértés abbahagyását, eltiltását elrendelő bármely jogalapon (polgári jogi, büntetőjogi, közigazgatási jogi) hozott határozatot teljesíteni.³⁵

Ilyen eltiltó tartalmú végzés közigazgatási jogi alapja lehet például az előzetes engedélyezést kizáró elv alóli kivétel körébe³⁶ tartozó jogszabályt sértő szolgáltatói cselekmény, vagy magatartás.

Polgári jogi jogalapot jelenthet például az eltiltásra az olyan közvetítő szolgáltatói cselekmény, amely túlnyúlik az Sztj 35.§ (6) bekezdésében meghatározott szabad felhasználáson (un. ideiglenes, vagy átmeneti többszörözés), tehát szerzői jogi engedélyezés alá esik (ilyen lehet kétség kívül a tárhely-szolgáltatás alapján végzett tartós tárolás, és vitathatóan e körbe tartozhatnak a gyorsító tárolás egyes esetei is).

Jogirodalmi nézetek és egyes európai országok bírói gyakorlata³⁷ pedig megállapíthatónak látja a szerzői joghoz kapcsolódó adatbázis-jog megsértését, illetve engedélyhez kötött nyilvánossághoz közvetítésnek tekinti, ha a jogosult engedélye nélkül a tartalomra (tehát nem egy honlap nyitó, hanem belső oldalára) vezető un. mély linket (internetes hivatkozást) helyeznek el keresőszolgáltatásban (ezen álláspontok alapja, hogy számos honlap megfelel az adatbázis előállítóját megillető jogvédelem feltételeinek).³⁸

A közvetítő szolgáltatók felelősségéről rendelkező EKI fejezet címe is az említett szolgáltatók felelősségéről (és nem a felelősség kizárásáról) rendelkezik.

Az EKI (45)-ös preambulumbekkezdése alapján „a közvetítő szolgáltatók felelősségének az irányelvben megállapított korlátozásai nem érintik a különböző típusú (értsd: különböző jogszabályokon alapuló) eltiltó tartalmú határozatok meghozatalának lehetőségét; ilyen határozatok lehetnek különösen olyan bírósági vagy közigaz-

gatási határozatok, amelyek valamilyen jogsértés abbahagyását vagy megelőzését – ideértve a jogellenes információ eltávolítását vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetését – rendelik el.“

Ennek az elvnek a jogszabályi formába öntése az EKI 12. Cikk (3) bekezdése az adatátviteli (hozzáférési) szolgáltatásra, 13. Cikk (2) bekezdése a gyorsító tárolásra, valamint a 14. Cikk (3) bekezdése a tárhely szolgáltatásra nézve. Ide kell kapcsolni az EKI 18. Cikk (1) bekezdését, amely szerint lehetővé kell tenni bármely információs társadalmi szolgáltatóval szemben megszüntető tartalmú, tehát eltiltást, abbahagyást előíró ideiglenes intézkedés elrendelését állított jogsértés esetén.

Végül hivatkozni kell a tartalom figyelésének kötelezettsége alóli mentesítést lehetővé tevő EKI 15. Cikkre. Az (1) bekezdés tartalmazza a mentesítési felhatalmazást, a (2) bekezdés viszont a bíróságok és hatóságok irányában fennálló, tárhely szolgáltatás esetén a szolgáltatást igénybe vevőre kiterjedő tájékoztatási kötelezettség előírására ad lehetőséget.

Egyfelől az EKI fenti rendelkezései, másfelől a jogérvényesítési irányelv 3. Cikk a) pont és 8. Cikk összevetése alapján megállapítható, hogy a közvetítő szolgáltatók felelősségkorlátozása nem zárja ki a Jogérvényesítési irányelv szerinti tájékoztatási jog párjaként szabályozható tájékoztatási kötelezettség bevezetését.³⁹

Az un. magánjellegű közlés fogalma a tájékoztatáshoz való jog (a közvetítő szolgáltató szemszögéből: tájékoztatási kötelezettség) kulcsa.

Ha ugyanis egy „elektronikus hálózati jelenlét“ nem éri el az információs társadalmi szolgáltatás szintjét, vagyis csak magánközlés zajlik elektronikus úton, akkor az Ektv. és az elektronikus hírközlési adatvédelmi szabályok logikája szerinti magánközlő személyre (igénybe vevőre) nézve nem érvényesíthető a tájékoztatáshoz való jog, azaz névtelen maradhat (akkor is, ha szerzői, vagy iparjogvédelmi jogot sért).

Így lényeges kérdés, hogy a fájlcsereelő természetes személy magánközlést végez-e, tehát adatai megtudakolhatók-e az egyszerű hozzáférést biztosító szolgáltatótól, amely szerzői jogi értelemben soha nem minősül felhasználónak. Az Ektv szerint „magánjellegű közlés: a kereskedelmi, üzleti vagy hivatásszerű tevékenység vagy

közfeladat körén kívül eső célból eljáró személy által használt elektronikus levelezés vagy azzal egyenértékű, egyéni közlésre alkalmas kommunikációs eszköz útján, információs társadalommal összefüggő szolgáltatás igénybevételel történő közlés, ideértve az ilyen módon tett szerződési nyilatkozatokat is”.⁴⁰

Abból lehet kiindulni – ez a gyakorlat – hogy a hozzáférést biztosító szolgáltató azonosítható, hiszen nyilvános adatbázisból meg lehet tudakolni, hogy mely internet címet mely szolgáltató „osztotta ki”.

A fájlcsere több mint szabad magáncélú másolás – ez szerzői jogi szemmel evidens, hiszen

- megvalósul nyilvánossághoz közvetítés is a szerzői jogilag védett fájlok továbbítása útján, és
- a másolatkészítés sem magánérzékelés céljára, hanem nyilvánossághoz közvetítési célra is történik, tehát ez is ütközik a szabad felhasználás három lépcsős tesztjébe.⁴¹

Emiatt a fájlcserező magánszemély – a magánközlés fent idézett fogalmának törvényi értelmezésétől függően – túlléphet a magánközlő személyen és az Ektv. értelmében szolgáltatóvá válhat. A szolgáltatót viszont az Ektv. alapján terheli az a kötelezettség, hogy adatait, ideértve az elérhetőségét biztosító adatokat is, folyamatosan közölje⁴². Más szóval a szolgáltatóvá „avanzsáló” magánszemélyre már a *lex specialis*, tehát az Ektv. szerint is fennálló tájékoztatási kötelezettség vonatkozik, amely sajátos kivételt jelent az igénybe vevőt (elektronikus hírközlési értelemben: előfizetőt) egyébként teljesen indokoltan megillető adatvédelem alól.⁴³ Ekkor már felvetődik a kereskedelmi mértékű hozzáférési szolgáltatást nyújtó szolgáltató tájékoztatási kötelezettsége a fájlcserező személyek adatairól. Ugyanakkor az elektronikus hírközlési adatvédelmi szabályokból, és abból, hogy a hozzáférést biztosító szolgáltató (sem) köteles az átvitt tartalmat figyelni, az is következhet, hogy polgári jogi jogérvényesítés keretében nem lehet a hozzáférés biztosító adat-szolgáltatót természetes személyek adatainak közlésére kötelezni.

A cikk szerzője nem szeretné azt látni, hogy a szerzői jogi jogérvényesítés elérje a magánháztartásokat, a kollégiumi szobákat, és a szerzői jog a magánszféra egyik utált korlátját jelentse a

tömegek, különösen a fiatalok számára. A fenti leírás egyszerű jogi levezetés volt. A bírói gyakorlatnak kell megtalálni azt a határt, ahol az adatvédelem még megelőzi az egyébként alapos jogérvényesítési szempontot.

JEGYZETEK

- 1 A Szegedi Tudományegyetemen 2003. szeptemberében tartott előadás alapján készült, a kézirat 2006. júniusi lezárásáig történt fejleményeket is feldolgozó írás. A cikk tartalma ezért eltér az előadástól.
- 2 Ld. pl. a német BGH döntését (5.7.2005, (VII ZB 5/05), amely a domain névre vonatkozó igényt követelésként zálogtárgynak tekint. Ugyancsak említendő a .eu tartományba bejegyezhető internetes tartománynevek, amelyeknek a bejegyzéséről (használatba adásáról) az Európai Unióban eddig a világon példátlanul jogforrások, mégpedig közösségi rendelet és ezt végrehajtó bizottsági rendelet rendelkeznek. (Az Európai Parlament és a Tanács 733/2002/EK rendelete az a.eu felső szintű domain bevezetéséről, a Bizottság 874/2004/EK rendelete a.eu felső szintű domain bevezetésére és funkcióira vonatkozó általános szabályok, valamint a bejegyzésre irányadó elvek megállapításáról.) Ezekben felfedezhetők olyan szabályok, amelyek immár a tárgyi jogban is elismerik, hogy az internetes tartománynev a szellemi vagyon része, a kereskedelmi név egyik fajtája, és ekként a vagyoni forgalom tárgya lehet. A közösségi rendelet 7. Cikke fenntart minden, a.eu felsőszintű tartománynévhez kapcsolódó szellemi tulajdonjogot, ideértve a tartománynevek nyilvántartására szolgáló adatbázisokhoz kapcsolódó jogokat. Ez annyit jelent, hogy az Európai Unió az „állami” (uniós) vagyon részének minősíti e létező jogokat, tehát ezekkel csak az Unió rendelkezhet (a gyakorlatban mintegy koncesszió útján).
- 3 Gyertyánfy Péter: Kell-e még szélesebb szerzői jog? Magyar Tudomány 2/2003:226-230., Gyertyánfy Péter: Meddig terjedjen még a szerzői jog? Jogtudományi Közöny 9/2001:337-348.
- 4 Eldred et al. v. Ashcroft No. 01-618., January 15, 2003, <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=000&invol=01-618>
- 5 Pl: Gyertyánfy Péter: Az alkalmazandó jog kérdése az internettel kapcsolatos jogvitákban. Magyar Jog 8/2000:491-494.
- 6 2004. évi XLIX. törvény a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről, 2001/29/EK irányelv
- 7 Ld. az előző jegyzete
- 8 Ld. pl. Dr. Milassin László: Az információs társadalom és az EU szerzői joga című doktori értekezés (a védés időpontja: 2005. november 29.)
- 9 Metro-Goldwin-Mayer Studios Inc. et al. v. Grokster, Ltd., et al., No. 04-480., June 27, 2005, <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=000&invol=04-480>
- 10 Idézet a Grokster – ítéletből: „When a widely shared product is used to commit infringement, it may be impossible to enforce rights in the protected work effectively against all direct infringers, so that the only practical alternative is to go against the device's distributor for secondary liability on a theory of contributory or vicarious infringement. One infringes contributorily by intentionally inducing or encouraging direct infringement, and infringes vicariously by profiting from direct infringement while declining to exercise the right to stop or limit it. Although „[t]he Copyright Act does not expressly render anyone liable for [another's] infringement,” (Sony, 464 U. S., at 434), these secondary liability doctrines emerged from common law principles and are well established in the law (...).
- 11 BUE 7. Cikk 8. bekezdés
- 12 C-360/00, előzetes döntés, az NSZK Szövetségi Bírósága utalása alapján: Hessen tartomány és a G. Ricordi & Co. Bühnen- und Musikverlag GmbH közötti ügyben, amelynek az volt a tárgya, hogy kell-e engedélyt kérni az 1993/94-es, illetve 1994/95-ös évadban Puccini: Bohémélet c. operájának az előadásához.
- 13 V.ö. Sztj 26. § (2) bekezdés, különösen az utalást a Műhold-Irányelvre,

- 14 C-192/04, Lagardère Active Broadcast, az Europe 1 communication SA jogutóda több alperes ellen
- 15 IFPI Simulcasting, 2003/300/EK- a simulcasting engedélyezési jogot a hangfelvétel kiadók bármely, a simulcastinggal érintett államban működő közös jogkezelő szervezetétől meg lehet szerezni, vagyis a Bizottság szerint az internetes felhasználás engedélyezése során a felhasználókkal szemben versenyezzenek a közös jogkezelő társaságok.
- 16 2005/737/EK a Bizottság Ajánlása a jog-szerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről. Az Ajánlás értelmezéséről, az azzal összhangban álló üzleti modellek kidolgozásáról a kézirat lezárásakor is vita folyik.
- 17 Egy friss francia döntés szerint a TPM-mel szemben nem gyakorolható a magánmásolási jog: Studio Canal vs. Perquin, Cour de cassation, Arrêt No. 549, 05-15.824, 2006. 02.28. szemben a Perquin vs. Universal Pictures Video France, (Mulholland Drive ügy).-A fogyasztó nem tud sima VHS másolatot készíteni a DVD-n található TPM miatt. No. RG 03/8500, Cour d'Appel, 2005. április), WIPR, 04/067,8, A döntés kimondja, hogy a TPM – mel szemben a magánmásolási szabad felhasználás nem felel meg a három lépcsős tesztnek. Az MSZH mellett működő Szerzői Jogi Szakértő Testület is így foglalt állást egy megkeresésre 2006. tavaszán (a döntés még nem került nyilvánosságra).
- 18 Sztj. 95/§ A., 105/A. §
- 19 2001/29/EK irányelv, 5. Cikk (2) bekezdés o) pont
- 20 A szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (2004. április 29.)
- (Enforcement Directive / Jogérvényesítési irányelv)
- 21 Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi kérdéseiről szóló 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (EKI/) 12-15. Cikk, a magyar jogba történő átültetés
- 22 2005. évi CLXV. tv., hatályos 2006. április 15.-től
- 23 8. cikk (2) bekezdés
- 24 8. Cikk (3) bekezdés a) -e) pontok
- 25 1998. évi IX. törvény
- 26 Sztj. 94. § (1) bekezdés d), és (6) bekezdés
- 27 2005. évi CLXXI. tv.
- 28 3. Cikk a) pont
- 29 Ezt átvették az áttüztető törvények is, ld. pl. Sztj. 94. § (5) bekezdés
- 30 Ektv. 2. § a) pont
- 31 Ektv. 2. § f) pont
- 32 Ektv. 2. § l) pont
- 33 Ektv. 7.-13. §
- 34 Ektv. 7. § (5) bekezdés
- 35 Ektv. 7. § (4) bekezdés első mondat
- 36 EKI 4. Cikk (2), áttüztetve: Ektv. 3. § (2) bekezdés, Eht. 10. § m) pont
- 37 V.ó. Tóth Péter Benjamin: Bűnös kapcsolatok? A hiperlinkek és a szerzői jog. Magyar Jog 10/2002:577-591.
- 38 Sztj. 60/A. és 84/A. §-ok
- 39 A jogalkotó nem vezette be a tájékoztatási jog tükröképét jelentő tájékoztatási kötelezettséget az Ektv.-ben, pedig egy ilyen rendelkezés – fenntartva az adatvédelmi szabályok elsőbbségét – tisztább vizet önthetett volna a pohárba.
- 40 Ektv. 2. § m)
- 41 Sztj. 33. § (2)
- 42 Ektv. 4. §, és Ektv. 2. § k) pont, amely szerint a szolgáltató természetes személy is lehet.
- 43 Ektv. 13/A. §, különösen az egyéb törvényre utaló (9) bekezdés, és Eht. 157-159. §-ok.

A MÉDIA KÁROS HATÁSAI ÉS A KISKORÚ FOGYASZTÓK VÉDELME

– HATÁLYOS ÉS TERVEZETT JOGI ESZKÖZÖK¹ –

A gyermekek védelme az audiovizuális szféra káros hatásaival szemben időszerűsége és fontossága miatt mára vitathatatlanul a nemzetközi médiajognak az egyik legaggályosabb kérdésévé vált. Maga az új audiovizuális uniós program is egyik kiemelt, különös prioritást élvező területeként kezeli. Magyarország a jogharmonizáció során mind a gyermekvédelmi, mind a média jogszabályokat fokozatosan az Európai Unió elvárásaihoz igazította, így a gyermekvédelem hazai jogi környezete megfelel a közösségi elvárásoknak.

Annak oka, hogy az utóbbi időszakban a gyermekek védelme a médiajogban egyre nagyobb figyelmet kapott, több tényezőben is kereshető: durva, erőszakos, brutalitást, trágárságot, szexualitást hangsúlyozó elemek felerősödése a műsorokban, káros, negatív magatartásminták közvetítése, a reklámok egyre erőszakosabb direkt marketingpolitikája a gyermekek, mint új fogyasztói kör megnyerése érdekében, a gyermek-pornográfia terjedése az Interneten stb.

Sorolhatnánk még tovább a felmerülő problémákat és a megoldandó kérdéseket, melyek a jogalkotókat is egyre hatékonyabb, és részletesebb gyermekvédelmi szabályok kidolgozására ösztönzik, de ezek többnyire közismertek, és sajnos nap mint nap magunk is szembesülünk velük.

A nemzetközi jogban több helyen is találkozhatunk a gyermekek alapvető jogaival és védelmével foglalkozó joganyagokkal; csak hogy néhányat említsek a legfontosabbak közül: a gyermek jogairól szóló Genfi Nyilatkozat, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a gyer-

mekek jogairól szóló New Yorki Egyezmény, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya.²

Az *Európai Unió* tagállamai a közösségi jogszabályok keretein belül nemzeti sajátosságaiknak megfelelően rendelkezhetnek a gyermekek védelméről, lehetőséget kapnak arra, hogy olyan rendszert építsenek ki, mellyel hatékonyan biztosítani tudják a kifejezés szabadságának megsértése nélkül a gyermekek védelmét is.

Alkotmányunk a gyermekek és az ifjúság alapvető jogaként deklarálja a testi szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelmet, melyet az állam és a társadalom köteles számukra biztosítani.³ Ezen az alapvető jogon alapul a gyermekek jogairól szóló 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett New Yorki Egyezmény, és az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, az ún. Gyermekvédelmi Törvény.

Ezek a törvények már külön említést tesznek a gyermekek és a média, a tömegkommunikáció kapcsolatáról, a média szerepéről is.

A **New York-i Egyezmény** gyermeknek tekinti a 18 éven alúakat, akiknek alapvető jogai között sorolja fel a ***vélemény-nyilvánítás szabadságát***, ami magában foglalja mindenfajta tájékoztatás és eszme kérésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát is. Ezen felül külön hangsúlyozza a ***tömegtájékoztatási eszközök kiemelt szerepét*** abban, hogy a gyermek hozzájuthasson a szociális, szellemi és erkölcsi jólétét előmozdító, fizikai és szellemi egészséget biztosító tájékoztatáshoz.⁴

Az Egyezmény 34. cikke az államok feladataként írja elő gyermekek pornográf jellegű műsorok vagy anyagok készítése céljából történő kizsákmányolásának megakadályozását. Nálunk a kiskorúak és személyiségi jogaik védelme érdekében a 2001. évi CXXI. törvénnyel került be a Büntető Törvénykönyvbe a tiltott pornográf felvétellel visszaélés tényállása.⁵

Az 1997. évi XXXI. törvény, a **gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról** a New York-i Egyezmény rendelkezésein túl a gyermek jogának tekinti a fejlődésére ártalmas környezeti és társadalmi hatások elleni **védelemhez való jogot**. Ezen belül külön kiemeli az információs ártalommal szembeni védelemhez fűződő jogukat. (Alapvetően idetartozik a gyermekek Internettel együtt járó

káros hatásoktól való védelme is.) A törvény ugyanakkor előírja azt is, hogy a médiának a káros tartalomtól való megóvás mellett biztosítania kell, hogy a gyermek fejlettségének megfelelő, ismeretei bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző **műsorokhoz hozzáférjen**, védelmet élvezzen olyan káros hatásokkal szemben, mint a **gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia**.⁶

Ezekkel a rendelkezésekkel összhangban a **rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I tv.**, a médiatörvény is különös gondot fordít az elektronikus médiában a fiatalkorúak, a 18 éven aluliak védelmére, azonban hatálybalépésétől egészen a 2002. évi XX. törvénnyel történt jogharmonizációs célú módosításáig csak az alapelvek között tartalmazott gyermekekre vonatkozó rendelkezéseket.

Ekkor még csak a kiskorúak személyiségfejlődésére **ártalmas**, illetve **súlyosan ártalmas** műsortartalmakat nevezte meg a törvény. A súlyosan ártalmas műsor nem volt közzétehető, míg az ártalmasak csak 23. 00 és 5.00 közötti időszámban elhelyezve voltak sugározhatóak, azzal a megkötéssel, hogy ártalmasságukra a műsor előtt fel kellett hívni a közönség figyelmét. A felhívás módját a törvény nem határozta meg.

Ezen felül, ha egy műsor erőszakos vagy más módon a nyugalom megzavarására alkalmas képi vagy hanghatásokat tartalmazott, arra a műsor bemutatása előtt a közönség figyelmét fel kellett hívni. Korhatár kikötés nem szerepelt a törvényben, viszont határozottan megtiltotta a kifejezetten kiskorúaknak szánt műsorokban erőszakos magatartást követendő példaként megjelenítő képek vagy hangok közzétételét.

A médiatörvény rendelkezései mellett a határokat átlépő televíziózásról szóló Strasbourgi Európai Egyezmény kihirdetéséről szóló 1998. évi XLIX tv. a **műsorok tartalmára nézve** többletelőírásokat adott: megtiltotta az ízléstelen és különösen pornográf, az erőszakot fölöslegesen hangsúlyozó, és a fajgyűlölet keltésére alkalmas tartalmak közvetítését, olyan témák pedig, amelyek alkalmasak gyermekek és serdülőkorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, csak megfelelő időpontban elhelyezve kerülhettek be a műsorszolgáltatásba.⁷

A médiatörvény 2002. évi módosítása már a közösségi jog szigorúbb elvárásaihoz igazodott. A közösségi jogban a tagállamok televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló „Televízió határok nélkül” (89/552/EKG) irányelvet 1997-ben a **97/36/EK irányelvvel módosították**, és ebben a gyermekvédelemre vonatkozóan szigorúbb előírásokat és elvárásokat vezettek be.

Az Irányelv értelmében a műsorszolgáltatók által nyújtott **televíziós** adások **nem tartalmazhatnak** olyan műsorokat, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, különösen olyanokat nem, amelyek pornográfiát vagy indokolatlan erőszakot tartalmaznak.

Ez a szabály olyan műsorokra is kiterjed, melyek **valószínűleg** károsítják a kiskorúak fizikai, értelmi, vagy erkölcsi fejlődését, **kivéve**, ha az adásidő megválasztásával vagy más technikai intézkedéssel biztosítható, hogy azokat kiskorúak nem hallhatják vagy láthatják. Azaz vagy kódolt adásként kerülnek leadásra, vagy pedig biztosítani kell, hogy

- a műsor előtt akusztikus figyelmeztetés szerepeljen
- **vagy** a műsor azonosítását időtartama során egy vizuális jelkép jelenléte lehetővé tegye.⁸

Az Irányelv nem részletezi, hogy mit ért súlyosan károsító és mit valószínűleg károsító műsorszámon, ezek kritériumait a nemzeti jogalkotás feladata meghatározni. A közösség intézményei csak a nemzetek közötti arányosságot ellenőrzik. Ennek megfelelően a nemzeti jogszabályok eltérőek.

Mi a francia mintát vettük alapul, ahol 5 kategóriába sorolták be a műsorokat. Ugyanezt vették át pl. Belgium vallon részén, Görögországban, illetve Lengyelországban is. Más országok általában egyszerűbb modellt alkalmaznak, de vannak olyanok is, ahol eleve tartózkodóbbak a műsorok kategorizálásával szemben.

A 2002. évi XX. törvény a rádió és televízió műsorokat 5 kategóriába sorolta. Az a műsorszám, amely korhatár nélkül megtekinthető, az I. kategóriába kerül, amelyik tizenkét éven aluli nézőben félelmet kelthet, illetve amelyet koránál fogva **nem érthet meg vagy félreérthet**, a II. kategóriába kell sorolni. A hár-

mas kategóriába azok a műsorszámok tartoznak, amelyek alkalmasak a tizenhat éven aluliak **fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, közvetett módon** utalnak erőszakra, illetve szexualitásra, vagy meghatározó elemük az erőszakos módon megoldott konfliktus. Azt a műsorszámot, amely alkalmas a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének **kedvezőtlen befolyásolására, meghatározó eleme** az erőszak, illetve a szexualitás közvetlen, naturalis ábrázolása, a IV. kategóriába kell sorolni, azt pedig, **amely a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének súlyosan kedvezőtlen befolyásolására alkalmas**, különösen azért, hogy pornográfiát vagy szélsőséges, illetve indokolatlan erőszakot tartalmaz, az V. kategóriába.⁹

Kategóriák	Meghatározás	Védelmi eszközök	Piktogram
I.	Korhatárra tekintet nélkül megtekinthető	–	
II.	Tizenkét éven aluli nézőben félelmet kelthet, illetve amelyet koránál fogva nem érthet meg, vagy félreérthet.	– Minősítés közlése, figyelem felhívás – piktogram folyamatos feltüntetése	12
III.	Alkalmas a tizenhat éven aluliak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azért, hogy közvetett módon utal erőszakra, illetve szexualitásra, vagy témájának meghatározó eleme az erőszakos módon megoldott konfliktus.	– Minősítés közlése, figyelem felhívás – piktogram folyamatos feltüntetése – idősav (21.00 és 05. 00)	16
IV.	Alkalmas a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azért, hogy meghatározó eleme az erőszak, illetve a szexualitás közvetlen, naturalis ábrázolása.	– Minősítés közlése, figyelem felhívás – piktogram folyamatos feltüntetése – idősav (22.00 és 05.00)	18
V.	Alkalmas a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azért, hogy pornográfiát vagy szélsőséges, illetve indokolatlan erőszakot tartalmaz.	Nem tehető közzé	

A műsorok besorolását a műsorszolgáltatók végzik.

Az I-es kategóriába tartozó műsorokat nem kell ellátni semmilyen jelzéssel, és bármikor leadhatóak, az ötös kategóriába került tartalmak leadása tilos. Így marad három kiemelt műsorkategória, melyeknél a műsorszám közzétételének kezdetekor **közzölni kell** azok minősítését, emellett a kategóriájuknak megfelelő **jelzést piktogram** formájában a képernyő valamelyik sarkában is meg kell jeleníteni úgy, hogy az a műsorszám teljes időtartama alatt látható legyen. (Kivéve a rádiónál, hiszen itt értelemszerűen csak akusztikus figyelmeztetés lehet.)

A fentiek alapján a médiatörvény az akusztikus figyelmeztetés és a piktogram együttes alkalmazásával összekapcsoltan alkalmazza az Irányelvben vagylagosan rögzített feltételeket.

Ezen túlmenően a törvény a III-as és a IV-es kategóriánál még időszávot is alkalmaz. A III. kategóriába sorolt műsorszám – megfelelő jelzéssel ellátva – 21.00 és 05.00 óra között, míg a IV. kategóriába sorolt műsorszám, csak 22.00 és 05.00 óra között tehető közzé. Tekintettel arra, hogy a műsorszolgáltatók milyen tartalmú műsorokat sugároznak a II. kategória jelzésével – olykor persze egyébként is rossz besorolással – talán ehhez is célszerű lenne időszávot rendelni, pl. ha csak 20.00-tól 5.00 óráig lennének sugározhatóak, ebben az esetben egészen 20.00 óráig nem is lenne szükség a műsorokon a piktogram megjelenítésére. Ekkor elegendő lenne csak ennél a kategóriánál végig feltüntetni a piktogramot, míg a másik két kategória esetében csak a műsor elején, hiszen a kései kezdés már eleve jelzi, hogy nem gyermekeknek szánt műsorról van szó.

A törvény nem részletezi a kategóriákba-sorolás és a vizuális jelzés megjelenítésének feltételeit, ennek kidolgozására az Országos Rádió és Televízió Testületet (továbbiakban: ORTT) hatalmazta fel. Ennek az ORTT 1494/2002. sz. határozatában tett eleget. A Határozat részletesen körülírja, hogy az egyes kategóriákba milyen műsorszámokat kell besorolni, megszabja a műsor előtt és közben alkalmazandó jelzéseket, illetve a minősítés közlésének módját. A figyelmeztetést nem csak hangban, hanem legalább 3 másodperces időtartamban, legalább a képernyő 50%-át lefedő képernyőszöveg megjelenítésével is közzölni kell. A piktogrammok pontos kritériu-

mait is megadja: ezekkel a sárga és piros karikákkal találkozhatunk a képernyőinken.

A műsorok előbbi klasszifikációját sokan támadták. Az egyik támadási ok a sárga és piros karika megjelenítésének zavaró hatása volt, a másik az irányelvben található „or”, „vagy” szócska helyett az „és” alkalmazása. Felmerült az is, hogy ha már együtt alkalmazzuk az akusztikus figyelemfelkeltést és a piktogrammot, akkor talán nem kellene végig megjeleníteni a piktogrammokot, hanem csak a műsor elején. Van, aki az egész besorolást értelmetlennek tartja, mondván, hogy ezzel csak felkeltik a gyermekek érdeklődését, hogy itt valami olyan következik, ami számukra tiltott, és csak azért is megnézik. Az ORTT határozatának visszásságát hirdetőik oly módon próbálták erre a figyelmet felhívni, hogy olyan műsorok ellen is panaszt nyújtottak be, mint pl. az Egri Csillagok c. film, ami – szerintük – figyelemmel az ORTT határozatában foglaltakra, akár az ötös kategóriába is besorolható lenne.

Nehéz ebben a kérdésben okosnak lenni. Tény, hogy a műsorok tartalma nagy mértékben eldurvult, a színvonal oly mértékben csökkent, hogy igen nehéz, főleg a kereskedelmi csatornákon olyan műsort találni, ami elé nyugodt szívvel le lehet ültetni egyedül a gyerekeket. Itt jön a sokat hangoztatott mondat, hogy inkább ne is tévézzenek, hanem mozogjanak, levegőzzenek, a szülő pedig figyeljen a gyerekére, tartsa távol a káros műsoroktól, de tekintve a nézettségi adatokat, a gyerekek igen nagy százalékánál ez csak utópia. A tények azt mutatják, hogy a problémás, sok nézői panaszra okot adó, gyakran az ORTT által is elmarasztalt műsorokat, pl. a valóság-show-kat, beszélgető-show-kat nagyon sok gyermek követi figyelemmel.

A valóság-show-k elindulásával súlyos problémaként merül(t) fel a műsor helytelen kategorizálása, és ennek következtében nem megfelelő időben történő sugárzása. A kora esti órákban a műsor készítői olyan jeleneteket vágtak be, melyeket inkább IV. kategóriába kellett volna sorolni, vagy közzé sem lehetett volna tenni. Később ugyan az adásidő későbbre tolódott, de az előzetesben gyakran jelentek meg olyan képek, amelyeket tartalmuk miatt abban az időben nem lehetett volna megmutatni. Meghatározó a torz magatartásminták közvetítése is: pl. a játékosok feladatai olykor

kirekesztőek, megalázóak, ami a serdülőkorú gyermekeknek is egyébként is meglevő szorongástól, kitaszítottaságtól való félelmet erősíti. Ugyanakkor gyakori a trágárság, uralkodnak a nivótlan, tartalom nélküli beszélgetések, így nem csoda, hogy ezek a műsorok számtalan lakossági panaszra adnak okot.

Másrészt viszont – és ez is tény – igen nagy tömegeket vonzanak, ezért óriási bevételt jelentenek a csatornának, így az ORTT hiába szab ki bírságot, a magas bevételből bőségesen futja, vagy hiába függeszti fel a testület egy időre műsorszolgáltatást, a műsorszolgáltató kéri a bíróságtól a közigazgatási határozat felülvizsgálatát, és ezzel máris elodázza a probléma gyors megoldását.

Mivel ezek a show-műsorok a fiatalokúakra vonatkozó rendelkezések megsértésén túl még számos jogi problémát vetettek fel, az ORTT külön kerekasztal-beszélgetést hívott össze az ilyen típusú műsorokkal kapcsolatban felmerülő problémák kezelésére. (Portugáliában pl. odáig fajult a helyzet, hogy majdnem a műsorszolgáltató frekvencia-engedélye került veszélybe egy valóság-show kapcsán.)

A beszélgető-show-k, magazinműsorok esetében is hasonló problémákkal találkozhatunk: szexuális kérdések feszegetése, extrém sorstragédiák, durva jelenetek, szextelefon stb. szerepelnek beszélgetési témaként, öngyilkossági kísérlet vagy más szorongásra okot adó képjelenetek kerülnek adásba, mind-mind olyan időpontban, amikor az iskolából hazakerülő gyerekek a televízió elé ülhetnek.

A kategóriák megjelenítése önmagában természetesen nem lehet elegendő a káros tartalmak elkerülésére. A probléma megoldása összetett. Komoly felelősség hárul a szülőkre, de a médiára is, aminek – ahogy a gyermekvédelmi törvény is mondja – biztosítania kell, hogy a gyermekek fejlettségüknek megfelelő, ismereteik bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjenek, másrésről hogy védelmet élvezzenek az olyan káros hatásokkal szemben, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia.

Megoldás lehet valamilyen technikai szűrő beépítése, kódolt csatornák, televíziók alkalmazása. Az Egyesült Államokban alkalmazott eljáráshoz hasonlóan a mi rendszerünkre is ki kellene dolgozni a digitális technika segítségével egy megfelelő szűrő rendszert. [Az

Egyesült Államokban ugyanis a TV-készülékekbe 2000. január 1-vel ún. v-chipet (violence) chipet ültettek be, ami egy blokkoló chip, melynek segítségével a szülő megakadályozhatja, hogy a gyermekek nézzék a káros tartalmú műsorokat. A műsorszolgáltató kötelessége csak az, hogy felhívja a figyelmet a potenciális veszélyforrásra. Így a felelősség kettőjük – a szülő és a műsorszolgáltató – között oszlik meg.]

Ami a jogi eszközöket illeti, a médiatörvényre vonatkozó módosító törekvések során különös gondot fordítanak a terület hatékony szabályozásának kialakítására. Az ORTT szakértői bizottsága által 2006-ban elkészített törvénytervezetet (Továbbiakban: Tervezet) a kiskorúak fokozott védelme jellemzi, a hatályos törvény hiányosságait több ponton is orvosolni próbálja.

A Tervezet szabályozási modellje:

1. Alapelv:

2.§ (4) A kiskorúak testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődésének előmozdítása a társadalom elsődleges célja és érdeke, ezért minden műsorszolgáltatót fokozott felelősség terhel azért, hogy e cél megvalósulását maga is elősegítse, illetőleg, hogy az e célt szolgáló jogszabályi előírásokat megtartsa.

2. „A kiskorúak védelmére vonatkozó szabályok” 11-13.§ keretszabályok

3. ORTT rendelet Szakértői Kollégium javaslata alapján

A Tervezet az alapelvek között rögzíti a műsorszolgáltatók kiskorúak fejlődése tekintetében fennálló fokozott felelősségét, majd „A kiskorúak védelmére vonatkozó szabályok” címszó alatt az Irányelv szabályaival paralel keretszabályozást ad:

Nem tehető közzé olyan műsorszám, amely súlyosan károsítja gyermekek testi, lelki, szellemi, és erkölcsi fejlődését (különösen pornográfiát és szélsőséges v. indokolatlan erőszakot.) Ami feltehetően károsíthatja a fejlődésüket, azt a szokásos módon ne hallhassák, láthassák. Ennek eszközei: az időpont helyes megválasztása, vagy valamilyen hozzáférést korlátozó technika alkalmazása (pl.

kódolás). A műsorokat mindenképpen meg kell előznie a káros tartalmakra való figyelmeztetésnek.

A Tervezet a védelmi eszközök részletezését, kidolgozását az *ORTT rendeletére* bízta. Alkalmazkodva a direktíva keretszabályaihoz a minősített törvényben szintén csak a szabályozás keretét adná meg, s ezen túl a rendelet tartalmazná a kategóriába sorolás feltételeit, az időszavok kialakítását, a jelzés feltüntetésének módját. Ez a módosítás abból a megközelítésből is különösen megfontolandó, hogyha a fiatalkorúakra vonatkozó szabályok módosítási igénye felmerül, akkor nem 2/3-os, minősített szavazattal módosítható törvényt kell változtatni, s így gyorsabban lehet reagálni a változtatási igényekre.

A rendelet megalkotására, majd annak módosítására is egy *Szakértői Kollégium* javaslata alapján kerülne sor. A testület 11 tagja többnyire kiemelkedő szakmai eredménnyel rendelkező pszichológusok és pszichiáterek, illetőleg a közszolgálati és a kereskedelmi műsorszolgáltatók által delegált szakemberek.

A Kollégium a rendelet tartalmára való javaslattevésen túl egyéb szabályozást is kezdeményezhet, a testület megkeresésére műsorszolgáltatással kapcsolatosan általánosságban, illetőleg konkrét műsorszámok kérdésében egyedileg állást foglal.

Összegezve: a Kollégium felállítása garantálhatná a kiskorúak védelmében a rugalmasságot, folytonosságot és nem utolsósorban az állandó szakmai kontrollt.

A szabályozási modell jellegzetességén, illetve a Szakértői Kollégium felállításán túl említést kell még tennünk a Tervezet egyéb előremutató javaslatáról is.

Az egyik – a gyermekek fejlődése szempontjából a *lelki aspektus* kiemelése, nevesítése. Talán jelenleg pontosan ez a leginkább védendő szempont, hiszen igen sok a lelkileg sérült, szorongó gyermek, s ennek okai – úgy vélem – a média tartalmakban is keresendőek.

Fontos újítás, hogy a **hírműsorszám** sem lenne közzé tehető olyan időszakban, amelyben tartalmának megfelelő kategóriába sorolása esetén közzétételének – előre láthatóan – nem lenne helye. (Mindenki számára ismertek olyan híradásban bemutatott képsorok,

amelyek kategóriába sorolásuk esetén IV, de akár V. minősítést is kaphatnának.)¹⁰

A gyermekek hatékony védelme érdekében a következetes szabályrendszer mellett megfelelő szankciórendszer alkalmazása is szükséges. A tervezet az alábbi jogkövetkezményeket rögzíti:

- a) figyelmeztetés;
- b) a műsorszámnak a Testület rendelete által meghatározott más kategóriába vagy más időszámba történő sorolása;
- c) bírság kiszabása
- d) a műsorszórási engedély időtartamának csökkentése;
- e) a műsorszolgáltatási jogosultság felfüggesztése;
- f) a műsorszórási engedély visszavonása;
- g) a műsorszolgáltatás nyilvántartásból való törlése;
- h) a műsorforgalmazó nyilvántartásból való törlése.

A Tervezet szerint az alapelvi szintű norma megsértése esetén figyelmeztetés nem, csak súlyosabb szankció szabható ki. Mivel a gyermekek védelme alapelveként is rögzítésre került, a Tervezet értelmében ezek megsértése esetén figyelmeztetés nem alkalmazható. A sorozatjellegű műsorokat az ORTT is besorolhatja, ha az nem tartalmának megfelelően történt. A bírság mértéke kétszázötvenmillió forintot azonban nem haladhatja meg, és korlátlan alkalommal kiszabható.

A Tervezet jogkövetkezményei és a tervezett változtatások jelentős előrelépést jelentenének a kiskorúak szigorúbb védelmének megteremtésében, de ez önmagában mégsem elegendő. Nagyon komoly felelősség hárul a médiára, a műsorok készítőire, hiszen közvetlenül az ő feladatuk a tartalmas, a gyermekek fejlődését elősegítő műsorok készítése. Ugyanakkor ki kell hangsúlyozni a szülő és szorosán ezzel összefüggésben a társadalom felelősségét is. Úgy vélem, hogy alapvető szemléletmódváltásra van szükség a televíziós szokásokat illetően. Először a szülőket kell rávezetni a tudatos televíziózás szabályainak kialakítására, s csak ezt követően lehet a gyermekeknél is eredményeket elérni.

Reklám

A fentiek mellett a másik – témánk szempontjából hangsúlyos – terület, a reklámszféra. Az utóbbi évekre jellemző, hogy újabb és újabb fogyasztói kört próbálnak a cégek megcélzni termékeikkel, szolgáltatásaikkal. Az egyik ilyen megcélzott közeg pontosan a kiskorúak köre. Ennek eredményeként a reklámokat uralja a gyermekeket, mint fogyasztói bázist megcélzó direkt, olykor erőszakos marketing politika. Gondoljunk csak itt a kedves játéktárgyakkal reklámozott olyan termékekre, mint a nyuszival reklámozott kakaó, csoki, gumimacikkal kínált gumicukorka, macival reklámozott öblítő, az ajándékokat tartalmazó chips-ek, vagy akár a McDonald's reklámokra.

Alapvetően az a jellemző, hogy **nekik** reklámoznak, mert könnyen befolyásolható, megnyerhető közeg, akikben már korán ki lehet alakítani a márkahűséget, másrészt **velük** reklámoznak, mert a bájos gyerekeken keresztül a felnőttek szívéhez könnyebb eljutni.¹¹

Miután a gyerekek a reklám befolyása alá kerültek, jelentős mértékben befolyásolják a szülők fogyasztói magatartását is, de nem csupán a gyermek, hanem már a felnőtt fogyasztási cikkek tekintetében is. Komoly gondot jelent ezen túlmenően az egészségtelen ételek reklámozása (sós snack-ek, mogyorókrémek, burgerek, üdítőitalok, magas cukortartalmú édességek). És az, hogy a reklámok gyakran problémás élelmiszereket tüntetnek fel egészségesnek.

A tudatos marketing-fogások komoly és ugyanakkor vitatható előjelű befolyással vannak a gyermekekre, mint apró fogyasztókra. Az egyes európai államokban eltérően vélekednek erről a kérdésről, különbözőek a reklámok etikájáról alkotott nézetek: pl. Svédországban tilos a hirdetés 12 éven aluli gyermekek számára, Franciaországban ezzel szemben úgy tekintik a reklámot, mint ami felkészíti a gyermeket jövőbeli életükre egy fogyasztói társadalomban. Spanyolország pedig egyenesen antidemokratikusnak tartja a reklámtilalmat.

Általában azonban elmondható, hogy az európai államok két fő szempontot tartanak szem előtt: Az egyik, hogy a reklám ne okozhasson a gyermekeknek fizikai, erkölcsi és értelmi károsodást,

ezen felül különösen vigyázni kell arra, hogy a reklám ne használja ki a gyermekek természetes hiszékenységét és ragaszkodását.

A magyar jogban a **médiatörvény** reklámszabályai ezekre a szempontokra tekintettel már hatálybalépésekor szigorúak voltak. A gyermekekre vonatkozó szabályok a 2002-es módosítással nem sokat változtak.

A speciális termékek közül a törvény már hatálybalépésekor tiltotta a dohányáru, fegyver, lőszer, robbanóanyag, kizárólag orvosi rendelvényre igénybe vehető gyógyszer, továbbá gyógyászati eljárás népszerűsítését a reklámokban. Az **alkoholtartalmú italok** reklámozását ugyan megengedte, de csak meghatározott feltételek betartása mellett. Ezek a korlátozások a 2002-es jogharmonizációs módosítással tovább szigorodtak.¹²

A **törvény megállapítja, hogy a reklám nem szólíthatja fel közvetlen** formában a kiskorúakat arra, hogy szüleiket vagy más felnőtteket játékok, illetve más áru vagy szolgáltatás vásárlására vagy igénybevételére ösztönözzék. Ez a passzus kifejezetten a reklámok manipulatív jellegét próbálja valamelyest mérsékelni.¹³

A reklámozott **játék** vonatkozásában csak a félrevezető reklám tilalmát említi, mivel a reklám a játék tényleges természetét és lehetőségeit illetően nem lehet **félrevezető**. (Ezen felül nem ad külön speciális szabályokat a játékreklámra nézve. Pl. Görögországban a játékreklámra igen szigorú szabályok vonatkoznak: reggel 7 és este 10 között tilos gyermekjátékot hirdetni, és teljesen tiltott a katonai játékok reklámozása.)

További reklámszabálya a médiatörvénynek, hogy a reklám nem mutathat kiskorút **erőszakos** helyzetben, és nem buzdíthat erőszakra.

A reklám nem építhet a kiskorúaknak a szüleik, tanáraik vagy más személyek iránti **bizalmára**, továbbá a kiskorúak **tapasztalatlanságára** és **hiszékenységére**. Érdekes probléma ezzel kapcsolatosan az iskolákban terjesztett gazdasági reklámanyagok kérdése; van olyan állam, ahol kifejezetten tiltják az iskolákban az ilyen jellegű reklámot.

2002-ben került a módosított törvénybe, hogy a **televíziós vásárlás** nem szólíthatja fel a kiskorúakat áruk beszerzésére (vásárlására, bérletére) vagy szolgáltatások igénybevételére.¹⁴

A reklámokra vonatkozó műsorszerkezeti követelményként szabja a törvény, hogy nem lehet reklámmal megszakítani vagy megrovidíteni azt a műsorszámot, amely **tizennégy év alatti kiskorúakhoz** szól, és időtartama **nem haladja meg a harminc** percet.¹⁵ Így valamelyest a rövid gyermekműsorok védve vannak a reklámok ellen. A Tervezet szerint a műsor időtartamától függetlenül a 18 éven aluliaknak szánt műsorok mindegyikére vonatkozna a tilalom.

Érdekes módon a médiatörvény (és a reklámtörvény sem) az élelmiszer-reklámra nem tartalmaz előírásokat. Pedig a gyermekekhez szóló reklámok nagy részét a müzliket, sós snack-eket, mogyorókrémeket, burgereket, üdítőitalokat, édességeket ajánló hirdetések teszik ki. Elgondolkodtató, hogy pl. Angliában tiltott túlzott mennyiségű étel fogyasztására bátorítani a gyerekeket, különösen, ha feltehető, hogy utána a fogukat nem mossák meg, így pl. tilos gyerekeket arra bátorítani, hogy lefekvéshez közeli időpontban ételt vagy italt, különösen édes ételt fogyasszanak.

A médiatörvény fent ismertetett szabályai kifejezetten az elektronikus médiára vonatkozó rendelkezéseket tartalmazznak, így amennyiben ezek valamely kérdést nem rendeznek, akkor a reklámtörvény mögöttes szabályai alkalmazandóak. Ezen felül a reklámszakemberek munkájuk során az önszabályozás keretén belül elfogadott Reklámetikai kódex gyermekekre vonatkozó rendelkezéseit is figyelembe veszik.

A média- és reklámszakma természetesen felelősséggel tartozik a törvény rendelkezéseinek betartásáért, így törvénysértés esetén lehetőség van az ORTT-hez, mint közigazgatási szervhez panasszal fordulni, vagy a bírósághoz folyamodni a jogsértés orvoslásáért, illetve a gyermekek alapvető jogainak megsértése miatt az ombudsman segítsége is kérhető. A reklámok jogsértése esetén alapvetően a Fogyasztóvédelmi Felügyelőség és a Versenyhivatal folytatja le az eljárást.

A reklámszabályok kialakításakor a Tervezet az európai irányelveket veszi alapul. Általában védi a kiskorúakat az alábbi rendelkezéseivel: a reklám nem veszélyeztetheti a kiskorúakat, így különösen közvetlenül nem ösztönözheti őket vásárlásra, nem sértheti a szülők nevelő tekintélyét, és nem bízathat engedetlenségre velük szemben, nem építhet velük szembeni bizalomra, nem

mutathat kiskorút indokolatlanul veszélyes helyzetben, nem mutathatóak úgy reklámban, mint aki gyógyszer, vagy gyógyhatású készítményt egyedül használ. (Külön kitér a védelmükre az alkoholtartalmú reklámok esetén is)

Kiemelendő a Tervezetnek az a rendelkezése, miszerint a kiskorúaknak szóló műsorok és a dokumentumfilmek termékelhelyezést nem tartalmazhatnak. Valójában a gyermekműsorok és a köztük levő időtartamok a legmegfelelőbbek a gyermekek behálózására: pl. észre sem vesszük, hogy az már nem a gyermekműsor, amikor a szívükhöz közel álló mesefigura el akarja nekik adni cége éppen aktuális csemegéjét.

A fentiekben érintett kérdéseken túl a tömegkommunikációs szféra a digitális technika fejlődésével újabb és újabb kihívások elé állítja a jogalkotókat, melyek általában olyan problémakörben jelentkezhetnek, mely nemzetközi szintű megoldást kíván. Ilyenek pl. az Internettel kapcsolatos problémák, vagy a nemzetközi koordináció szükségessége az Európai Unióba kívülről érkező káros, illegális tartalmak terjesztésének megakadályozásának érdekében, tartalomszűrő rendszerek alkalmazása, a digitális, kódolt televíziózással kapcsolatban felmerülő kérdések.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a gyermekek és a média kapcsolata talán az eddiginél is komolyabb figyelmet érdemel, a problémák kezelésében természetesen nem csak a jognak, hanem a pedagógusoknak, pszichológusoknak, szociológusoknak, a tömegkommunikációs szakembereknek, és nem utolsósorban a családoknak is fontos szerep jut.

JEGYZETEK

- 1 A tanulmány a 2003. szeptember 19-én, az „Információs társadalom-média-jog” c. konferencián elhangzott előadás átdolgozott változata. Lezárva: 2006. november.
- 2 De pl. kifejezetten az audiovizuális szférával foglalkozik az Európai Unió zöldkönyve, melyben az audiovizuális és információs szolgáltatásokhoz kapcsolódóan fogalmazódnak meg a gyermekek és az emberi méltóság védelmét célzó gondolatok.
- 3 1949. évi XX tv. a Magyar Köztársaság Alkotmánya 67. § (1)
- 4 Egyezmény 1. cikk; 13. cikk; 17. cikk
- 5 1978-évi IV. tv. a Büntető Törvénykönyvről 204. §
- 6 Gyv. tv. 6. § (4)-(6) b.
- 7 Egyezmény 11. cikk
- 8 89/552 EKG, 22. cikk
- 9 Mtv. 5/A-5/F §
- 10 Fontos, hogy a műsorrend bármilyen formában való közzététele során valamennyi műsorszám kategóriáját közölni kell.
- 11 Pl. egy német jogesetben egy 3 éves kislánnyal american express hitelkártyát reklámoztak, amit jogellenes reklámnak minősítettek, mivel a kislány nem is érthette miről beszél.
- 12 Mtv. 13. § (2) b.
- 13 Mtv. 14. §
- 14 pl. Egy német reklám, azért minősült jogellenesnek, mert kifejezetten a gyermekeket szólította fel arra, hogy hívjanak fel egy telefonszámot, és ott érdeklődjenek a reklámozott játék tulajdonságai felől.
- 15 Mtv. 17. § (4) b.

A SZEMÉLYISÉGI JOGOK VÉDELMI RENDSZERE A MAGYAR JOGBAN

A téma megjelölése egy hatalmas terület leszűkítését jelenti. Arról van szó, hogy a jog mindig is védte a személyt és a hozzá kapcsolható értékeket. A legalapvetőbbek közül való az élethez való jog, stb., de a személyhez kapcsolt vagyron védelme is mindig az állam, a jog védelme alatt állott.

Ezek kimondatlanul és kimondottan is mindig emberi, személyi alapjogok voltak. Az már a történelmi és jogi fejlődés eredménye, hogy e „természetes” jogok köre a történelem folyamán folyamatosan bővült és egyre részletesebb szabályozást kapott.

A fejlődés vezetett oda, hogy e jogok a későbbiekben *alkotmányos alapjogokká* lettek (Franciaország, Amerikai Egyesült Államok), majd nemzetközi egyezményekben is megjelentek és ma már úgy tekintünk rájuk, mint *alapvető emberi jogokra*. Mint Sólyom László írta: a személy védelmének elismerése egybeesik a liberalizmus szabad gazdaságába való állami beavatkozással, az általános személyiségi jogot a liberalizmus társadalmi igazságtalanságai elleni védekezés hívta életre. Ekkorra már elfogadottá vált a társadalmi filozófiában az emberek egyenlőségének és szabadságának eszméje.

Kicsit tehát megfordult a történelem. A nemzeti szinten deklarált emberi jogok nyertek nemzetközi elismerést (Róma-1950; New York-1966), majd ezek parancsolták a demokratikus jogállamoknak, hogy alkotmányos szinten is garantálják e jogok érvényesülését. Természetes azonban, hogy az alkotmányok a jogi védelem részleteivel nem foglalkozhatnak, így további jogi szabályozás szükséges a jogok tényleges érvényesülésének biztosításához. Az egyes jogágaknak tehát meg van a maguk feladata és ennek többé-kevésbé eleget is tesznek. Az én feladatomban annak áttekintése, hogy *a civilisztika területén* a személyiségvédelem jelenlegi szabályozása

milyen rendszerben érvényesül és az megfelelő-e, lehet-e, kell-e azon változtatni. Mindezt szeretném a jogalkotás és a jogalkalmazás szempontjából is áttekinteni.

A személyiségvédelem jogi szabályozásának szintjei:

1. Nemzetközi egyezmények

Ezek között találjuk az ENSZ 1948-as Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, és az ENSZ Közgyűlés XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát (kihirdetve: 1976. évi 8. tvr.), mely két egyezménynek közvetlen gyakorlati érvényesülése nem érezhető a magyar joggyakorlatban.

Az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdette ki hazánk *az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről* szóló, *Rómában 1950. november 4-én kelt (és 1953. szeptember 3-án hatályba lépett) Egyezményt* és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvet (ma már 12 van).

Miről szól Róma?

Legitimációja alapját Európa legnagyobb kormányzati integrációs szervezete, az Európa Tanács képezi, melyet 1949. március 5-én Londonban aláírt egyezmény alapján hoztak létre. Eredetileg 10 aláíró állam volt, mára ez 43 tagállamra bővült, Magyarország 1990. októberében vált teljes jogú taggá. Az említett Római Egyezmény aláírása ettől független, de az Európa Tanács tagjai elvárják, hogy a csatlakozni kívánó állam a Római Egyezménynek is legyen részese, ami így is szokott történni.

Mit garantál a Római Egyezmény?

Egy olyan egyedülálló, szupranacionális jogvédő szervezetet és erőt, amelyben egyéni panaszok tárgyában is lehetséges az eljárás, meghatározott anyagi és eljárásjogi feltételek betartása mellett, a jogsértést elkövető *állammal szemben*. Ennek azért emelem ki a jelentőségét, mert az egyének alapjogai és szabadságai megsértésével, nem csak egyének és szervezetek okozhatnak jogsérelmet, hanem maga az állam, illetve annak szervei is.

A pár éve átalakított és addig igen hosszadalmas eljárás (6-8 év), mára – a Miniszteri Bizottság kiiktatásával és az állandó Európai

Emberi Jogi Bíróság felállításával – másfél-két évre csökkent. Igen lényeges, hogy a jogsértő állammal szembeni ítélet végrehajtását a Miniszteri Bizottság ellenőrzi. Az ítélet – elmarasztalás esetén – általában kártérítés megítélése a panaszos javára. A strassbourgi bíróság eljárásának lényegét én abban látom, hogy az egyéni panaszok orvoslásán túl, joggyakorlata olyan európai emberi jogi standardok kialakítását eredményezte, amelyet egyetlen európai állam sem hagyhat figyelmen kívül jogalkotása és joggyakorlata során.

Az Emberi Jogi Bírósághoz fordulásnak gyakorlatilag két feltétele van:

1. hogy a panaszos saját államában, minden rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőséget merítsen ki, és
2. panaszát az utolsó hazai jogorvoslati lehetőség kimeirítésétől számítottan 6 hónapon belül nyújtsa be.

Fontosnak tartom azonban megjegyezni, hogy a panaszbeadvány feltétlenül szükséges tartalmi elemeinek betartásán túl, az Európai Emberi Jogi Bíróság csak akkor fog eljárni, ha az ún. *tárgyi kompetenciája* is megvan. Azaz, csak olyan jog érvényesíthető előtte, amely jogot az Európai Emberi Jogi Egyezmény, vagy az ahhoz csatolt jegyzőkönyvek valamelyike tartalmaz. Nincs most idő valamennyi (tematikusan csoportosítva talán 26-ban megszámítható) jog felsorolására, de a konferencia okán, hadd emeljem ki a következőket:

- a tisztességes eljáráshoz való jog (6. cikk)
- a magán- és családi élet, a lakás és levelezés tiszteletben tartásának joga (8. cikk)
- a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jog (9. cikk)
- a véleménynyilvánítás szabadságához való jog (10. cikk)
- az egyesülési és gyülekezési szabadsághoz való jog (12. cikk)
- a házasságkötéshez való jog (12. cikk)
- a hatékony jogorvoslathoz való jog (13. cikk)
- a diszkrimináció tilalma (14. cikk), stb.

Ami tehát e körön kívül marad (pl. kisebbségi, gazdasági, szociális jogok), azok megsértésére nem lehet orvoslást keresni Strassbourghban.

Témánk szempontjából, úgy érzem, abban van Strassbourg jelentősége, hogy az egyén szabadságának kiteljesítésére ad módot, az állam erejével szemben. Csak egyetlen példát mondjak: a véleménynyilvánítás szabadságának lényeges korlátozását jelentheti, ha az állam nem engedi megjelenni valakinek a könyvét, nem enged valamely televízió csatornát működni. Ítéletek sora szól arról, hogy az állami intézkedés (elkobzás, betiltás) jogtalan volt.

Az államok-fölöttiség másik terrénuma a *luxemburgi* székhelyű **Európai Bíróság**.

Lehetséges-e kapcsolatot találni e szerv és a személyiségi jogok védelme között? Úgy vélem igen. Közvetett és áttételes módon. Az Európai Unió ugyanis alapjog-védelmi rendszerében a Római Egyezményt tekinti az emberi jogi védelem alapjának. Mivel az uniós szervek fő törekvése, hogy egy nemzetek felett álló jogrendszert hozzanak létre, amely jogrendszer áthatja a tagállamok jogrendszereit is. A tagállami jogalkotás és jogalkalmazás tehát nem ellenkezik az uniós jogforrásokkal és az Európai Bíróságnak a közösségi jog értelmezésére vonatkozó esetjogával. Jogeseteket itt nem említve, hadd emeljem ki az Európai Bíróság kidolgozott doktrínái közül az alábbiakat:

- közvetlen hatály,
- közvetlen alkalmazhatóság,
- értelmezési kötelezettség,
- kölcsönös elismerés.

Működésének jelentőségét abban látom, hogy valamely állam perbe fogható az európai polgár által, ha jogalkotásában vagy éppen a jog megalkotásának elmulasztásában, olyan gyakorlatot követ, amely az adott személy számára jogsérelmet okozott. Példaként felhoznám a következőket:

Nem vitás, hogy a személy alapjogai között van a személyes szabadsághoz és a tanuláshoz való jog. Az Európai Unió által

deklarált négy alapvető szabadság: az áruk, szolgáltatások, személyek és a tőke szabad mozgása.

Az Európai Bíróság elé került és C-293/83. számú ügyben Francoise Gravier felperesnek Liege város alperes ellen a beíratkozási díjfizetési kötelezettség eltörlése iránt indított ügyben a Liege-i elsőfokú bíróság megkeresésére, előzetes döntéshozatali eljárásban kimondta a Bíróság, hogy: „Olyan diákokra, akik más tagállamok állampolgárai, valamely díj, regisztrációs díj, vagy az úgynevezett „Minerval” (beíratkozási díj) kivetése a szakképzésben való részvétel feltételeként, amikor ugyanilyen díjat olyan diákokra, akik a fogadó tagállam állampolgárai, nem vetnek ki, megvalósítja az állampolgársági alapú diszkriminációt, amely ellentétes a Szerződés 7. cikkével”.

2. Alkotmányos előírások

Az Alkotmány – megítélésem szerint szerkezetileg rosszul és „hátról”, csak a hatalom szerveinek felsorolását követően, a XII. fejezetben szól az „Alapvető jogok és kötelességek”-ről, az 54 – 70/K. §-okban.

Csak irigyelhetjük az amerikai jogászokat, ahol az alkotmányos előírások nem mint ünnepélyesen deklarált, de csak ritkán alkalmazott és a bírói gyakorlatban szinte soha meg nem hivatkozott §-okként léteznek, hanem a mindennapi jogélet rendszeresen hivatkozott és alkalmazott tételei. Nyilvánvaló, hogy nem minden amerikai tudja betéve az alkotmányos rendelkezéseket, de hallotta, „érzi”, hogy valamely jogot neki az alkotmány garantál és elvárja, öntudatosan hivatkozik rá, hogy mindenki más e jogait tiszteletben tartsa.

Magyarországon akkor is jóindulattal említjük az alkotmányos előírásokat, ha azt mondjuk, hogy azok olyan általános elvi tételek, amelyek áthatják az állami szervek jogalkotási és jogalkalmazói munkáját.

3. Polgári Törvénykönyv

A személyiségi jogok védelmének napi jogalkalmazási törvényi szabályai a Ptk. VII. fejezetének 75-85. §-aiban találhatók fel, „A személyhez fűződő jogok” cím alatt. A tárgy fontosságát jelzi

azonban, hogy a Ptk. már a bevezető rendelkezések között, a törvény egyik céljaként fogalmazza meg a személyek „személyhez fűződő jogainak” védelmét [2. § (1) bek.].

Hadd említsem meg, hogy a magyar jogfejlődésben a személyiségi jogok védelmének igénye lényegében a XIX-XX. század fordulóján jelent meg. Az 1959. évi Ptk. eredeti szövegezése, amely nem tartalmazta – az uralkodó marxista ideológia parancsára – a nem vagyoni kártérítés intézményét, lényegében erőtlén volt. A jogi védelem akkor erősödött meg, amikor a Ptk. 1977. évi novellája beiktatta a nem vagyoni kártérítés intézményét. Sajnálatos, hogy a Legfelsőbb Bíróság Irányelve pár év múlva a jogvédelem lehetőségét erőteljesen megszorította.

4. Sajtótörvény

A sajtóról az 1986. évi II. törvény és a végrehajtására kiadott 12/1986. (IV. 22.) MT rendelet szól. A sajtószabadság, az újságírói felelősség és a személyiségi jogok védelmének összefüggéseiről, általánosságban szabad legyen megjegyeznem, hogy amikor a törvény már preambulumban rögzíti a *sajtószabadság* alkotmányos tételét, e jog határaként az alkotmányos rendet jelöli meg. A jelenlegi szöveg:

„A Magyar Köztársaság Alkotmánya biztosítja a *sajtószabadságot*. Mindenkinek joga van a sajtó útján közölni nézeteit, alkotásait, amennyiben azok nem sértik a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét.”

Lényegében ezt a korlátozást részletezi a törvény 3. §-ának (1) bekezdése, amikor kimondja, hogy „a sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közerkölcsöt, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével”.

A sajtót szokták negyedik hatalmi ágként is emlegetni, mint ami a közélet tisztaságának egyik (egyesek szerint talán a legfontosabb) őrzője. A tisztességgel gyakorolt sajtójogok esetében ezt én is így tartom. Egyet is értek azzal a rendelkezéssel, hogy „a hiteles, pontos és gyors tájékoztatást az állami szervek, a társadalmi szervezetek és az egyesületek a saját kezdeményezéseikkel, továbbá a szükséges

felvilágosításoknak és adatoknak a sajtó rendelkezésére bocsátásával kötelesek elősegíteni” [sajtótörvény 4. § (1) bek.]. A sajtó munkatársainak azonban tudomásul kellene venni (még a hírverseny korában is), hogy e szervezetek munkatársai sejtéseiket nem adhatják felelősséggel közre, kialakulatlan vagy alakulóban lévő tények tekintetében joggal tagadják meg a nyilatkozatot. Hiszen éppen ezek az információk azok, amelyek alapjai lehetnek a hiteltelen, pontatlan tájékoztatásnak! Ezzel szemben hányszor vagyunk tanúi annak, hogy a nem nyilatkozó személyt és a nem nyilatkozás tényét úgy állítja be a sajtó, mintha az illető személy vagy szervezet az elkövetett „bűn” miatt, nem mert volna megjelenni a nyilvánosság előtt.

Annál is inkább bántó gyakorlat ez, mert a törvény 11. §-ának (1) bekezdése feljogosítja az újságírót, hogy bármely személytől vagy szervezettől felvilágosítást kérjen [a] pont], továbbá, hogy a felvilágosítást adó személy nevét titokban tartsa [b] pont]. De még az informátor inkognitója által sem mentesülhet az alól a kötelessége alól, hogy „a kapott felvilágosítást, valamint megállapításait kellő körültekintéssel, ellenőrzéssel és a valóságnak megfelelően köteles *közzétételre előkészíteni*, a tényeket, eseményeket a maguk teljességében köteles ismertetni” [c] pont]. Majd „köteles a nyilvános közlésre készített nyilatkozatot a nyilatkozatot adó személynek – *kérelmére – bemutatni; azt nem közölheti, ha* ehhez a nyilatkozatot adó személy azért nem járul hozzá, mert nyilatkozatát az újságíró megváltoztatta;” [d] pont].

A magam részéről a d) pont második fordulatával azért nem tudok egyetérteni, mert megítélésem szerint minden megszorítás nélkül a nyilatkozó abszolút joga kellene, hogy legyen a már előkészített nyilatkozata közlésének a megtiltása. Lehetséges ugyanis, hogy tréfából, haragból tett olyan nyilatkozatot, ami az újságíró számára keltheti a valóságot, a nyilatkozó azonban tudja az ellenkezőjét és már elállna a nyilatkozatától. A jelenlegi szabályozás erre nem ad módot.

5. Médiatörvény

A médiatörvényként emlegetett 1996. évi I. törvény szól a rádiózásról és a televíziózásról. Több rendelkezése nem EU-kon-



form, és általában is a Köztársaság 2. legiszlaturájának gyengébb jogalkotási termékei közé sorolhatjuk.

Itt említhetjük a nemzeti hírügynökségről szóló 1996. évi CXXVII. törvényt is.

6. A Polgári perrendtartás rendelkezései

A személyiségi jogok védelmének speciális eljárási szabályai találhatók az 1952. évi III. törvény XXI. fejezetében, „A sajtóhelyreigazítási eljárás” cím alatt, a 342-346. §-okban.

„A sajtó feladata a hírközlés más eszközeivel összhangban – a *hiteles, pontos és gyors tájékoztatásról való gondoskodás*”.

Ez a hiteles és pontos tájékoztatás csak akkor lehetséges, ha a sajtó a tényeket valóságosan, nem elferdítve közli. A jóhírnév védelme érdekében mondja ki a Ptk. 78. §-ának (2) bekezdése, hogy „a jóhírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, *valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel*. Ehhez képest a Ptk. 79. §-ának (1) bekezdése, a sajtó útján megvalósítható hírnévrontó magatartások között, a valótlan tény állítása helyett a valótlan tény *közlését* említi. Ennek az az oka, hogy nem szükséges a sajtó saját állítása, az is elégséges, ha a sajtó híven közli más személy állítását vagy más sajtótermék hírét adja közre (ún. átvett híryanag) – lásd: PK 14. szám.

A sajtóper lényegében „rapid eljárás”. Ez a lényegéhez tartozik. Az a célja, hogy a sajtóban megjelent, elhangzott valótlan állítások megcáfolására és a való tények közzétételére lehetőleg még olyan időben kerüljön sor, amikor a sérelem orvosolható, mert a korábbi valótlan tények még nem merültek feledésbe.

A Legfelsőbb Bíróság többször kifejtette azonban, hogy nincs helye sajtó-helyreigazítási eljárásnak, ha a személyiség sérelme megvalósult ugyan, de annak alapja nem valótlan tények állítása vagy híresztelése volt. Ebben az esetben a rendes per szabályai szerint bonyolódó személyiségvédelmi per indításáról lehet szó. Nyilvánvalóan ez utóbbi esetben a jogainak megsértését állító személy nehezebb helyzetbe kerül, mert a bizonyítási kötelezettségnek az a kedvező szabálya, amely a sajtóperben a javára

szól (t.i.: a sajtónak kell bizonyítani, hogy amit közölt az való!), megfordul.

Igen fontos tudni, hogy a sajtó-helyreigazítási eljárásban szigorú „kérelemhez kötöttség” és formakényszer érvényesül. A Ptk. 79. §-a (2) bekezdésének abból a megfogalmazásából, hogy a sajtónak a helyreigazítási „igény kézhez vételétől” számított nyolc napon belül, stb. kell a helyreigazítást közölni, az következik, hogy a *helyreigazítást* jogilag érvényesen (és később bizonyítható módon) *csak írásban* lehet kérni.

Ugyanilyen lényeges azzal számolni a jogaiban sértett félnek, hogy a helyreigazítási kérelmet úgy kell elkészítenie, hogy – helyreigazítás hiányában – a sajtó-helyreigazítási perben (sem a keresetben, sem a per során esetleges keresetváltoztatás révén) *nem kérhet mást* vagy többet, mint amit a helyreigazítási kérelemben előadott (lásd: PK. 13. szám). Az e kívánlomnak nem megfelelő kereseti kérelmet a bíróságnak el kell utasítania.

Mivel a sajtó-helyreigazítási per „rapid” jellegével nem fér össze a hosszadalmas bizonyítási eljárás, a tárgyalás(ok) esetleges halasztgatása, az egyéb gyorsító szabályok mellett, a Pp. 343. §-ának (2) bekezdése azt is kimondja, hogy „a sajtóhelyreigazításra irányuló keresetet más keresettel összekapcsolni vagy egyesíteni nem lehet”. Tehát *e perben nem terjeszthetők elő* a Ptk. 84. §-ának (1) – (2) bekezdésében írt igények sem.

Csak megemlítem, hogy 2003. január 1-jével változott a Pp. hatásköri szabályozása, ezért a sajtó-helyreigazítási pert a *megyei (fővárosi) bíróság* előtt kell megindítani.

A sajtó-helyreigazítási pertől (amely valamely meghatározott személy vagy szerv egyedi jogvédelmi lehetősége), el kell különítenünk azt az eljárást, amelyet az ORTT Panaszbizottsága előtt lehet kezdeményezni, ha a rádió vagy televízió megsérti a kiegyensúlyozott tájékoztatás kötelezettségét. Ebben az esetben a Panaszbizottság határozata ellen az ORTT-hez lehet jogorvoslattal fordulni, majd ennek határozata a bíróság előtt megtámadható. A perre a *közigazgatási perek szabályait* kell alkalmazni.

7. Az Alkotmánybíróság határozatai

Külön nem térve ki az egyes határozatokra, megállapítható, hogy

az Alkotmánybíróság mind a személyiségi jogok védelmének (különösen az emberi méltósághoz való jog védelmének) és a sajtószabadság, a véleménynyilvánítás szabadsága alkotmányos elveinek, rendkívüli jelentőséget tulajdonít. E körben csak azt emelném ki, hogy az Alkotmánybíróság több határozatában is érintette és kifejtette, hogy az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdésében biztosított emberi méltósághoz való jogot, mint „általános személyiségi jogot” tekinti és mint ilyen ún. „anyajog”, olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind az egyéb bíróságok, minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható. [Lásd néhány fontosabb határozat: 23/1990.(X. 31.) AB h.; 30/1992. (V. 26.) AB h.; 34/1992. (VI. 1.) AB h.; 37/1992. (VI. 10.) AB h.; 36/1994. (VI. 24.) AB h.; 20/1997. (III. 19.) AB h.]

MÚOSZ Etikai Kódex

A kódex előírásai nem kötelezők csak a MÚOSZ tagjaira, de mégis irányműt jelent a sajtó valamennyi munkatársa számára. Az Etikai Bizottság pedig, gyakorlatilag „szakmai becsületbírósággént” működik.

A személyhez fűződő jogokról általában

Az *általános személyiségvédelmi szabályt* (mintegy generálklauszulaként) a Ptk. 75. §-ának (1) bekezdése tartalmazza: „A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.”

Az általános személyiségi jog védelem alá helyezése, akként bír jelentőséggel, hogy a személyiség, mint teljesség, részelemeiben nem határozható meg. Úgy fogható fel, hogy olyan nem vagyoni jellegű körülmények, értékek összessége, amelyek együttesen adják a személy életminőségét. A személyiség sérelme tehát akkor valósul meg, *ha ezt az életminőséget valaki, valamely cselekedete által rontja, rombolja.*

Bár még nem tértem ki a Ptk-ban nevesítetten védett személyhez fűződő jogok ismertetésére, mégis megemlítem, hogy az általános személyiségvédelem jeleként értékelhetjük, hogy a Legfelsőbb Bíróság e fogalom alá vonta a *magánszférához való jogot*. A perbe-

li ügyben annak kimondására került sor, hogy az alperes megsértette a felperesnek a magánszférához való jogát, amikor az alperes terhességével kapcsolatban (terhesség megszakítás érdekében), a városi kórházhoz, illetve a polgármesteri hivatalhoz (mint gyámhatósághoz) fordult. A Legfelsőbb Bíróság értékelése szerint, az alperes ezzel indokolatlanul avatkozott a felperes családi-, magánéletébe, mert beavatkozása kifejezetten ellentétes volt az érintett személy(ek) akaratával, szándékával. (LB Pfv. IV. 21.028/2000. sz. BH 2001/61. sz.) A rendelkezés lehetőséget ad a jogszabály indokoltan rugalmas, hajlékony értelmezésére.

Csak magyarázatot tartalmaz a (2) bekezdés, amely kimondja, hogy ugyanezen jogok illetik meg a jogi személyeket is, ha az adott jog jellegénél fogva nem csak a magánszemélyeket illelheti meg.

Az (1) bekezdés tehát tartalmazza azt a két lényeges kritériumot, hogy a személyhez fűződő jogok, úgynevezett abszolút szerkezetű jogok, azaz a jogosulttal szemben mindenki köteles tartózkodni e jogok megsértésétől, továbbá második kritérium, hogy e jogvédelem csak jogképes személyt illelheti meg. Élő embert (illetve az élve születés feltételével a méhmagzatot), továbbá a jogi személyeket. A Legfelsőbb Bíróság azonban több eseti döntésében mondta ki, hogy e jogvédelem azonban a jogképes személyek tekintetében (márpedig minden személy jogképes), akkor is egyenlő, teljes és korlátozhatatlan, ha az egyén a cselekvőképességét (belátási, azaz szellemi, értelmi képességét) pl. baleset következtében, vagy születése, betegsége okán, teljesen elveszítette.

A § (3) bekezdése a jogellenességet kizáró körülményként értékeli a sértett beleegyezését, azzal a feltétellel, hogy a hozzájárulás sem sérthet, vagy veszélyeztethet társadalmi érdeket, mint felsőbb értékű jogi tárgyat. Ide sorolhatjuk továbbá az általános jogellenességet kizáró körülményeket, úgy mint a jogos védelmet és a szükséghelyzetet, valamint a jogszabály felhatalmazását. A (3) bekezdés utolsó mondata, hogy „A személyhez fűződő jogokat egyébként korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.”, kifejezi azt a jogalkotói értékítéletet, hogy a személyiséget meghatározó és annak biztosítékául szolgáló személyhez fűződő jogok (mint a személyiség tényleges megjelenési formája) olyan

fontosak, mint a jogképesség, illetve cselekvőképesség, hiszen e két utóbbi jog sem korlátozható jogügyletileg.

A sértett bejegyezéséről legtöbb esetben a küzdő sportoknál beszélhetünk, vagy abban az esetben, ha valaki szerződésileg járul hozzá, hogy valamely sajtótermékben, elektromos médiában hangfelvételét, képmását nyilvánosságra hozzák. A Legfelsőbb Bíróság azonban több eseti döntésében mondta ki, hogy az ilyen hozzájáruló nyilatkozatokat nem lehet kiterjesztően, a személy hátrányára értelmezni.

A Ptk-ban nevesített személyhez fűződő jogok

E jogokat felemlítem, de részleteiben csak a konferenciánk témája szerintiakkal foglalkozom.

1. 76. §: *a hátrányos megkülönböztetés tilalma*, nem, faj, nemzetiség, felekezet szerint.
2. *a lelkiismereti szabadság megsértésének tilalma*,
3. *a személyes szabadság jogellenes korlátozásának tilalma*,
4. *a testi épség, egészség megsértésének tilalma*,
5. *a becsület és emberi méltóság megsértésének tilalma*.

E jog sérelmét jelenti, ha valaki más személyre vonatkozóan olyan tényt állít, amely az adott személyről a társadalomban kialakult értékítéletet rá nézve kedvezőtlenül megváltoztatja. Ez a kedvezőtlen változás jelenti a becsület sérelmét.

Az emberi méltóság sérelméről akkor lehet beszélni, ha a személyt emberi mivoltában megalázzák, méltatlan, hátrányos helyzetbe hozzák.

6. 77.§: *a névviselés megsértésének tilalma*.

E jog megsértését jelenti különösen, ha valaki „más nevet használja, vagy jogtalanul máséhoz hasonló nevet használ”.

7. 78.§: *a jóhírnév megsértésének tilalma*.

E jog „sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tény hamis színben tüntet fel”.

A Legfelsőbb Bíróság nagyon sok eseti döntésében fejtette ki, hogy a jóhírnév e törvényhely alapján csak akkor sérülhet, ha az,

tényállítással valósul meg. Az értékítélet, bírálat, vélemény általában nem valósíthatja meg a személyiségi jog sérelmét, kivételesen azonban igen, ha egyben tartalmaz valótlan tényállítást, való tényt hamis színben tüntet fel vagy kifejezőmódjában indokolatlanul sértő, lealázó (BH 1993/83. sz.). Megítélésem szerint, szó sem lehet a jóhírnév sérelméről, ha valakiről őt sértő, de való tényt állítanak.

Gyakorlatilag elfogadottá vált, hogy a sajtó mára negyedik hatalmi ággá vált. Ne csodálkozzanak ezért, ha a következőkben nem a sajtó védelmének szemszögéből fogom elemezni a témát. Nem a sajtó van kiszolgáltatva! Az emberi jogok egész története azt mutatja, hogy kifejlődésüknél elsődleges szempont volt a polgár védelmének biztosítása az állammal (illetve annak szerveivel) szemben. Csak most, a III. vagy utolsó generációs alapjogoknál jutottunk el oda, hogy e jogokat (pl. egészséges környezethez való jog, stb.) az állam részéről igényeljük biztosítani és nem az állammal szembeni védelemről van szó, hanem az állammal való együttműködésről. Így nézem én a sajtójogokat is. A sajtóval együtt, de semmi módon nem a személy ellenére!

8. 80.§: *a képmással vagy hangfelvétellel visszaélés tilalma.*

A jog sérelmét a jogosulatlan – azaz a törvény szerint, az érintett hozzájárulásának hiányában történő – nyilvánosságra hozatal valósítja meg. A hozzájárulás azonban történhet írásban, szóban vagy ráutaló magatartással is. A § (2) és (3) bekezdése azonban meghatározza azokat a kivételeket is, amikor nem szükséges a nyilvánosságra hozatalhoz az érintett hozzájárulása: közszereplés alkalmával készített felvétel, az eltűnt személy felkutatása, illetve a körözés alatt álló személy felkutatása érdekében történő képmás, hangfelvétel nyilvánosságra hozatala nyomós közérdekből vagy méltánylást érdemlő magánérdekből, ami az eltűnés, illetve körözés esetén mindig fennáll.

Azonban még nyilvánosságra hozatali engedély esetében is megvalósul a személyiségi jogsértés, ha a képet vagy hangfelvételt sértő módon megváltoztatják, eltorzítják vagy valótlan környezetbe helyezik. Önmagában jogsértő a titkosan (rejtett kamerával, mikrofonnal) készített felvétel.

9. 81.§: *a levéltitok, magántitok (üzemi vagy üzleti titok) megsértésének tilalma.*

E jog sérelmét jelenti különösen a „jogosulatlan nyilvánosságra hozatal” vagy „egyéb módon való visszaélés”. Megítélésem szerint, minden nyilvánosságra hozatal jogosulatlan, ha az a titokgazda engedélye hiányában történik. Ilyen titokgazda, pl. levél esetében a feladó és a címzett egyaránt. Elégséges azonban csak egyikük engedélye a jogos nyilvánosságra hozatalhoz.

10. 82.§: *a magánlakás (jogi személy céljára szolgáló helyiség) megsértésének tilalma*

E jog védelmével a jogalkotó ugyanúgy a magánszféra biztosítását kívánta elérni, mint a levéltitok és magántitok esetében.

11. 83.§: *a jogosulatlan adatkezelés vagy adatfeldolgozás tilalma.*

E rendelkezésről csak annyit említek, hogy személyes adatot gyűjteni, felvenni és kiszolgáltatni, általában csak az érintett hozzájárulásával szabad. A részletes szabályokat a személyes adatok védelméről szóló 1992. évi LXIII. törvény tartalmazza.

(Csak megemlítem, mert nem a személyhez fűződő jogok közé sorolandó, hiszen e jogok védelménél kritériumként határoztuk meg, hogy jogképes, tehát élő személy jogainak védelméről van szó, hogy a Ptk. védelemben részesíti *az elhunyt személy (megszűnt jogi személy) jó hírnevét is*. Ezt a védelmet azonban a törvény, meghatározott személyek *kegyeleti* jogának érvényesítése révén biztosítja.)

A személyiségi jogok védelmének polgári jogi eszközei

A jogvédelem alapjaként azt kell megállapítani, hogy a jogsértés jogellenes volt, továbbá, hogy a cselekmény okozati összefüggésben áll a bekövetkezett jogsértő eredménnyel. Az *objektív alapú* jogsértéshez ennyi elegendő is. A *szubjektív alapú* jogsértéshez azonban ezeken felül még szükséges, hogy a jogsértő magatartás a károkozónak felróható legyen.

1. *Objektív alapú jogvédelmi eszközök:*

1. *a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása,*
2. *abbahagyásra kötelezés, eltiltás a további jogsértéstől,*
3. *megfelelő elégtétel adására kötelezés,*
4. *a sérelmes helyzet megszüntetése, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása (amennyiben ehhez szükséges: a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítése, jogsértő mivoltától való megfosztása).*

Korábban már tettem említést arról, hogy a sértett hozzájárulása a jogellenességet kizárja, azonban hadd szóljak külön is, annak egy speciális esetéről: a közszereplésről. Itt nagyon keskeny határvonalon mozgunk. Egyetértek azonban Petrik Ferencsel, aki szerint „a véleménynyilvánítási jogával élő, a személyiség elleni támadása során – közszereplő esetén – keményebben fogalmazhat, mint máskor. Nem valósít meg jogsértést egyébként magántitoknak minősülő adatok nyilvánosság elé tárása, ha közszereplő adatairól van szó és azok közérdekűek”. Petrik szerint tehát, a közszereplés nem más, mint jogellenességet kizáró körülmény. A „fék” tehát itt: a közérdekűség. De ki dönti el, hogy hol vannak a közérdekűség határai és hol kezdődik az áthághatatlan magánszféra? Bizony, sokszor csak a bíróság.

2. *Szubjektív alapú jogvédelem*

1. *Kártérítés:*

- a) *a tényleges vagyoni kár megtérítése,*
- b) *a nem vagyoni kár megtérítése.*

A kártérítés általános szabályáról a Ptk. 339. §-a, annak módjáról és mértékéről a 355. § rendelkezik. A nem vagyoni kártérítéssel foglalkozik az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) AB határozata.

2. *Közérdekű bírság*

A Ptk-ban szabályozott közérdekű bírság valamennyi személyiségi jogsértés esetén alkalmazható, „ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával”. Létezett ugyanakkor az 1986-os sajtótörvényben egy tisztavirág életű

sajtó-bírság is, melyet a törvény 19. §-ának (4) – (6) bekezdésébe iktatott az 1990. évi XI. törvény 8. §-a, majd ezt, mint be nem vált intézményt és – szerintem is – elhibázott szabályozást, hatályon kívül helyezte az 1996. évi I. törvény 161. § a) pontja 1996. február elsejével.

A személyiségi jogok bírósági védelme – eljárási formák és anyagi jogi tartalmak különbsége

1. *általános szabályok szerinti személyiségvédelmi per,*
2. *sajtó-helyreigazítási per.*

Mint fentebb már említettem, a sajtó-helyreigazítási per, „rapid eljárás”, a polgári perek különleges szabályai szerint zajlik. Lényegéhez tartozik, hogy a nyilvánosság előtt személyiségi jogaiban sértett fél, a lehető legrövidebb időn belül a sajtó útján elégtételt kapjon és a való tények (cáfolva a valótlan állításokat) nyilvánosságra hozatala feleldtesse a valótlan állításokat. Ebből a szempontból tehát az újságírói magatartás vértlen vagy felróható, vétkes voltának nincs jelentősége. A különleges szabályok (Pp. XXI. fejezet) ezt a gyorsaságot kívánják biztosítani, különösen azért, hogy a sajtó köteletségévé teszik az általa közölt tények valóságának bizonyítását és a perből több eljárásjogi lehetőséget kizárnak, amelyek az eljárás gyors befejezését gátolnák.

A személyiségvédelem egyéb igényeit a polgári perek általános szabályai szerint (Pp. I – XIV. fejezet) zajló perekben lehet előterjeszteni.

Törvényhozást próbálkozások

1. *„lex Pokol”*
2. *„lex Répássy”*
3. *az Igazságügyi Minisztérium tervezete.*

Lényegében mindhárom tervezet a válaszadás jogát, a sajtóhoz való hozzáférés lehetőségét kívánta biztosítani. A sajtótörvény jelenlegi, nagyon erőtlen szabályozása szerint ugyanis „ha a sajtó a nyilatkozathoz [11. § (1) bekezdés d) pont] vagy a válaszhoz [6. § (2) bekezdés] megjegyzést fűz, köteles az érdekelt erre vonatkozó észrevételét közölni”. Ez azonban nem teszi lehetővé, hogy ilyen „megjegyzés” nélkül, az érdekelt, valamely személy nyilatkozatában

foglaltakra reagálhasson. A 6. § pedig jelenleg üres hivatkozás, mert a § rendelkezéseit az 1990. évi XI. törvény 9. §-a hatályon kívül helyezte. Azt hiszem, ez a szabály teszi lehetővé, hogy elvakult/elvadult, teljesen egyoldalú beállítottságú sajtótermékek létezhessenek.

Talán nem lesz népszerű, amit mondok, de a sajtószabadság – megítélésem, ízlésem és jogérzésem alapján – nem jelentheti a sajtóbosszú és a sajtó-kiszolgáltatottság terepét. Nem hiszem, hogy a tálió elvén kellene a szabályozásnak nyugodni, de engedtessek meg azt mondanom, ha a sajtó tönkre tehet valakit, nem engedhető meg, hogy ezt büntetlenül tegye. A visszatartó erőt pedig korunkban, ha a válaszadás joga nincs biztosítva, csak és kizárólag a pénz, a pénzszerzés lehetőségétől való megfosztás jelentheti. Határozott meggyőződése, hogy a sajtóban csak akkor lesz rend, ha igen is, nagy összegű kártérítéseket fognak megítélni a károsultaknak. Az elkövetőknek pedig (szándékosan nem károkozókat mondtam!) attól kell tartani, hogy eltilthatják őket az újságírói foglalkozástól. A lapnak pedig a kirótt összeg nagysága miatt – ami lényegesen (akár többszörösen!) meg kell, hogy haladja az elért előnyt (példányszám növekedésből származó haszon) – tartani kelljen akár a tönkremeneteltől is. A magam részéről nagyobb súlyt helyeznék az egyéni jogok védelmére, mint a sajtószabadság (szerkesztői szabadság) leplébe bújtatott kiadói haszonszerzés biztosításának. Úgy érzem álláspontom összhangban áll a készülő Ptk. kodifikátorainak szándékával is.

Az új Polgári Törvénykönyv tervezetének koncepciója

A koncepció lényegében három területen szeretné a jelenlegi személyiségvédelmi (alapjogi) szabályozást megújítani:

1. a nemzetközi egyezmények és az Alkotmány harmóniája,
2. az Alkotmány és a Ptk. harmóniája,
3. a Ptk-n belüli összhang megteremtése: *a sérelemdíj* bevezetése.

Ez utóbbival kapcsolatban lényeges fogalmi újdonság lenne, hogy a sérelemdíj (amely bevezetése esetén kiválthatná az általam követelt magasabb kártérítési összegeket is) *objektív alapon* lenne megítélhető. Nem kellene – kirívó jogsértés esetén – sem

bekövetkezni, sem bizonyítani a sértett oldalán a bekövetkezett kárt (hátrányt). Ebben az összefüggésben pedig logikus, hogy a sérelemdíj szabályait nem is a Ptk-nak a kártérítésre vonatkozó szabályanyagában, hanem a személyek polgári jogi védelme című fejezetében kellene elhelyezni.

A KÖZSZEREPLŐK KÉPMÁSÁNAK VÉDELME

1. Bevezetés

A rendszerváltás előtt a képmással kapcsolatos visszaélésekről csak ritkán hallhattunk. Ilyen eset fordult elő 1989-ben, amikor is a Rákóczi térről és az ott tevékenykedő prostituáltokról rejtett kamerával filmet készítettek „A lányok a térről” címmel. A prostituáltokról szóló film úgy mutatta be az egyik járókelőt – aki később személyiségi jogai védelmében pert indított –, mint olyan személyt, aki prostituáltként egy férfival tárgyal.^{1 2 3}

A rendszerváltás után a képmással kapcsolatos visszaélések meg sokasodtak, különösen a *különböző meztelen és félmeztelen ábrázolások, élő- vagy halott személyek, szenzációvadász megközelítései különös mértékben elterjedt, továbbá politikusok fotóinak visszaélésszerű közlése*. Például Gyurcsány Ferenc Miniszterelnök ábrázolása fordítva ülve a lovon hátrafelé mutatva „Előre” jelszóval⁴ a Reform címlapján és szórólapokon.

Egészében véve a képmással kapcsolatos ügyek nemcsak mennyiségi növekedésükben, hanem hatásukban is lényegesen erősebben érezhetők.

2. A képmás fogalmi megközelítése

A képmás az ember külső megjelenésének valamilyen – tárgyi – eszközzel való észlelése, rögzítése és utánképzése, többszörözése, azaz ábrázolása.⁵ Képmás lehet rajz, karikatúra, montázs, vázlat, festmény, szobor, fénykép, grafika, viaszfigura a panoptikumban, fénymásolat, videofelvétel, film- és televíziós megjelenítés és más modern képi megformálás (interneten, mobiltelefonon történő megjelenítés), vagy bármilyen más digitális ábrázolás.⁶

A képmáson azonban semmiképpen sem lehet kizárólag az emberi arcot érteni. A képmás mindenképpen tágabb értelmezést kíván, hozzátartozik az ember egész testének, fürdőruhás vagy

éppen meztelen ábrázolásának, valamint közvetlen környezetének, tevékenységének ábrázolása.

A képmás az emberi személyiség igen fontos része. A képmás az emberi személyiség megkülönböztetésének az eszköze, az ember, mint személyiség megjelenése a külső világban, *az egyén megkülönböztetésének és azonosításának nélkülözhetetlen eszköze.*⁷

Az ember külső megjelenése azonban valójában nem az ember közvetlen testi valóságát, hanem annak tükröződését mások, a szűkebb, vagy tágabb környezet tagjainak a tudatában, azaz az ember mint személyiség társadalmi megnyilvánulását jelenti. *Az ember külső megjelenése a személy számára a külső világban érvényesül és közvetlen kifejezi a személyiség belső sajátosságait: az ember jellemét, értelmi és érzelmi világát, indulatait, valamint a személy társadalmi szerepét. A képmás ezáltal az egyed megkülönböztetésének és azonosításának nélkülözhetetlen eszköze és feltétele, a személyiség megvalósítását szolgálja.*⁸

3. Kivételek a képmás felhasználásához szükséges engedély alól:

- beleegyezés (Ptk. 75. § (3) bek.)
- A beleegyezés lehet hallgatólagos, pl. egy a sajtókonferencián felszólaló személy esetén
- tömegfelvétel készítése⁹
- bírósági tárgyaláson felvétel készítése¹⁰
- eltűnt személy képmása (Ptk. 80. §. (3) bek.)
- képmás közzététele súlyos bűncselekmény miatt büntetőeljárás alatt álló személyről (Ptk. 80. § (3) bek.)
- nyilvános *közzszereplők* (Ptk. 80. §. (2) bek.

4. Ki számít közzszereplőnek a képmás védelme szempontjából?

A közzszereplő fogalmát semmilyen jogszabály sem határozza meg, ebben a vonatkozásban a jogalkalmazói és jogtudományi értelmezésre támaszkodhatunk.

A közszereplő fogalmának értelmezését a közszereplő képmása és hangfelvétele engedély nélküli nyilvánosságra hozatalának lehetősége tette szükségessé.¹¹

*Valamely nyilvános eseményen, rendezvényen, nyilvános összejövetelen, gyűlésen aktív szerepet vállaló személy kétségkívül közszereplőnek tekinthető képmása, hangfelvétele, tehát engedély nélkül nyilvánosságra hozható.*¹²

A nyilvános közszereplés passzív résztvevői, nyilvános helyen jelenlévők közszereplőként való elismerése vonatkozásában a *szakirodalomban is és a jogalkalmazásban is eltérő nézetekkel találkozhatunk*. Van olyan nézet is, amely szerint a rendezvényeken pusztán jelenlevő személyek már közszereplőnek tekinthetők.¹³

A nyilvános közszereplés közönsége azonban semmiképpen sem számít közszereplőnek. Az ilyen felvételekhez engedély ugyan nem kell, de annak készítője *nem jogosult arra, hogy a tömeget alkotó egyedeket képük felnagyításával egyénileg kiemелjen és bemutasson*.¹⁴ A tömegfelvétel közzététele általában megengedett. A határ vonatkozásában irányadó az alábbi jogeset.

A képmás nyilvánosságra hozatalának tilalma nem vonatkozik a nyilvános eseményekről és rendezvényekről, táj- és utcarészletekről készült felvételekre. Amikor tehát az ábrázolás módja már nem egyéni, amikor a felvétel összhatásában örökíti meg a nyilvánosság előtt lezajló eseményeket. A nyilvánosságra hozatalhoz a felvételen ábrázolt személy hozzájárulására van szükség ha – az összes körülményre tekintett el – megállapítható a felvétel jellege, egyedisége, egyedi képmás.¹⁵

Ennek ellentmondani látszik az, hogy a Legfelsőbb Bíróság 1996-ban hozott ítéletében közszereplőnek minősítette a Horthy temetésen díszmagyarban megjelenő férfit és úgy találta, hogy nincs szüksége engedélyre képmásának nyilvánosságra hozatalához. A bíróság indokolása szerint a nyilvános közszereplést nem a temetőben való megjelenés, hanem a korábbi történelmi időszakot idéző öltözék – a díszmagyar – viselete alapozta meg.¹⁶

A díszmagyarban megjelenő férfi javára mégis 120.000,- forint nem vagyoni kártérítést ítélt meg. Az eset elvi jelentősége miatt bekerült a Bírósági Határozatok hivatalos gyűjteményébe az alábbi

tömörítéssel: személyhez fűződő jogot sérthet a közszereplést vállaló személy képmásának nyilvánosságra hozatalának módja.¹⁷

Azzal azonban teljesen egyet lehet érteni, hogy önmagában az a tény, hogy valaki nyilvános helyen megjelenik, az utcán sétál, fürdőhelyen pihen, vagy éppen megnéz egy filmet, színi előadást, tárlatot, sportmérkőzést, ezzel még nem vállalt semmi esetre sem közszereplést.¹⁸

A közszereplés azonban semmiképpen sem értelmezhető teljes egészében nyilvános szereplésnek a Ptk. 80. § (2) bekezdése szerint. Eszerint nem lenne közszereplő sem a nyilvánosan fel nem lépő közalkalmazott, sem köztisztviselő, sem állami hivatalnok, sem kormányhivatal vezető, sem egy miniszter, vagy éppen az újságíró.

A közszereplők körét mindenképpen ki kell egészíteni azok körével, akik valamilyen, az egész társadalomra bató közéleti tevékenységet végeznek vagy döntéseket hoznak – többek között – közigazgatási határozatokat hoznak, intézkednek, vagy a társadalomra jelentős befolyást gyakorló publicisztikai tevékenységet folytatnak, a közigazgatási ágazatokat, kormányhivatalokat vezetnek. Azokat is ide kell sorolni, akik rendezvényeken nem lépnek fel, illetve nem nyilatkoznak a médiumoknak, de tevékenységük közéleti vonatkozású. Törő Károly szerint, aki valamilyen közéleti jellegű nyilvános tevékenységet végez, kilép a magánélet köréből.¹⁹

A közszereplés ilyen kiterjesztő jellegű értelmezése szerint a nyilvánosan nem fellépő közszereplők képmása is engedély nélkül közölhető.

Közszereplésnek tekinthető minden olyan megnyilvánulás, amely befolyásolja *szűkebb vagy tágabb értelemben a társadalom életét, a helyi vagy országos viszonyok kialakulását. Ez azért értelmezhető így, mert a társadalom tagjai igénylik, hogy e személyeket megismerjék, ezért a közszereplés a közéleti szereplők tevékenysége elválaszthatatlan a nyilvánosságtól.*²⁰

A közszereplés fogalmi megközelítéséhez jó támpontot ad továbbá a Btk.²¹ Hivatali személyek körét megadó felsorolása. A fentiek értelmében legfontosabb közszereplőnek tekinthetők:

- a köztársasági elnök,
- a miniszterelnök,

- miniszterek,
- a kormány tagjai, politikai államtitkárok, polgármesterek, alkotmánybírók,
- országgyűlési és önkormányzati képviselők.

Ezen felül közszereplőnek tekintendők:

- előadóművészek, televíziós személyiségek, színészek,
- vezető tudósok, ismert egyetemi tanárok,
- írók, költők,
- újságok,²²
- sportolók, sportvezetők,
- újságírók,²³
- Az újságírókról érdekes minősítést tartalmaz a BDT-ben 2001-ben megjelent jogeset összefoglalása: Az újságíró, aki a közvélemény alakításában a nyilvánosság igényével fellép, a közélet szereplője, az őt érő kritika megengedhetőségének határai is tágabbak, s azt az átlagosnál nagyobb türelemmel kell elviselnie.²⁴
- manökenek.

A közszereplők személyiségvédelme megköveteli a különbségtételt *a magánélet és a tudatosan vállalt nyilvános szereplés között.*

Semmilyen közszereplés nem indokolta az egyszerre két nővel szeretkező F.-i polgármester videofelvételekkel szemléltetett szexuális életének kitergetését, mivel szexuális élete, azzal kapcsolatos szokásai nem voltak kapcsolatba hozhatók közéleti funkciójával. A sérelmezett videofelvételek nem a kérdéses személy orvosi rendelőjében készültek, amelyet a „K” és M. N. napilapok pornóstúdióként tüntettek fel, ezért 1996-ban a kérdéses újságokat 500.000 – 500.000.– Ft. nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezték.²⁵

5. A közszereplők képmásra vonatkozó jogának tartalma

A Ptk. 80. § (2) bekezdésébe foglalt rendelkezés, miszerint a képmás nyilvánosságra hozatalához nem kell a közszereplő hozzájárulása, nem jelenti azt, hogy a közszereplő fényképét minden korlátozás nélkül fel lehet használni. Érdemes meghatározni e felhasználás korlátait is.

A. A közszereplő nem léphet fel

Képmása felhasználása tekintetében:

- a. nyilvános közszereplés, így pl. *politikusként pártrendezvényen való fellépés, vagy előadóművész fellépés esetén.*
- b. *archív felvételek felhasználása vonatkozásában*, még akkor sem, ha politikai nézetei teljesen megváltoztak.²⁶
- c. *Rosszul sikerült felvételek esetében.* A sajtóorgánumok előszeretettel közlik a számukra nem szimpatikus politikusokról készített rossz felvételeket.²⁷
- d. a számukra *kínos leleplező jellegű felvételek*²⁸ esetén
- e. a képmáshoz fűzött megjegyzés vonatkozásában.²⁹

B. Milyen esetben léphetnek fel a közszereplők képmásának megjelenítése esetén

- személyiségsértő karikatúrák esetén³⁰
- személyiségsértő fotómontázsok vonatkozásában³¹
- amennyiben családtagjukat, illetve hozzátartozóikat is közszereplőnek minősítve engedély nélkül ábrázolják³²
- szeméremszértlő ábrázolás esetén³³
- lejárató célzatú könyvek vonatkozásában³⁴
- súlyos személyiségsértés vonatkozásában.³⁵

6. Bíróági gyakorlat

A. Nem vagyoni kártérítés kiszabása képmáshoz való jog megsértése esetén

1. M– I. ügy

Felperes: G. N-né M Á. parlamenti képviselő az FKGP. alelnöke
Alperes: Kurír Lap és Könyvkiadó Rt.

A felperes a keresetében annak megállapítását kérte, hogy a „Kurír Elefánt” című szatirikus lapban 1992. február 8-án és február 15-én a személyre vonatkozóan közölt és kifejezett tiltakozása ellenére ismét megjelentetett fényképfelvételekkel az alperes mint a lap kiadója a személyhez fűződő jogait megsértette. A jogsértés megállapítása mellett, kérte az alperest a további jogsértéstől eltiltani és nyilvános elégtétel adására, valamint 1 500 000 forint nem vagyoni kárának megfizetésére kötelezni.

Az elsőfokú bíróság ítéletével a keresetnek részben helyt adott: megállapította, hogy az alperes jogsértést követett el azáltal, hogy a felperes arcképéhez más női testet montírozott, és a felperes hozzájárulása nélkül azt megjelentette. Az alperest a további jogsértéstől eltiltotta, és az általa szerkesztett K. E. című lapban az ítélet közlésére és nyilvános elégtétel adására kötelezte. Ezt meghaladóan azonban a keresetet elutasította. Az elsőfokú ítélet indokolása szerint a Ptk. 80. §-ának (1) és (2) bekezdése alapján.³⁶

Az elsőfokú ítélet ellen – a kártérítést elutasító rendelkezés miatt – a felperes, a marasztaló rendelkezések miatt pedig az alperes fellebbezett.

A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, és a felperes keresetét elutasította. A jogerős ítélet indokolása szerint a közélet szereplőinek számolniuk kell azzal, hogy nemcsak az adott közéleti eseményről szóló tudósításnak lesznek szereplői, hanem a róluk készült kép- és hangfelvétel eszköze vagy tárgya lehet utánzásnak (parodizálásnak), szatirikus jellegű ábrázolásnak. A közéleti szereplők képmásának ilyen jellegű felhasználását nem lehet a hozzájárulásuktól függővé tenni. Az ilyen jellegű közzététel még belefér abba a körbe, amit a Ptk. 80. §-ának (2) bekezdése a szabad közlés jogával biztosítani kívánt. A másodfokú bíróság

álláspontja szerint a felperest ábrázoló fényképek egyéb személyiségi jogot nem sértenek, mert olyan szövegkörnyezetben lettek elhelyezve, amelyből kitűnik, hogy az újság egy politikai jelenséget, a parlamentben elharapózott durva hangvételt³⁷ kívánta a komikum eszközével szatirikusan bírálni.

A felperes felülvizsgálati kérelemmel élt, azt a Legfelsőbb Bíróság túlnyomórészt megalapozottnak tartotta. A Legfelsőbb Bíróság döntéséből az alábbiakat érdemes kiemelni:

Az 1992. február 8-i lapban Elefánt sport címmel ellátott fényképen a felperes egy másik politikus nő társaságában látható. A fénykép nem a felperes nyilvános közszerepléséről készült. A fényképhez fűződő „vegyes páros” című szöveges közleményből lehet csak arra következtetni, hogy a sajtó a felperes politikusi jellemvonásaira is utal. (Mint „márkos menyecskét” alkalmasnak tartja arra, hogy – ellentétben más politikus nőkkel – saját testi épségének megvédését „saját kezébe” vegye.)

A Ptk. 80. §-a (1) és (2) bekezdésének előzőekben idézett rendelkezéseiből következik, hogy a felperes arcképe az 1992. február 8-án megjelent lapban jogosulatlanul lett felhasználva (mert az nem a felperes nyilvános közszerepléséről készült, és a felperes a megjelentetéséhez nem járult hozzá), az ábrázolás módja pedig – a ruhátlanlansága felperest női mivoltában, emberi méltóságában is sérti (Ptk. 76. §-a). Ebből következően, ha a fénykép a politikusi megnyilvánulások karikírozásának lenne is tekinthető, az ábrázolás módja miatt a jogsértés ugyancsak fennáll. Ennek megállapítását pedig az a körülmény sem zárja ki, hogy a fényképen ábrázolt nőalak fejrésszéhez sajátos fotótechnikával illesztették az idegen női testet.

A felülvizsgálati kérelem ezért megalapozottan támadta a jogerős ítéletnek azt az álláspontját, amely szerint az első, az 1992. február 15-én ismételt, de most már megnagyobbítva megjelentetett fénykép, valamint a címlapon egy újabb, ugyancsak a felperes arcképehez montírozott, hiányos öltözetű nőalakot ábrázoló fénykép közlése csak a sajtóetika körébe tartozó probléma lenne. Ebben az esetben ugyanis már nemcsak arról van szó, hogy az alperes a felperes hozzájárulása nélkül jelentette meg a felperest ábrázoló fényképeket, hanem a felperes kifejezett tiltakozása ellenére folytatta a jogsértő közlést. Ezzel pedig azt a benyomást kelthette, a

felperesben és az olvasóban egyaránt, hogy a felperes, a személyiségi jogait ért sérelmek ellen a sajtóval szemben védtelen. A felperes ezért a felülvizsgálati kérelmében indokoltan és helytállóan hivatkozott arra, hogy a közélet szereplőire is vonatkoznak a Ptk.-ban megfogalmazott – a sajtó közlési szabadságának korlátot szabó – személyiségi jogok.

Legfelsőbb Bíróság a jogsértés súlyához is igazodóan, *300 000 forintban* állapította meg, és megfizetésére az alperest kötelezte. A sajtóról szóló 1986. évi II. törvénynek az 1990. évi XI. törvénnyel módosított 19. §-a (4) és (6) bekezdése értelmében a személyhez fűződő jogok megsértése esetén a sajtóval szemben indított polgári perben a bíróság a sajtószervet közérdekű célra fordítható bírsággal is sújthatja, melynek legmagasabb összege 500 000 forint lehet. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint az alperes által tudatosan elkövetett és megismételt jogsértés a felperesnek járó nem vagyoni kártérítés összegével azonos összegű, *300 000 forint bírság kiszabását* is megalapozta. Ennek megfizetésére az alperest a Legfelsőbb Bíróság – élve a törvény biztosította lehetőségével – hivatalból kötelezte.³⁸

*A Legfelsőbb Bíróság a közszereplők személyiségvédelme szempontjából alapvetően fontosnak tartotta az ügyet, amelynek döntési elemeit: A közéleti szereplők által indított perek elbírálásánál irányadó szempontok címmel megjelentették a bírósági határozatok hivatalos gyűjteményében.*³⁹

2. M– II. ügy

Felperes: G. N-né dr. M. Á. parlamenti képviselő és az FKGP. alelnöke

Alperes: Kurir Lap és Könyvkiadó Rt.

A Kurir Elefánt 1994. január 22-i, március 5-i és március 19-i számaiban felperes arcát idegen testhez montírozta.

– 1994. január 22-én *vízilabdázóként* ábrázolták

– 1994. március 5-én Torgyán József mellett állva *sellőként* és végül

– 1994. március 19-én Torgyán Józseffel egy parkbeli *padon* ábrázolta a felperest. A felperes kifejezetten tiltakozott korábban képmása jogosulatlan felhasználása ellen.⁴⁰

Felperes keresetében kérte alperes eltiltását a további jogsértéstől, elégtétel adását közlemény formájában, valamint 1.500.000.– Ft. nem vagyoni kártérítést követelt.

Felperes sérelmezte, hogy nyilvános közszereplésen készült fényképfelvételét fotótechnikai eljárással úgy hozták nyilvánosságra, hogy személyét egyéniségétől idegen szituációban mutassák be, ily módon nevetségessé téve őt.

A PKKB helyt adott a keresetnek, azonban csak 100.000.– Ft. nem vagyoni kártérítés vonatkozásában találta megalapozottnak a felperesi igényt.⁴¹

Felperes fellebbezése folytán javára a Fővárosi Bíróság 400.000.– Ft. kártérítést ítélt meg.⁴²

A Fővárosi Bíróság megállapította felperes, mint közszereplő képmásával történő visszaélést, és hogy a fényképek nem felperes közszereplése során készültek.

A Fővárosi Bíróság jogerős döntése értelmében különös súllyal nyert értékelést felperes tiltakozása és a jogsértés megismétlődése.

3. M-m. ügy

Felperes: G. N-né M. Á a parlamenti képviselő és az FKGP alelnöke
Alperes: Hócipő Kft.

Az alperes által kiadott Hócipő c. lapban 1996. évi 3. számának 3. oldalán fürdőruhás női képet, karikatúrát ábrázolt „Független Kis-Gazda Playgirl” kísérszöveggel, amelynél felperes arca minden további nélkül felismerhető volt. A képen ezen felül egy félig telt pezsgőspohár is volt látható.

Felperes beperelte alperest, követelése a képmásával való visszaélés nem vagyoni kártérítés megállapítására, megítélésére irányult.

Az elsőfokú bíróság elutasította felperes követelését, mivel az alperesi lap karikatúrát alkalmazott és annak felhasználása, mint a véleménynyilvánítás demokratikus formációja közszereplők esetében nem személyiségsértő.⁴³

Az ügyben felperes fellebbezett.

A Fővárosi Bíróság az ügyben benyújtott fellebbezés kapcsán megállapította a jogsértést, amely felperes becsületének, emberi méltóságának megsértésével valósult meg. A Fővárosi Bíróság ítélete

*eltiltotta alperest a további jogsértéstől és 30 napon belül elrendelte az ítélet rendelkező részének közlését a Hócipőben, továbbá felperes javára 300.000.- Ft. nem vagyoni kártérítést állapított meg.*⁴⁴

Az ügyben alperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, amelyet elutasítottak.⁴⁵

A Legfelsőbb Bíróság megállapította azt is, hogy felperest jelentős nem vagyoni kár is érte, különös tekintettel arra, hogy alperes a felperes által kifogásolt képet – *felperes tiltakozása ellenére – ismételtelen megjelentette.*

A Legfelsőbb Bíróság ítéletének indokolásából az alábbiakat érdemes kiemelni:

A cikk megjelenésekor felperes *komoly közjogi pozíciókat látott el* az FKGP alelnöke és egyben az Országgyűlés alelnöke volt.

Felperes nem volt köteles *eltérni közéleti tevékenységével összefüggésben nem álló, őt hiányos öltözékben megjelentető a nemiségével kapcsolatos és emberi méltóságát sértő ábrázolást.*

A közszereplő képmásának nyilvánosságra hozatala azonban – *egyebek mellett – akkor válik visszaélésszerűvé, ha az ábrázolás a közszereplői tevékenységtől független, azzal még áttételesen sem hozható indokolt kapcsolatba. Ezért a közszereplőt is megilleti a személyhez fűződő jogok védelme és nem köteles eltérni a magánéletével, nemiségével kapcsolatos sértő ábrázolásokat. Ezért felperes sem köteles eltérni a női mivoltára utaló és a könnyelmű életvitel látszatát keltő, a politikusi tevékenységétől független karikatúrát, fotót, az ilyen jellegű képi ábrázolásokat, az ezzel kapcsolatos egyéni érzékenységre utaló sértő célzásokat és kitételeket.*⁴⁶

Az ilyen tevékenység visszaélés a képmásával és egyben az emberi méltóságot is sérti. Az ügy elvi jelentőségére tekintettel bekerült a Bírósági Határozatok hivatalos gyűjteményébe, amely a háromfázisú eljárás fő üzenetének az alábbiakat tartotta: Közszereplő képmásának nyilvánosságra hozatala akkor sérti a személyhez fűződő jogokat, ha az a közszereplő tevékenységével semmilyen kapcsolatba nem hozható.⁴⁷

4. M– IV. ügy

Felperes: G. N-né M. Á a parlamenti képviselő és az FKGP alelnöke
Alperes: Kurír Lap és Könyvkiadó Rt.

A *Kurír Elefánt* 1996. február 17-i számában felperesről fotográfiát közölt, melyben *félig felöltözötten ábrázolja mellvonalban egy fekete csíkkal*. A fotográfiához az újság az alábbi megjegyzést fűzte: „*G. N-né doktornő nem csupán az országúton koccant, hanem az egyik humoros újságlappal is, arra hivatkozva, hogy az ott közölt fotográfián mindkét mellbimbója szignifikáns módon látszik.*”

A felperes kérte a perben személyiségi jogi sérelmének megállapítását és alperes 400.000.– Ft. nem vagyoni kártérítésre kötelezését.

A bíróság részben helyt adott felperes kérelmének.⁴⁸

A bíróság megítélése szerint az újságban felperesről közölt fotográfika *annak hiányos rubázatát „kibívó” pózát figyelembe véve semmiképpen sem tekinthető a közéleti tevékenységet folytató felperesről alkotott véleménynek*. Az ábrázolás felperest nevetségessé tevő, sértő emberi méltóságában őt lealacsonyító ábrázolás.

A jogsértést nem teszi meg nem történtté, hogy a sérelmezett kép *nem fotomontázs technikával készült*, hanem fotográfika, amely felperest egyértelműen felismerhetővé teszi.

Felperes nem járult hozzá képének megjelentetéséhez.⁴⁹

Az ítélet ellen alperes fellebbezéssel élt, azonban azt a Fővárosi Bíróság elutasította.

A Fővárosi Bíróság *elfogadta azt az alperesi érvelést, miszerint karikatúráról van szó, és közéleti szereplő esetén annak sem készítéséhez, sem megjelentetéséhez nem szükséges az érintett hozzájárulása*. A karikatúra véleményt is kifejező ábrázolás.

A Fővárosi Bíróság álláspontja szerint a közlés módja megtevesztő volt, mivel az olvasó képmásként, illetve képmáson alapuló fotográfiaként észlelte az ábrázolást. Alperes ugyanis a Hócipő laptól vette át az ábrázolást, ahol a felirat „*Farsangi Kisgazda Playgirl*” szöveg egyértelművé tette; hogy karikatúráról van szó. Mivel alperes szöveget nem fűzött a képhez, azt az olvasó fényképnek vette.⁵⁰ Alperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Legfelsőbb Bírósághoz.

A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelmet elutasította és megalapozottnak tekintette a 400.000. – Ft. nem vagyoni kártérítést. Az indokolásból az alábbiakat célszerű kiemelni.

A Ptk. 80. § (1) bekezdése tiltja a más képmásával való visszaélést. *Az alkalmazott ábrázolási módtól függetlenül tehát a képmás jogosulatlan nyilvánosságra hozatala a (Ptk. 80. § (2) bek.) önmagában sérti a személyhez fűződő jogot.* M. megítélése a nyilvános közszereplésnek minősül. A nyilvános közszereplő képmása adott esetben engedélye nélkül elkészíthető és nyilvánosságra is hozható, függetlenül az elkészítés módjától (karikatúra, rajz, fotó, film stb.) és ezen keresztül közszereplői tevékenységgel kapcsolatban vélemény is nyilvánítható a politikai karikatúrán keresztül. *Visszaélésszerűvé a nyilvános közszereplő képmásának nyilvánosságra hozatala – egyebek mellett – akkor válik, ha az ábrázolás a közszereplői tevékenységtől teljesen független, azzal még áttételesen sem hozható indokolt kapcsolatba.* Ezért a közszereplőt is megilleti a személyhez fűződő jog. Adott esetben a közéleti szereplő felperes sem köteles eltérni a női mivoltával kapcsolatos és politikai tevékenységétől teljesen független karikatúrát, fotót, az ilyen jellegű ábrázolásokat, a nőiségére, az azzal kapcsolatos egyéni érzékenységére utaló sértő célzásokat és kitételeket.

5. Beugrató Show – személyiségsérelem miatti per

Felperes: D. D. A. a Kispál és a Borz együttes tagja

Alperes: Friderikusz Produkciós Kft., az Rtl. Klub „Meglepő és mulatságos” c. műsorának szervező Kft-je.

Még 1998-ban alperesi Kft. felperes rejtett kamerával videofelvételeket készített, amely videofelvételek a Kft. „Meglepő és mulatságos” c. műsorához készültek. Ennek lényege volt, hogy *F. S. mint a műsor vezetője parkolóőrnek öltözve provokálta az éppen leparkolni kívánó autósokat.* A „Meglepő és mulatságos” c. műsorban leadták a felperesről készített felvételeket. *Majd ezt követően a műsorokban fellépett a Kispál és a Borz együttes,* amelynek felperes is tagja. Felperes csak ekkor tudta meg, hogy róla titokban felvételeket készítettek és ezeket a műsorban sugározták.

Felperes kérte személyhez fűződő jogai sérelmének megál-

lapítását és kérte az alperesi Kft. 500.000.- Ft. *nem vagyoni kártérítésre* kötelezését.

Képmás, vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához nyilvános közszereplés kivételével az *érintett személy hozzájárulása szükséges*.

Nem helytálló alperes azon hivatkozása, hogy felperes *nem tiltakozott a felvétel készítése, illetve sugárzása ellen*, hiszen ilyen esetben tevőleges, aktív beleegyezés kell a képmás sugárzásához, a tiltakozás elmaradása nem tekinthető az érintett részéről beleegyezésnek.

A Fővárosi Bíróság 300.000.- Ft. összegben *alaposnak tekintette felperes kárigényét*.

Bizonyítást nyert felperes országos ismertsége a Meglepő és mulatságos műsor különös nézettsége és az, hogy a beugrató műsorok kedvezőtlen hatásúak, nevetségesek az ábrázolt személy vonatkozásában.

A bíróság *leszögezte, hogy joggal várja el mindenki, hogy a közönség előtt csak egy adott személy által tudatosan megformált magatartásforma kerüljön bemutatásra*.

Felperest egy országosan ismert együttes tagjaként érték, érheték ezek a kedvezőtlen reakciók, a *közönség, a zenekart ismerő emberek, de akár a barátok részéről is. Egy állampolgárnak alkotmányos joga eldönteni, hogy ilyen szereplést kellemetlennek tartja-e, így éli-e meg, azt helyette más, pl. a műsor készítői nem dönthetik el.*⁵¹

6. Az „Év Rendőre” ügy

Felperes: K M. rendőr őrnagy 2002-ben az év rendőre kitüntetést kapta meg

Alperesek: – Heti Világgazdaság Rt. – I. rendű alperes,

– Ringier Kiadó Rt. – II. rendű alperes

– Telegraf Kiadó Kft. – III. rendű alperes

– MTM-SBS Televízió Rt. – IV. rendű alperes

K M. rendőr őrnagyról az „Év rendőre” c. kitüntetés átadása alkalomával felvételek készültek.

Később az „év rendőre” KM. *felfelé ívelő pályafutása megtört, ellene büntető eljárás indult és állásából felfüggesztették*. A Heti

Világgazdaság, a Blikk, a 168 óra és a TV2 műsorszolgáltatója felperes képmását arra használták fel az MTI által megjelentetett kitüntetés átadását ábrázoló fotót, hogy *K. M. becsületét és jó hírnevét még jobban aláássák, sőt kigúnyolják őt.*

Az alperesek, arra hivatkoztak, hogy a képet az MTI-től megvásárolták, *s így korlátlan felhasználási jogot nyertek.* A 168 óra kiadója a *Telegraf Kiadó Kft.* azt is vitatta, *hogy a kitüntetés alkalmával készített fotók csak ebben a körben lennének felhasználhatók.* A bíróság a keresetnek helyt adott, mivel a képeket jogszerűen csak az engedélynek megfelelően lehet felhasználni. *Az engedélyt nem lehet kiterjesztő módon értelmezni.* Önmagában az a tény, hogy az alperesek a képet az MTI-től vásárolták, még *nem pótolta a felperes nyilvánosságra hozatalhoz kapcsolódó hozzájárulását.*

Az ügyben a Fővárosi Bíróság elsőfokú ítéletét⁵² követően a Fővárosi Ítéltábla hozott jogerős döntést. A másodfokú döntés megállapította a jogsértést I-II. rendű alpereseket 300.000 – 300.000.– Ft., III. rendű alperest 500.000.– Ft., IV. rendű alperest 400.000.– Ft. nem vagyoni kártérítésre kötelezte.

A. A képmás jogszerű felhasználása szempontjai

Egyrészt büntetőeljárás esetén nyilvánosságra hozható az eljárás alá vont személy fényképe. Ezt nyomós közérdek vagy méltányolható közérdek indokolja, *akkor ha az eljárás súlyos bűncselekmény miatt indult és a felhasználásra vonatkozó engedélyt az arra jogosult hatóság megadta.* Ezen együttes feltételek bármelyikének hiánya a jogszerű közzétételt kizárja. A másodfokú bíróság rámutatott arra, hogy a sajtószerv, televízió nem hatóság, *tevékenységük nem jelenti közfeladat ellátását sajtótájékoztatási érdekből tehát nem lehet senkinek a jogát egyoldalúan korlátozni,* ilyen közlés nem szolgálhat közérdeket. Csak akkor kerülhet sor a képmás nyilvánosságra hozatalához, ha a közlés nem tájékoztatási célú, *hanem a nyomozás munkájának elősegítését célozza.* A jelen esetben tehát alperesek *alaptalanul hivatkoztak büntetőeljárásra és azzal kapcsolatban közérdekre,* a fentiek alapján a sajtó nem volt jogosult a felperes korábban, más alkalommal készült fényképének közlésére.

B. Nyilvános közszereplés

Nyilvános közszereplés esetén is nyilvánosságra hozható a képmás a jogosult hozzájárulása nélkül. Közszereplésnek minősül minden olyan megnyilvánulás, *amely befolyásolja a szűkebb vagy tágabb társadalom életét, a helyi vagy az országos viszonyok alakulását.* Ennek megfelelően egy nyilvános eseményen, rendezvényen résztvevő közéleti szereplő nem kifogásolhatja, ha a sajtó hozzájárulása nélkül közli a róla készült fényképet, *ez pedig nem teheti vitássá azt, hogy felperes közszereplőnek minősül.*

A Ptk. 80. § (2) bekezdés alkalmazása azonban *nem azt jelenti, hogy a közélet szereplőinek személyiségvédelme korlátozott, nem rendelkezhetnek a róluk szóló képmás felett.* A képmás védelméhez fűződő jog, a személyiségi, magánérdekkört hivatott védeni, ezért a jogi védelem csak *addig a határig érvényesülhet, ameddig a személy egyéni érdekköre, magánérdekeltsége kiterjed.* A közszereplés azonban túlmutat ezen az érdekkörön, a közszereplőnek számolnia kell azzal, hogy képmását az újságok közlik.

Ugyanakkor *a közéleti szereplők minden megnyilvánulását nem lehet közszereplésnek tekinteni.* A közérdek szereplőjének is joga van a közérdekű működés körén kívül a magánéletre. A közszereplő vonatkozásában *a védelem nem a nyilvános megjelenés tényéhez, hanem annak céljához, rendeltetéséhez kötött.*

Alapítan volt az alperesi hivatkozás, hogy *a felperesről, mint közszereplőről készült fényképfelvételt a felperes hozzájárulása nélkül később más ügyben is jogosultak nyilvánosságra hozni.*

Ugyanis a büntetőeljárás a felperest nem közszereplőként, hanem magánemberként érintette. Ezért bűnügyi tudósítás illusztrációjaként az egyébként közszereplést vállaló személy képmása *nem hozható engedély nélkül nyilvánosságra.*⁵³

7. Polgármester arcképének jogtalan közlése, valótlan tényállással együtt – nem vagyoni kártérítés

Felperes: K. Z. pápai polgármester

Alperes: a Népszavát kiadó Editorial Kft.

Alperes által kiadott Népszava 2004. március 16. számában „Nyugdíjast csapott be a polgármester felesége?” c. cikkben azt

híresztelte, hogy felperes két éve 600.000.– Ft-ért akart megvenni egy több mint 1000 m²-es üres telket, és hogy a polgármester, a felesége és a fürdőigazgató a lapnak nyilatkozó telektulajdonost „szemtelenül átvágták”. Az újság illetéktelenül közölte felperes, azaz a polgármester fotóját.

Az információ K. Z-ről az ingatlanügylet vonatkozásában valótlan volt, másrészt fényképét engedély nélkül használták fel.

Mind az *ingatlanügylettel való kapcsolatba hozatal*, mind pedig a szemtelen átvágásra való hivatkozás sértette felperes személyiségi jogait. A *képmás mellékelése az információk felerősítését eredményezte*. A cikk tartalma és felperes személye közötti kapcsolat egyértelműnek tűnt.

Felperes beperelte a Népszavát kiadó Kft-t. Az alperest a Fővárosi Bíróság kötelezte az ítélet rendelkező részének közlésére a Nép szavában, eltiltotta a további jogsértéstől és felperes javára 500.000.– Ft. nem vagyoni kártérítést ítél meg.⁵⁴

Alperes fellebbezett az elsőfokú döntés ellen.

A Fővárosi Ítéltábla az elsőfokú döntést helybenhagyta.

Az ítélet indokolásából ki kell emelni, hogy a bíróság nem fogadta el a közszereplők személyiségvédelmére vonatkozó 36/1994. sz. alkotmánybíróági határozatra való hivatkozást, másrészt *nem fogadta el azt az alperesi hivatkozást, miszerint a felperesi fotó korábban többször is megjelent. A bíróság elfogadta azt a felperesi hivatkozást, hogy engedélyét kizárólag csak politikusi tevékenységéből fakadó híradások illusztrálásához adta meg.*

Nem fogadta el továbbá a Fővárosi Ítéltábla alperesnek azon hivatkozását, miszerint az *általa közöltek olyan véleménynek, bírálatnak minősülnek, amelyek nem sértők. A bíróság álláspontja szerint egy ingatlanügyben történő „átvágással” (becsapással) való összefüggésbe hozatal sértő a felperesnek a helyi közéleti tevékenységére, polgármesteri tisztségére is, különös tekintettel a közlés valótlanságára és arra is, hogy felperes nem vett részt a jogügyletben, személyét minden alap nélkül hozta azzal kapcsolatba alperes.*

Felperes közszereplő minősége azt jelentette képmása tekintetében, hogy azt politikusi hivatali tevékenységének illusztrálására lehetett engedély nélkül felhasználni, azaz egyéb vonatkozásban

szükséges lett volna a felperes hozzájárulására a PTK. 80. § (1) és (2) bekezdései szerint.⁵⁵ Az ügy érdekessége,⁵⁶ hogy a cikk a polgármester felelősségét és nem őt magát vette célba.

B. A jogsértés megállapítása a kártérítési igény elutasításával

1. Több milliós kártérítési igény elutasítása képmás jogosulatlan felhasználása ellenére

Felperes: K. I., aki a Demokratikus Centrum Unió párt vezetőjeként közszereplőnek volt tekinthető

Alperes: Népszabadság országos napilapot kiadó Népszabadság Kiadó Rt. (az ügyben összesen 18 alperes között a Népszabadság 11 rendű alperes volt.)

A felperes, mint gazdasági társaság vezetője által 1994. március 11-én tartott sajtótájékoztatón részt vett alperes két munkatársa is és a lap fotósa felvételt készített felperesről. A felperes ellen időközben büntető eljárás indult csalás alapos gyanúja miatt és a nyomozóhatóság 1994. július 4-én elrendelte felperes őrizetbe vételét. A Népszabadság 1994. július 5-i számában "Őrizetben az Oninvest vezér" – vezércímmel tudósított és közölte a felperesről korábban (1994. március 11.) készült fotót.

Felperes 3 millió Ft. összegű kártérítést kívánt *alperessel* szemben érvényesíteni az általa indított perben, személyiségi jogai sérelmére hivatkozással.

Felperes keresete részben eredményes volt *alperessel* szemben⁵⁷ annyiban, hogy a Fővárosi Bíróság jogerősen megállapította, *hogy az alperesi lap megsértette személyiségi jogait*, mivel felperes képmását annak engedélye nélkül megjelentette. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy felperes a vele készült interjú elkészítésekor kizárólag ahhoz járult hozzá, hogy fényképét a Népszabadság a vele készült interjú illusztrációjaként közlésegye. *Abba azonban nem egyezett bele, hogy alperes képmását büntetőeljárás illusztrációjaként hozza nyilvánosságra.* A képmás nyilvánosságra hozatal nem volt kapcsolatban felperes közszereplőként végzett tevékenységével.

Mivel felperes az eljárás során meg sem kísérelte azt bizonyítani, hogy alperes a jogsértéssel okozati összefüggésben számára nem

vagyoni hátrányt okozott, ezért az eljáró bíróság szerint a nem vagyoni kártérítés iránti igény megalapozatlan volt.

Felperes fellebbezést nyújtott be kártérítési igényét 2.000.000 Ft-ra leszállította. Álláspontja szerint felperes megsértette személyiségi jogait azzal, hogy a letartóztatásával kapcsolatos cikk mellékleteként fotóját közölték, és ez társadalmi megítélését hátrányosan befolyásolta.

Alperes arra hivatkozott, hogy felperes, mint közszereplő egyben gazdasági tevékenységet folytató közszereplő és tevékenysége a társadalom homlokterében áll az ilyen esetek megismeréséhez a társadalomnak fokozott érdeke fűződik.

A Legfelsőbb Bíróság másodfokon elutasította a fellebbezést. Az ítélet indokolásából ki kell emelni, hogy az engedélynek megfelelően készített fényképfelvételt, csak az engedély által megszabott keretek között lehet felhasználni. Alperes megsértette a képmáshoz fűződő jogot azzal, hogy a büntetőeljárásról szóló tudósításban közölte a más alkalommal készült fényképet.

A felperesnek okozott hátrány azonban nem volt olyan mértékű, hogy indokolta volna a nem vagyoni kártérítés kiszabását. A peradatokból az volt megállapítható, hogy felperes hátrányos megítélését az ellene indított büntetőeljárás ténye és nem a jogsértő módon nyilvánosságra hozott fotó okozta.⁵⁸

Az ügy a bírói gyakorlat szempontjából perspektikus jelentőségű és bekerült a bírósági határozatok kiadványba, az alábbi megfogalmazással: engedély alapján készített fényképfelvételt csak az engedélyt keretei között lehet jogszerűen felhasználni. A fénykép nem használható fel a személy magánéletét érintő esemény illusztrálásához, ezért jogsértő az engedélytől kép nyilvánosságra hozatala.⁵⁹

2. A volt közszereplő képe jelenben – engedélye nélkül – nem közzelhető

Felperes: G. Gy. aki korábban a kérdéses sajtóközlemény megjelenése előtt az Á. P. V. Rt. vezérigazgatója volt.

Alperesek: F. T. és F. T-né a Hócipő magazin tulajdonosai

A Hócipő magazin 2002. november 27-én megjelent számában fényképeket közölt a „100 Leg Magyar” címmel, amelyek között az

egyik felperest is ábrázolta. A „Hócipő” folyóirat a képmásához G. Gy. nevét is feltüntette.

G. Gy. a személyhez fűződő jogai megsértésére hivatkozással pert indított a *Hócipő szerkesztői F. T. és F. T-né ellen*, 600 ezer forint *nem vagyoni kártérítési igényt* is megkísérelt érvényesíteni.

Az elsőfokú ítélet felperes keresetét elutasította, arra hivatkozással, hogy felperes közszereplő volt, ezért róla, mint közszereplőről megjelentetett fénykép *nem sértette személyiségi jogait* és a sajtóközlemény szövege sem volt személyiségsértő.⁶⁰ *A döntést a Fővárosi Bíróság jóváhagyta.*⁶¹

Felperes jogszabálysértésre hivatkozással felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a jogerős döntés ellen. Arra hivatkozott, hogy a jogerős ítélet tévesen értelmezte közszereplő mivoltát. Kifogásolta a fénykép közlésének a módját, valamint azt, hogy a szövegkörnyezet „*100 Legmagyar*” a Magyar Hírlap az ország 100 leggazdagabb emberét feltüntető Top 100 c. cikkére emlékeztetett. A cikket L. R. újságíró írta és nagy visszhangot váltott ki.

A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelmet *részben megalapozottnak tartotta*. Felperes a perben nem vitatta, hogy *egykor az ÁPV. Rt. vezérigazgatójaként közszereplő volt*. Ez a körülmény azonban *nem jogosította fel a sajtót arra, hogy felperes képmását hozzájárulása nélkül utóbb bármilyen célból felhasználja*.

A közszereplő képmása csak a közszereplésével összefüggésben a közéleti megnyilvánulásai által meghatározott keretben, annak bemutatására használható fel az érintett hozzájárulása nélkül.

A közszereplő képmása ezért nem szolgálhat különböző, a közszereplő konkrét megnyilvánulásaitól független gondolati tartalmak, vélemények illusztrálására.

Az újságban 100 Leg Magyar cím alatt közölt fényképek (feltehetően) az ábrázolt személyekről alkotott szatirikus újságírói vélemény illusztrálására szolgáltak, anélkül, hogy a csoportosítás szempontjairól az egyes közszereplők – *így a felperes – közéleti tevékenységről és a csoportos tartozás okairól bármilyen információt szolgáltatott volna*. A felperest ábrázoló fénykép közzététele ezért felperes egykori közszerepléseivel azonosíthatatlan okból, attól függetlenül önkényesen történt, így hozzájárulása nélkül

visszaélésszerű volt, azaz sértette a felperesnek a *Ptk.* 80. § (1) bekezdésében biztosított képmáshoz való jogait.

A Legfelsőbb Bíróság tévesnek minősítette a jogerős ítélet azon megállapítását, hogy a fénykép közzététele a *sajtóban olyan közszereplésről szolt, amely az érintett hozzájárulását mellőzhetővé tette.*

A Legfelsőbb Bíróság

- megállapította, hogy felperes képmásával visszaéltek,
- eltiltotta alpereseket a további jogsértéstől,
- kötelezte továbbá a Hócipő magazint elégtétel nyújtására,⁶² nem vagyoni kártérítést azonban nem ítélt meg.

3. Visszaélés tízéves büntető eljárás során készült fényképpel

Az ügy elvi jelentősége miatt bekerült a bírósági határozatok hivatalos gyűjteményébe, az alábbi összefoglalásban: A közszereplő képmása csak közszerepléseivel összefüggésben, a közéleti megnyilvánulásai által meghatározott keretben, annak bemutatására használható fel az érintett hozzájárulása nélkül.⁶³

Felperes: R. L. Az 56-os szervezetek konföderációja társadalmi szervezet tagja

I. r. alperes: L. I. a HVG főszerkesztője

II. r. alperes: D. J. a HVG újságírója

Alperesek 2002. december 7-én a HVG-ben közzétették felperes mintegy tíz évvel korábban készült fényképét, amint felperes bilincsbe verve volt látható. A kép az 1993-ban lefolytatott büntető eljárásról készült.

A felperes személyiségi jogai megsértése miatt pert indított alperesekkel szemben.

Az elsőfokú bíróság felperes keresetének helyt adott és megállapította, hogy azzal, hogy felperes 1993-as büntető tárgyaláson készült fotóit 2002. december 7-én megjelentették a HVG-ben megsértették felperes személyhez fűződő jogát. A bíróság kötelezte alperest elégtétel adására, nevezetesen arra, hogy az ítélet jogerőre emelkedésétől számított 15 napon belül a perbeli közléssel azonos helyen jelentesse meg az elsőfokú ítéletét.

Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy felperesnek *csak a saját nevében* volt jogosult kereset indítására, az 56-os Szervezetek Konföderációja tagjaként és eljárási okokból a szervezet nevében nem járhatott el.

Az elsőfokú bíróság azt is megállapította, hogy a felperes jó hírnevét nem sértette a börtönviselt jelző használata, és felperes személyének és szerepének értékelése *nem baladta meg a szabad véleménynyilvánítás batárait*.⁶⁴

A felperes képmásának hozzájárulás nélkül történő közzététele tekintetében az elsőfokú bíróság *nem találta jogsértőnek a felperes politikai közszereplését megörökítő felvételt, míg a felperes 1993. évi büntető tárgyalásáról készült fotó megjelentetéséről megállapította, hogy az személyiségi jogot sért*.

A felperes nem vagyoni kártérítés iránti igényét az elsőfokú és másodfokú bíróság a Ptk. 348. § (1) bekezdésében foglaltakra, valamint arra hivatkozással utasította el, hogy a felperes *többszöri bírói tájékoztatás ellenére sem vonta perbe az újság kiadóját*.

Az ügyben alperesek fellebbeztek, egyrészt hivatkoztak arra, hogy felperes közszereplő, a büntető eljárásról készült fotót *azért jelentették meg, mert felperes előéletére tekintettel morálisan kifogásolták* az 56-os Szervezetek Konföderációja elnevezésű társadalmi szervezetben való szerepét.

A felperesek szerint a fényképe kapcsolódott a cikk tartalmának, annak lényegi mondanivalójához.

A másodfokú bíróság alperesi fellebbezést elutasította az alábbi indokokkal: Egyrészt a képmás elkészítéséhez is, másrészt annak nyilvánosságra hozatalához is engedélyre van szükség, harmadrészt pedig az érintettnek kizárólagos joga az, hogy a személyéről készített fotót saját maga közzétegye, vagy közzétesse akár a sajtó útján, akár más formában.

A Ptk. 80. § (1) és (2) bekezdése értelmében a személyhez fűződő jogok megsértését eredményezik más képmásának az *érintett hozzájárulása nélküli közlése*. Kivételt képez a nyilvános közszereplés, mert ez esetben nincs az érintett hozzájárulására szükség.

A jelen perben a HVG által közölt és a felperest bilincsben ábrázoló kép nem tartozik a Ptk. 80. § (2) bekezdésében foglalt kivétel fogalma alá.

Nem vitásan a felperes korábbi és az 56-os Szervezetek Konföderációja elnevezésű társadalmi szervezetben végzett tevékenysége alapján *közzszereplőnek minősülhet, azonban ez nem jelenti azt, hogy nem rendelkezhet a képmása felhasználásáról, különösen ha az nem közzszereplésével összefüggésbe hozható okból és más módon készült.*

A másodfokú bíróság egyetértett azzal, *hogy valóban jogsértés történt, továbbá az elégtétel adást is indokoltnak tartotta.*⁶⁵

4. Nem vagyoni kártérítési igény elutasítása a személyiségsérelem megállapítása ellenére

Felperes: Sz. Z. Túrkeve polgármestere

Alperes: Ringier Kiadó Kft. a Blikk kiadója

A Blikk 2003. június 24-én megjelentette „*A verőlegények mennek Nóriékért*” c. cikket. *Ehhez mellékeltek engedélye nélkül felperes fotóját.* Sz. Z. polgármester pert indított személyi jogok sérelmére tekintettel, képmás jogtalan felhasználása miatt.

Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy felperes személyiségi jogait megsértették, mivel *fényképét egy negatív háttérű ügyben engedély nélkül közölték.*

A bíróság azt is megállapította, hogy *a képhez csatolt szöveg is személyiségsértő.* Alperes nem tudta igazolni a címben közölt állítást, amely sértő tartalmú volt.

A bíróság annak ellenére *nem látta megalapozottnak* a fentiek ellenére felperes nem vagyoni kártérítés iránti igényét. Felperes fellebbezett 100000 Ft. nem vagyoni kártérítés megítélését követelte és hangsúlyozta azt, hogy ő Túrkeve polgármestere, és ebben a minőségében sértő volt számára a cikk megjelentetése.

A felperes szerint a „*verőlegény*” kifejezés egy körülhatárolható *bűnözői magatartást tanúsító csoporthoz való tartozásra utal.* Súlyos érdeksérelemnek tartotta, hogy utalva a felperes köz megbízására valótlannul *egy bűnözővel való szoros együttműködéssel gyanúsította meg a cikk.*⁶⁶

A másodfokú bíróság a fellebbezést nem tartotta alaposnak.

A másodfokú bíróság megállapította, hogy *alperes megsértette a felperes személyhez fűződő jogait. Ennek ellenére felperes kártérítési igényét 100 000 Ft. megfizetésére elutasította, arra*

hivatkozással, hogy az eljárás során felperes *nem bizonyította olyan hátrány bekövetkezését, amely csak nem vagyoni kártérítéssel kompenzálható*, önmagában az arra történő hivatkozás, hogy a cikkben közöltek miatt *kényelmetlen helyzetbe került* ennek megálapításához nem elegendő.

A felperes polgármesteri tisztségének – álláspontja szerint – indokolatlan feltüntetése *szintén nem eredményezi a kártérítési felelősség bekövetkezését a közöltekkel összefüggésben*.⁶⁷

Az ügy elvi jelentősége miatt bekerült a Bírósági Határozatok hivatalos gyűjteményébe, az alábbi tömör összefoglalással: Ha az eljárás során felperes nem állította és nem bizonyította olyan hátrány bekövetkezését, amely csak nem vagyoni kártérítéssel kompenzálható, önmagában az arra történő hivatkozás, hogy a cikkben közöltek miatt kellemetlen helyzetbe került, ennek bizonyításához nem elegendő.⁶⁸

C. A képmáshoz fűződő jogok tárgyában indított kereset teljes elutasítása

Fotomontázs és karikatúra formájában megvalósuló kritika közszereplővel szemben

*Felperes: N. I. titkosszolgálatokat felügyelő miniszter, közszereplő
Alperes: HVG Rt.*

A HVG Gazdasági Politikai Hírmagazin 1997. április 5-én megjelent számának címlapján fototechnikai eljárás alkalmazásával olyan montázst alkalmazott, melyen felperes képmása volt látható, amint szemét kendő takarta, füleiben parafa dugóval, száját pedig kapszok szorították össze. E képmás a lapban közölt „Nyírfától az erdőt” című, „Titkosszolgálati botrány” alcímű sajtóközlemény illusztrációjaként jelent meg arra utalva, hogy a felperes, mint érintett politikus, az ismertett titkosszolgálati botránnal kapcsolatban „nem lát, nem hall, nem beszél”.⁶⁹

N. I. sérelmezte képmásának megjelentetését és személyiségi jogainak megsértése miatt pert indított a PKKB előtt,⁷⁰ majd keresetének elutasítása miatt megfellebbezte az elsőfokú bíróság ítéletét. A kereset másodfokon is elutasítást nyert.⁷¹

A bíróság jogerős ítélete szerint a fototechnikai eljárással

készített felvétellel a képmáshoz fűződő személyiségi jogát nem sértették meg a politikusnak, mivel a politikus képmásának a közzétételéhez a felperes hozzájárulásához nem volt szükség, és a fotómontázs révén létrejött karikatúra nem sérti a közérkölcst. „A karikatúra, műfaji határain belül maradván él a gúny eszközeivel, nem lépi túl a véleménynyilvánítás megengedett határát sem.” A lap a saját, igaz kedvezőtlen véleményét fogalmazta meg a politikussal kapcsolatban, így ez nem adhat alapot a jó hírnév, becsület, emberi méltóság megsértésének megállapítására.

A jogerős ítélet ellen felperes nyújtott be felülvizsgálati kérelmet. Álláspontja szerint az ábrázolás nem karikatúra, a HVG nem vicclap, véleménye szerint a lapban közzétett riport tárgyilagosságával összevetve, a címlapfotó indokolatlanul sértő véleményt fogalmazott meg róla. Kifejtette továbbá, hogy alperes magatartása lejáratására, hiteltelenítésére irányult.

A Legfelsőbb Bíróság érdemben azt vizsgálta, hogy a képmás nyilvánosságra hozatalától függetlenül az alperes a képmás megváltoztatásakor jogaival visszaélt-e. Az ítélet (helyesen) kimondta, hogy a sajátos fotótechnikai eljárással készült fénykép az alperes véleményét, bírálatát fejezte ki az ábrázolt személlyel és a közvéleményt foglalkoztató eseménnyel kapcsolatban. Az alkalmazott eszközök a felperes képmását olyan mértékben nem torzították el, amely miatt meg lehetne állapítani a képmással való visszaélést. Miután pedig az alperes a felperes politikai tevékenységét minősítette, azaz a felperes képmását a felperes politikai tevékenységével összefüggésben használta fel véleménye megalakítására, nyilvánvaló, hogy ez a tevékenység nem minősíthető képmással való visszaélésnek. Tehát a Legfelsőbb Bíróság helyben hagyta a jogerős ítéletet, a következő indokolással: „(...) a politikai véleménynyilvánítás joga (...) az alperest is megillette. E politikai vélemény tartalma nem lehet bírósági vizsgálat tárgya (...). A személyhez fűződő jog megsértésének megállapítása szempontjából azonban az közömbös, hogy a véleménynyilvánítással az alperesnek mi volt a célja, és az alperesnek az a törekvése, hogy az érintett politikai tevékenységről véleményt nyilvánítson, önmagában nem minősíthető a közérkölcsebe ütközőnek vagy a közérkölcst sértőnek.”

A jogeset elvi jelentőséggel bírt és feltüntetést nyert a Bírósági Határozatok hivatalos gyűjteményében, az alábbi tömör megfogalmazásban: *A közszereplőről készült karikatúrának minősülő fényképfelvétel, ha az a közszereplői tevékenységgel áll kapcsolatban – nem sérti a képmáshoz fűződő jogot és az ezáltal kifejezett vélemény sem sérti a becsületet vagy emberi méltóságot, ha a véleménynyilvánítás nem indokolatlanul bántó, sértő vagy lealacsonyító.*⁷²

Kirajzolódik a kérdés, hogy indokolt-e különbséget tennünk a jogi megítélés szempontjából a karikatúra, fotómontázs, fotógrafika között. A bírói gyakorlatban elfogadott gyakorlat, hogy a közlés módjából egyértelműen ki kell tűnnie az olvasó számára, hogy mit lát: karikatúrát, fotómontázst vagy fotógrafikát. Ugyanakkor indokolatlan a különbségtétel, hiszen mindhárom műfaj lényege a kigúnyolás és a nevetségessé tétel.⁷³

A karikatúrák kapcsán kristályosodott ki a legjobban a határvonal a közszereplői minőség és a magánszféra határai között. Mint láttuk, a Legfelsőbb Bíróság következetes abban, hogy a közéleti szereplőkről készült karikatúrákkal kapcsolatban megállapítja a jogsértést és nem vagyoni kártérítést is ítélt meg, ha az nincs összefüggésben a közszereplői tevékenységgel és akkor is ha az ábrázolás módja sértő, megalázó.

A képmás megsértésével kapcsolatos bírói gyakorlatra az a jellemző, hogy 500.000,- forint nem vagyoni kártérítés a maximumot jelent. Erre abban az esetben kerül sor, ha a képmás jogosulatlan közzétételén kívül a becsület, jó hírnév, illetve az emberi méltóság durva megsértésére is sor kerül. Egyébként a képmáshoz fűződő személyi jogok megsértése esetében maximum 300.000,- forint nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezik a jogsértőt. A közszereplők képmáshoz fűződő jogai megsértése esetén azonban nem minden esetben kerül sor nem vagyoni kártérítés megítélésére. Különösen akkor nem, ha a képmás jogosulatlan közlése nem befolyásolja az adott közszereplő jó hírnevét.

Általában a karikatúra és montázs megjelentetése a közszereplőkről nem tekinthető jogsértésnek, hanem az alkotmányosan védett bírálat körébe tartoznak.⁷⁴

JEGYZETEK

- 1 Jobbágyi Gábor: Személyi és családi jog. Egyetemi jegyzet. Szent István Társulat, Budapest, 2001. 82. old. 2
- 2 Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme. A sajtó helyreigazítás. HVG-ORAC Budapest, 2001. 138. old.
- 3 PKKB I 4/P 85955/1989. sz. ítélete
- 4 A Reform magazin 2005. július 16-i számának hirdetése
- 5 Petrik Ferenc: A személyiség védelme. A sajtó-helyreigazítás. HVG-ORAC Budapest 2001. 131. old.
- 6 Jobbágyi Gábor: Személyi és családi jog. Egyetemi jegyzet. Szent István Társulat, Budapest 2001. 81. old.
- 7 Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme. A sajtó helyreigazítás. HVG-ORAC Budapest, 2001. 135. old.
- 8 Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban. KJK 1979. 507-513. old.
- 9 Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme. A sajtó helyreigazítás. HVG-ORAC Budapest, 2001. 139. old.
- 10 Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme. KJK. Budapest, 1992. 141. old.
- 11 A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Gellért György szerkesztésében. Harmadik Kiadás. 1. kötet. KJK Budapest, 1995. 216. old.
- 12 A Ptk. 80. § (2) bek. értelmében képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához – a nyilvános közszereplés kivételével – az érintett személy hozzájárulása szükséges.
- 13 Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme. KJK. Budapest, 1992. 137. old.
- 14 Lásd előző lábjegyzet
- 15 BH. 1985/17.
- 16 Legfelsőbb Bíróság, Ptv. IV. 20. 118/1996. sz. döntése
- 17 BH. 1997/578.
- 18 Legfelsőbb Bíróság, Ptv. IV. 20. 118/1996. sz. döntése
- 19 Törő Károly: Közéleti szereplés és személyiségvédelem. Magyar Jog 1994/4. 20
- 20 Törő Károly: A személyiség jogi védelme. KJK Budapest, 1972. 22.
- 21 A Btk. 233. § meghatározza a hivatalos személyek körét.
- 22 A. S. által indított perben megálapítást nyert., hogy a Népszabadság napilap és a napilapok közszereplők.
- 23 A Budapesti II. és III. kerületi Bíróság 1 P II. 22. 081/1999. sz. ítéletében kimondta, hogy az újságíró, aki a közvélemény alakításában a nyilvánosság igényével fellép, közszereplő. A Fővárosi Bíróság kollégium vezetőjének tájékoztatója a PK 2000. évi ítélkezési gyakorlatról.
- 24 Bírósági Döntések Tára 2001/11-164.
- 25 Lásd bővebben: Dr. Tattay Levente: A személyhez fűződő jogok magánjogi védelmének áttekintése. Közjegyzők Közönye 2003. 7-8. sz. 21-28. old.
- 26 Ilyen archív felvétel volt Medgyessy Péter (miniszterelnök 2002-2004) Kádár Jánossal való találkozásának széles körben közreadása.
- 27 A Hócipő Magazin 2005/6. számában mind Orbán Viktor (1998-2002), mind Gyurcsány Ferenc jelenlegi miniszterelnökök szájából kilógó nyelvvél ábrázolt.
- 28 Leleplező jellegű kompromittáló felvétel jelent meg a Magyar Nemzet 2005. évi április 22-i számában, amely Lamperth Mónika belügyminiszter férjét és Kulcsár Attilát ábrázolta.
- 29 Juhász Ferenc honvédelmi miniszter mindkét kisujját beledugta az orrába a Képes Magyar Nemzet 2004. XII. 26-i

- számában „A ravasz, az agy és két füstölő puskacső” kommentárral hozta le az ábrát.
- 30 A Hócipő című lap 2005. V. 11. számában söröskorsóval a kezében ábrázolja, utalva az alkoholfogyasztásra, Horn Gyula volt miniszterelnököt.
- 31 A Magyar Demokrata folyóirat 2003/33. számában „Árnyékkormány” elnevezéssel kalapos gengszterbandaként géppisztollyal ábrázolta Medgyessy Péter miniszterelnököt. Gyuresány Ferenc sportminisztert, László Csaba pénzügyminisztert és Kulcsár Attila bűnözőt.
- 32 Endrényi Éva a volt MSZP elnök Kovács László volt élettársa nem közszereplő.
- 33 Maczó Ágnes az Országgyűlés alelnöke 1992 és 1996 között 4 pert is indított szemérem sértő ábrázolások miatt.
- 34 Bár sok ilyen jellegű könyv jelent meg az elmúlt 15 évben, (pl. Bayer Zsolt: a Kárpátok Cicerója c. könyve Medgyessy Péterről) perindításra nem került sor.
- 35 Súlyos személyiségsértés a görénynek, patkánynak nevezés.
- 36A PKKB HP. 20.991/1992. sz. ítélete.
- 37 A Fővárosi Bíróság, mint másodfokú bíróság 47 Pt. 27.283/1992. sz. ítélete.
- 38 Legfelsőbb Bíróság Pfv. IV. 21 327/1993. sz. ítélete.
- 39A döntés megjelent a Bírósági Határozatok folyóiratban BH 1994. 127. számon „A közélet szereplői által indított perek elbírálásánál irányadó szempontok” címmel.
- 39A döntés megjelent a Bírósági Határozatok folyóiratban BH 1994. 127. számon „A közélet szereplői által indított perek elbírálásánál irányadó szempontok” címmel.
- 40 PKKB. 12. P. 88.887/1994. sz. ítélet.
- 41Az elsőfokú bíróság azt állapította meg, hogy az ábrázolások nem voltak durván sértők.
- 42 Fővárosi Bíróság, mint másodfokú bíróság 48.27.287/1994. sz. ítélete
- 48 PKKB. 12 P. 87.535/1996. sz. ítélete.
- 49 Mivel a felperes immár negyedszer indított pert képmása sérelme miatt, alperesek részéről megállapítható a tudatos lejáratási célzat.
- 50 Fővárosi Bíróság 47. Pf. 24849/1996. 51 PKKB. 20 P 91.77212002. 52 8. P 2237212002.
- 53 Fővárosi Ítéletábra 2 Pf. 21.655/2003. sz. ítélete
- 54 A Fővárosi Bíróság 21. P27 131/2004. sz. ítélete
- 55 Fővárosi Ítéletábra 1 Pf.20.145/2005.sz. ítélete
- 56 A per érdekessége az, hogy a sérelmezett cikk a polgármester felelősségét vette célba, ennek ellenére felperes – felesége képviselőjében – egyedül indította a pert.
- 57 Fővárosi Bíróság 2 P 212002/1996. sz. ítélete.
- 58 Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 26.329/2000. sz. ítéletek.
- 59 BH. 2000
- 60 PKKB 20 P 87.291/2003. sz. ítélete
- 61 Fővárosi Bíróság 47. Pf. 28.206. sz. ítélete.
- 62 A Legfelsőbb Bíróság Pfv. IV. 21.553/2004. sz. ítélete
- 63 BH 2004
- 64 Fővárosi Bíróság 19 P. 27. 33812003. sz. ítélete.
- 65 Fővárosi Ítéletábra Pf. 20.49912004.
- 66 Fővárosi Bíróság 21 P 27131/2004. sz. ítélete.
- 67 Fővárosi Ítéletábra 2 Pf. 20145. sz. ítélete.
- 68 BH 2005
- 69 Az ügy háttérével az Információs Hivatal Nyírfa fedőnevű adatgyűjtő akciója szolgált, amely jelentős botrányt váltott ki. Ugyanis felperes a

több szocialista képviselőt érintő adatgyűjtésről (1997. november) csak öt hónappal később tájékoztatta a Nemzetbiztonsági Bizottságot.
70 PKKB. 29 P. 87.533/1996.

71 Fővárosi Bíróság 48.Pt. 23777/1997.
72 BH 2000/29.
73 Legfelsőbb Bíróság Pfv. IV. 20183/2000.
74 Kézirat lezárva: 2006. augusztus

INFORMÁCIÓS TÁRSADALMI SZOLGÁLTATÁSOK

– MULTIMÉDIAJOG –¹

Aligha van a magyar jognak még egy olyan dinamikusan fejlődő, folytonosan mozgásban lévő területe, mint az alakulóban lévő információs társadalom sajátos követelményeinek megfelelni kívánó, komplex szabályanyag. Az Internet világában, mondják, az idő ötször gyorsabban telik, mint a „normál” életviszonyokban: a megállapítás – bár a technológiai fejlődésre vonatkozik – a jogfejlődést tekintve is találónak mutatkozik.

Mikor 2003-ban a fenti címmel megtartott előadásomra felkészültem, az alakuló információs társadalmi jog bizonyos alapintézményei már kialakultak, beilleszkedtek a magyar jogrendszerbe. A pozitív jog (és annak hiányosságai) bemutatásán túlmenően előadásomban arra szerettem volna törekedni, hogy – elsősorban problémával már korábban találkozó külföldi minták már kimunkáltnak tekinthető megoldásait bemutatva – az új média, az Internet jogi problémáinak rendszeres kezelését is lehetővé tevő metodika bevezetésének lehetőségeit is vizsgáljam. Ezek esetében olyan – a jogcsoportok, s a nemzeti jogok bizonyos sajátosságaihoz igazodva – diszciplináris megközelítésekről beszélhettünk, melyek alkalmasak voltak arra, hogy a jog legkülönbözőbb területeit, ágait érintő kérdéseket egy-egy meghatározó szemléletbeli kiinduláshoz igazodva átfogóan kezeljék, dolgozzák fel. A magyar jogtudomány számára mindegyik megközelítés újnak és izgalmasnak – ha nem is feltétlen követendőnek – ígérkezett, megoldási lehetőségeket kínált.

Az elmúlt évek szédítő iramú jogfejlődése, mindenekelőtt az Unió csatlakozással összefüggő jogharmonizációs folyamat lezárása s az EU információs társadalmi politikáihoz való igazodás kényszere – elsődlegesen a tételes joganyag szempontjából – lényeges változásokat hozott: itt csak hírközlési jogunk teljes körű megújulására, az elektronikus aláírásra vonatkozó szabályrendszer modernizációjára,

az elektronikus kormányzat, elektronikus ügyintézés és az elektronikus információs szabadság feltételrendszerének kialakulására szeretnék utalni. E fejlemények nem kerülhetők meg, ha – három évvel az előadás elhangzása után – a szerző az abban foglalt gondolatok felelevenítésére vállalkozik.

Más szempontból azonban nem, vagy alig történt előrelépés: s ez mindenekelőtt épp az Internet médiajellegével összefüggő szabályozásra vonatkozik, ahol a 2003-as előadásban felvetettek továbbra is megállják a helyüket. Egyben – a szerző reményei szerint – arra is ráirányítja az Olvasó figyelmét, hogy a problémák diszciplináris megközelítésének, jogtudományi igényű feldolgozásának követelménye sem vesztett aktualitásából: az Internet-jog helykeresése a magyar jogi kultúrában napjainkban is folytatódik, egyre szélesebb szakmai közönséget szólít meg és részvételre, továbbgondolásra – állásfoglalásra csábít...

Az „új médiák” jelentette problémák és megközelítési lehetőségeik

A számítástechnika, s ezzel párhuzamosan az audio- és vizuális tartalmak rögzítését és hozzáférhetővé tevő technológiák a 80-90-es években bekövetkezett rohamos fejlődése olyan alkalmazásokat tett lehetővé egyre szélesebb felhasználói kör számára, mely a „hagyományos” médiákhoz (sajtó, rádió, televízió) képest egy minőségileg új, a kép, a hang és a szöveg együttes kezelésének, hozzáférhetővé tételét biztosító médiaprofil kialakulásához vezettek. Az információs technológiai fejlődés ezt megelőző, analógnak is nevezett szakaszától eltérően az újdonságot az elektronikus jelek a kompjuterizáció révén lehetővé tett digitális rögzítése, tárolása és továbbítása jelentette.

A médiák világára is kiható „digitális forradalom” valójában az optikai adathordozók (CD-ROM-ok) elterjedésével vette kezdetét: a technológia tette lehetővé, hogy olcsón, nagy darabszámban lehessen előállítani komplex információs tartalmat hordozó képi és szöveges adatbázisokat, felhasználói- és játékszoftvereket, a tanulást vagy a munkát segítő programokat. A valódi ugrást, minőségi változást azonban az Internet elterjedése jelentette: a számítógépes világháló lényegében minden rákapcsolódó felhasználó számára

megnyitotta az – tág értelemben vett – információ a lehető legszélesebb kör számára történő hozzáférhetővé tételének, megosztásának lehetőségét: mindaz, ami korábban a fizikai hordozókon rögzítve a hagyományos terjesztési, értékesítési csatornákon (vagy azok megkerülésével) át juthatott csak el a felhasználókhoz, az Internet-kapcsolattal rendelkezők számára a kilencvenes évek derekától lényegében korlátlanul, földrajzi távolságtól függetlenül megismerhetővé vált. Az Internet a kép, hang, a film és szöveg olyan kombinálását tette és – a folytatódó technológiai fejlődés eredményeként – teszi kibővítve lehetővé, mely egyaránt alkalmas a „hagyományos” médiák (nyomtatott sajtó, rádió, televízió) változatlan tartalommal történő hozzáférhetővé tételére (lapok, magazinok on-line változatai, rádió- és televízió-adások Interneten keresztül, valós időben történő elérhetővé tétele), a korábbi lapszámok, adások letölthetővé tételére vagy önálló, „webes” szerkesztett tartalmak létrehozására.

A kilencvenes évek végéig lényegében minden olyan „klasszikus” műfaj és műtípus megtalálta webes megfelelőjét, s az ehhez szükséges kifejezési eszköztárat, mely korábban a szórakoztatás, a tájékoztatás vagy a kereskedelmi értékesítés elősegítése érdekében a rádió, a televízió vagy a nyomtatott sajtó világában létezett, s kialakultak „tipikus” Internet-tartalom hozzáférési lehetőségek (hírportál, linkgyűjtemény, azonnali rendelés elhelyezést biztosító on-line katalógus stb.) is. Az Interneten keresztül azonban bárki nyújthat tartalomszolgáltatást: mint a „legdemokratikusabb médium” demokráciákban élő egyént megillető olyan fontos politikai alapjogok, mint a véleménynyilvánítás és a közérdekű információhoz való jutás szabadsága biztosításának eszközévé is vált. Az ilyen információ közzététele – a közlés mögöttes céljának elérését biztosítani kívánó jogosultság alapjogi jellegéből adódóan – lényegileg különbözik a „klasszikus”, szerkesztett médiákhoz kötődő információs tartalmak közzé tételétől, s ebből adódóan a hagyományos kategóriákban gondolkodva sajtóterméknek sem minősíthető.

E változások természetszerűleg a jogi szabályozórendszerrel szemben is követelményeket állítottak, méghozzá komplex, a társadalmi-gazdasági kapcsolatok szinte minden területének érintettségéből adódóan összetett és igen sokszínű követelményeket. A

digitalizáció és kompjuterizáció problémájával szélesebb körben elsőként a szellemi alkotások joga szembesült: ez követelményként a hardver sajátos iparjogvédelmi feltételrendszerének biztosítását (pl. mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalma), másrészt a szoftver és az adatbázisok *sui generis* jogvédelmének lehetővé tételét, az Internet vonatkozásában pedig az on-line hozzáférhetővé tétel, mint sajátos közzétételi mód elismerését jelentette. Ezzel párhuzamosan (s első sorban a nagy állami adatnyilván tartások elektronizációjának összefüggésében) ment végbe az adatvédelmi jog átalakulása.

Az Internet, mint a hírközlő hálózatokra épülő technológiai lehetőség úgy a távközlés jogi szabályozása, mint a médiaszabályozás szempontjából kezelést igényelt: már a legkorábbi szakaszban szétváltak az egyes szolgáltatók, hálózati szereplők belső viszonyaival illetőleg a mindenki számára hozzáférhető információs tartalom szabályozásával (adott esetben korlátozhatóságával) kapcsolatos igények. Ahogy a kereskedelem – mint értékesítési és értékesítés-támogatási lehetőséget – fokozatosan felfedezte és birtokba vette a világhálót, megjelent az ilyen kapcsolatok szabályozásának (a kereskedelem biztonságos feltételrendszerének megteremtésének) követelménye is. A jogfejlődés kezdetben inkább spontán ment végbe (az új kihívásokra reagálni kellett), a kilencvenes évek elejétől azonban (épp az Internet globális, határokat nem ismerő jellegére tekintettel) egyre inkább koordinált, a nemzetközi jog eszközeivel támogatott megoldások elfogadtatására törekedett.

E folyamatban sajátos szerepet vállalt fel az Európai Unió, mely a tagállamok s a tagjelölt országok vonatkozásában – elsősorban az egységes, belső piac megvalósítására vonatkozó célkitűzéseivel összhangban – regionális egységjog kialakítására törekedett. Az Unió politikáival összhangban, azok végrehajtását segítő a közösségi jog eszköztárában a kilencvenes évek elejétől igen nagy számú olyan jogszabály (tipikusan irányelv) került elfogadásra, melynek közvetett vagy közvetlen célja az alakuló információs társadalom bizonyos meghatározott kérdéseinek rendezése, az átalakulás elősegítése volt. A közösségi jog egységmegoldásai a szükséges mértékben a nemzeti jogok szinte minden területét érintették, különösen az

adatvédelem, a fogyasztóvédelem, a szellemi alkotások jogának bizonyos kérdései, a hírközlés, az elektronikus aláírás és az elektronikus dokumentumok joghatálya valamint a számítógépes bűncselekmények vonatkozásában jelentettek harmonizációs kényszert.

Az infokommunikációs eszközök egyre inkább terjedő használata tehát egyszerre vetette fel a fennálló (hatályos) jog alkalmazhatóságának kérdését és – ahol a jog *de lege ferenda* nem adott kielégítő megoldásokat – az ezeket biztosítani tudó, sajátos követelményeknek megfelelő jogalkotás követelményét. Ugyanakkor – részben a joggyakorlat és a hétköznapi élet, a felhasználók, a gazdasági élet szereplői felől érkező igényeket kielégíteni kívánva, részben a jogi kutatások, a jogtudományi igényű feldolgozás elősegítését célozva – már a kezdeti időszakban felmerült (s napjainkig fennmaradt) a problémák valamely, középpontba állított szemléleti mód alapján történő kezelésének igénye is. A joganyag s a problémák rendezését lehetővé tevő szemléletmódok egyike volt a (német gyökerű) multimédia-jog: ezt legáltalánosabban olyan megközelítésként értékelhetjük, mely a „hagyományos” médiáktól alapvetően eltérő vonásokat (az információ digitális közzétételéhez, alapvetően azonban az Internet-használathoz kapcsolódó sajátosságok) emelte a középpontba. A 2000-es évek elején azonban a „multimédia-jog” csak egyike volt a létező megközelítési lehetőségeknek, meghatározott (elsősorban a kontinentális jogi hagyományok talaján álló) jogrendszerekhez kötődött – a *common law* eltérő tradícióját követő országok azonban itt is saját útjukat járták.

Az amerikai *CyberLaw* vagy *Cyberspace Law* a jogi problémák felé a kibernetikai (számítástechnikai, informatika) jelenségek sajátos dimenziója felől közelít, melyek a kibertérben- és időben a hálózatok által való összekapcsoltságuk révén alkotnak egységet. Elemzése körében vizsgálja a kibertér szereplőit, mozgásterüket, jogi helyzetüket, a szereplők összekapcsolódásának lehetőségeit, a szereplővé válás feltételeit, az összekapcsolódás sajátos módjára visszavezethető (technikai, hardver- és szoftver alapú) problémákat, a hálózati szereplők egymás közötti és őket a „valós világhoz” kapcsoló jogviszonyait. A *CyberLaw* számára súlyozottan fontos a kibertér az alkotmányi alapelvekre visszavezethető szabadságának

kérdése (ide értve az üzleti szabadságot, a kereskedelmi kommunikáció korlátozhatatlanságát is) – az Internetjog inkább (elfogadva az állami beavatkozás szükségszerűségét, mely adott körben /s közérdekből/ akár az alkotmányos és gazdasági alapjogok korlátozásával járhat) a „játéktér lehetőségeit” vizsgálja. A *CyberLaw* a kibertér (*Cyberspace*) életviszonyait – a *business law*-hoz hasonlóan – mint egyfajta egységet szemléli. Kezdetektől arra törekedett, hogy a már meglévő jogot alkalmazza (kiterjessze) a hálózati életviszonyokra, azaz értelmezze, adaptálja a joganyagot.²

A *CyberLaw* azonban csak egyike a diszciplína amerikai jogtudományi megközelítési módjainak, mindazonáltal a legtipikusabbnak mondható. A *Computer Law* a jelenségek felé a számítástechnikai alap felől közelít, az amerikai *Internet Law* a hálózat jogi sajátosságait vizsgálja elsődlegesen. A *common law* talaján álló feldolgozások – bár természetszerűleg sok átfedést mutatnak az európai Internet-joggal, s tárgyukat sokszor ugyanazzal a terminológiával jelölik – a kontinentális jog jogrendszeri-jogági besorolás törekvő (a közjogot-magánjogot határozottan elválasztó) megoldásaival összevethetők, a párhuzamok megtalálhatók, de nem azonosíthatók egymással.

A szűkebb értelemben vett „üzleti” témájú amerikai jogirodalom a szerződési joggal foglalkozik elsődlegesen, e mellett nagy teret szentel a reklámjogi, fogyasztóvédelmi kérdéseknek. Napjaink egyik előtérbe nyomult kérdése az elektronikus kereskedelem adójoga, a szellemi tulajdon digitális környezetben való érvényesülése (elsősorban a szerzői jog, valamint a világszerte komoly problémát jelentő védjegy- és domain jogi kollíziós problémák súlyának növekedése kapcsán). Az egyetemi oktatásban a *CyberLaw*-szemlélet napjainkban is dominánsnak mondható, egyrészt az elektronikus kereskedelem jogi kérdéseinek az üzleti jogi körében való tárgyalásával, másrészt az önálló e-commerce-jogi kurzusok számának növekedésével mutatja, hogy az érdeklődés egyre inkább a gyakorlati és gazdasági jogi kérdések felé kezd eltolódní.

Az ugyanezen években megszülető német, osztrák, francia „Internetjog” a kontinentális hagyományokból adódóan más megközelítést követ, s sajátos módon inkább ehhez, s nem az amerikai *CyberLaw*-szemlélethez áll közelebb az angol Internet-jogi

tárgyalási mód is. A – főként a gyakorlat igényeinek kielégítését célzó és a tételes jogot feldolgozó – Internet-jogi tárgyalási mód a német jogirodalomban ma is tipikusnak mondható:³ általában a távszolgáltatások – 1997 óta törvényi alapokon nyugvó – jogának feldolgozását, a szerzői- és domainjogi kérdések áttekintését adják, reklámjogi, felelősségi jogi, szerződési jogi, nemzetközi kollíziós jogi téamköröket járnak körül, az egyes részterületeknek is születtek átfogó feldolgozásai⁴. Az újabb, áttekintő igényű munkáknál azonban már szemléletváltás figyelhető meg: az Internet jogi kérdéseit egyre inkább az elektronikus kereskedelem szempontjait is figyelembe véve vizsgálják⁵.

A francia, olasz, spanyol, portugál Internet-jogi megközelítésekben kevésbé fedezhető fel valamely alapvető irányultság: egyaránt találkozunk a „hagyományos” internetjogi⁶, a problémákra általános igénnyel való reflexiót célul tűző tárgyalási módokkal, multimédia-jogi⁷ (tehát elsősorban az Internet média-jellege felől közelítő), elektronikus kereskedelmi⁸ és kiberjogi feldolgozásokkal. A francia *cyberdroit*, az olasz *diritto nel cyberspazio*, a portugál *direito no cibarspaço*⁹ inkább csak nevében emlékeztet az amerikai kiberjogra: inkább általános internetjogi feldolgozásoknak tekinthetők, melyek az elektronikus kereskedelmi kérdéseknek is komoly figyelmet szentelnek.

Az Internet angol jogirodalma (és megközelítési lehetőségei) napjainkban alapvetően *négy fő irányzatra* osztható: az első az információ technológiai-jogi kérdéseivel általában és széleskörűen foglalkozó *információtechnológiai jog* (ahol az Internet sajátos problémái az egyik alterületet képezik), a második – mely megközelítési módjában az amerikai CyberLaw-hoz áll legközelebb – az *Internetet az információs társadalom összefüggéseiben* vizsgáló, inkább jogszociológiai indíttatású megközelítés, a harmadik a kontinentális jogi értelemben vett, az Internetjoghhoz közel álló brit *bálózáti jog*, végül a negyedik az üzletvitel sajátos kérdéseire összpontosító *üzleti-elektronikus kereskedelmi jog*.

Az információs-társadalmi technológiai, vagy *információtechnológiai jog* a technikai fejlődés által életre hívott problémákra – elsősorban a számítógéppel összefüggő kérdésekre – koncentrált, olyan megközelítés, mely napjainkra „saját jogán” nyert az egyetemi

oktatásban elismertséget.¹⁰ Fő területei a számítógépes programalkotás oltalmának és hasznosításának (szerződések), a szoftver felelősségének, a számítógépes hálózatoknak (elektronikus kereskedelem, a személyes adatok védelme, a kibertér büntetőjoga, végezetül a szellemi tulajdon az Internetes védelmének kérdései) számítanak. Az angol *információs társadalmi jog* az információtechnológiai vizsgálódásokat tágabbra nyitja: az adatvédelem, a számítógépes visszaélések (számítógépes csalás, hacking, vírusok), a tartalomért való büntetőjog felelősség, a szellemi tulajdon joga, a szoftver- és adatbázis-jog, a személyiségvédelem joga, az elektronikus szerződések, a fogyasztóvédelem és az Internet adójoga sorolhatók körébe.¹¹

Az Internet, mint társadalmi-politikai, s nem technikai probléma felől közelítő irányzatok szemléletben a politikai szabadságjogok érvényesülése, a normatív szabályozás indokolt korlátok közé szorítása a domináns, vizsgálják a jogászai hivatás számára az Internettel megnyíló lehetőségeket, az elektronikus demokráciával, a közérdekű információ-jutással kapcsolatos problémákat. Egy-egy jelenség mögöttes szociológiai, kriminológiai, sőt, alkalmanként pszichológiai (gyermekpornográfia, hacking) tartalmának feltárására törekednek, s a problémák komplex – nem elsősorban normatív – kezelésére is javaslatot tettek.¹²

A brit *Internetjog* a világháló nyújtotta globális kommunikációs lehetőség technikai és gazdasági hátterének feltárását, a hatályos jog bemutatását és a szabályozási hiányosságok feltárását célozza¹³. Tipikusan a domain nevek, a tartalomszolgáltatások igénybe vételi lehetőségei, a felelősség, az azonosíthatóság és anonimitás, a szerződések, a joghatóság, a szabályozás és a jogérvényesítés kérdéseivel foglalkozik. Megközelítése — annyiban, amennyire a sajátos, a hétköznapi élettől eltérő körülmények vázolásához szükséges — technikai, e megváltozott közegben keresi a hatályos jog működésének lehetőségrendszerét és az új kihívások megválaszolásával kapcsolatos lehetséges – nemzeti és nemzetközi – utakat.

A brit Internetjogban – csakúgy, mint a kontinensen – a legutóbbi időben már előterébe kerültek az elektronikus kereskedelemmel kapcsolatos speciális kérdések szerinti tárgyalás. Ez részben a hagyományos problémablokkok tárgyalási sorrendjének változásában,

részben új problémakörök megjelenésében mutatkozik meg. Az elektronikus kereskedelem alatt szűkebb értelemben véve a szerződési jogot (e körben tárgyalva az elektronikus aláírás jogát), a fizetéseket, az adatvédelmet értik, ehhez kapcsolódik a szellemi tulajdon joga (domain nevek, a domain név és a védjegy konfliktusa, szerzői jog az interneten, a szellemi tulajdon nemzetközi vonzatai), a tartalomfelelősség (személyiségvédelem, pornográfia, kényszerű elektronikus kereskedelmi posta, valamint a távközlési szolgáltató felelőssége).¹⁴ A kifejezetten a gyakorlati szempontokat figyelembe vevő tárgyalások e mellett teret szentelnek a reklámjogi, fogyasztóvédelmi, biztosítási, adóügyi, vitarendezési és perjogi vonatoknak is.¹⁵

Az információs társadalom jogi problémáival foglalkozó magyar jogi kutatások, az egyetemi oktatás de a gyakorlat igényeit kiszolgálni kívánó kommentár- és feldolgozás-irodalom esetében hasonló „modellválasztásról” ma még aligha beszélhetünk: bár az elmúlt években igen nagy számú értékes publikáció és néhány nagymonográfia is született a témakörben, ezek inkább egy-egy (tipikusan az adatvédelem, a szerzői jog vagy az elektronikus kereskedelem, elektronikus aláírás, elektronikus ügyintézés speciális kérdéseit érintő) részterület feldolgozására vállalkoztak. Ugyancsak kevés kivétellel az egyetemi oktatásnak sem sikerült az Internettel, infokommunikációs eszközök használatához kapcsolódó problémák horizontális szemléletét befogadnia.

Álláspontunk szerint ezzel közvetlenül összefüggő, s legalább ekkora, ha nem nagyobb problémát jelent, hogy az elmúlt évtized, s különösen az elmúlt öt esztendő egyébként igen intenzív magyar jogfejlődésében – részben a stratégiai elképzelések hiányára, 2003 után pedig kiüresedésére is vissza vezethetően – sem mutatható ki az információs társadalmi kérdések valamely egységes szemléletű kezelésére irányuló törekvés.

A magyar szabályozási környezet alapjainak kialakulása

Információs társadalmi jogalkotásunk kezdeti időszakában a legjellemzőbb jogi problémákat az adatvédelemmel, személyes adatok nyilvántartásával, s az informatika összefüggésében a – folyamatosan bővülő – nagy állami adatnyilvántartások számítógépesítésével,

illetőleg a távközlési jog megújulásával függtek össze. A kilencvenes évek első felében – az Alkotmánybíróság alapvető határozatainak nyomán¹⁶ – kialakult a személyre vonatkozó adatok nyilvántartásának, s ezzel összefüggésben a személyes adatok védelmének, komplex szabályozási környezete, nevezetesen *A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény*, *A polgárok személyes adatainak nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXIV. törvény*, *A kutatás és közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről szóló 1995. évi CXIX. törvény* valamint az adatfeldolgozás, adatvédelem speciális kérdéseivel foglalkozó¹⁷, s az egyes ágazati közigazgatási feladatok ellátásával kapcsolatosan felmerülő adatvédelmi kérdéseket szabályozó¹⁸ törvények és rendeletek. A későbbi jogalkotás során is az ezen időszakban meghatározott, időközben nem ritkán „alkotmányos szinten” megmerevedett elvek, megoldások érvényesültek

A rendszerváltozást követően a távközlési jogban az államigazgatási feladatok elkülönültek a korábban országos hatáskörű szervként működő Magyar Posta szervezetétől, s a postai, távközlési, műsorszórási tevékenységek szétváltak. A terület az *1990. évi LXVI-II. törvény* által létre hozott Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium ágazati irányítása alá került, s maradt is, egy évtizeden át. Ugyanakkor a jogi szabályozás a szektorális alaptörvények megalkotásával differenciáltabbá vált. A kilencvenes évek elején a területre vonatkozóan három, lényeges új törvény lépett életbe (s váltotta fel a mindenképpen elavultnak mondható szabályozást): *a postáról szóló 1992. évi LXV. törvény*, *a távközlésről szóló 1992. évi LXXII. törvény* és *a frekvenciagazdálkodásról szóló 1993. évi LXII. törvény*. A hírközléssel összefüggő hatósági feladatokat egységes államigazgatási szerv, a Hírközlési Főfelügyelet és annak területi szervei látták el. A távközlési törvényben már erőteljesen jelentek meg a fogyasztóvédelem és személyiségvédelem kérdései, s ami talán a leglényegesebb, a piaci viszonyok felé való nyitást jelentette, az állam – korábbi monopóliumáról lemondva – visszaállította a távközlési hálózat forgalomképességét. Ugyanakkor a távközlésre vonatkozó frekvenciák esetében a forgalomképtelenség (kizárólagos állami tulajdon) fennmaradt, koncesszióba került¹⁹.

Az Európai Unió követelmények azonban Magyarország felé is a piac további liberalizációjának igényét közvetítették: ennek megfelelően született kormányhatározat az új, egységes hírközlési törvény előkészítéséről (1071/1998. IV. 22./ Korm. hat.). Az új, egységes hírközlési törvény megalkotásának irányelveiről rendelkező 2350/1999. (XII. 21.) Korm. határozat ennek fényében határozta meg a leendő törvény céljait, alapelveit, szabályozási tárgyköreit és szerkezeti felépítését befolyásoló alapvető követelményeket. A törvényalkotói folyamat célja olyan szabályozási környezet kialakítása volt, mely biztosítja korlátozott piacról a teljesen liberalizált piacra való áttérés időszakában biztosítja a folyamatosságot és a zökkenőmentességet. Az új jogalkotás koncepciója elvileg az állami szabályozó szerep visszaszorítására, szolgáltatási funkcióinak átrendezésére, a magasabb szintű piacosításra törekedett: e konstrukcióban az állam szerepe elsősorban a fogyasztók védelme, a piaci esélyegyenlőség biztosítása, a domináns pozícióban lévő szereplők szabályozására korlátozódott volna.

A hírközlésről szóló 2001. évi XL. törvényt (Hkt.) az Országgyűlés 2001. június 12-én fogadta el, s 2001. december 23-án lépett hatályba. A Hkt. azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket: a jogi akadályok megszűnése ellenére a várt verseny gyakorlatilag nem kezdődött meg. Az információs aszimmetriát kihasználva a korábban kizárólagos jogokat élvező szereplők elfogadhatatlanul magas összekapcsolási díjakat érvényesítenek az előfizetési díjakhoz viszonyítva, és az így kialakult árprés megakadályozza új szereplők piacra lépését. A fentiek miatt a szolgáltatók között korábban jól működő együttműködések is megromlottak. A Hírközlési Döntőbizottság nem bizonyult elég hatékony a problémák kezelésében, döntései nem zárták le a jogvitákat: azok szinte minden esetben tovább folytatódtak a bíróságon. A Hkt. – a verseny kialakulásában bízva – nem fektetett különös hangsúlyt a fogyasztóvédelemre, így annak – lényegében – csak az egyetemes szolgáltatás keretében voltak garanciái. A fogyasztók a versenytől várt előnyök helyett kénytelenek voltak elviselni a szolgáltatók közötti viták hátrányos következményeit, amelyek több esetben a szolgáltatás ellátását is veszélyeztették. Nem léptek a hazai piacra új stratégiai befektetők sem.

E piaci anomáliák, továbbá a jogharmonizációs kényszer a hírközlés hazai szabályozásának átfogó felülvizsgálatát tették szükségessé. A felülvizsgálat arra is rámutatott, hogy bár a Hkt. által közös törvényben szabályozott postai és távközlési tevékenységek fejlődése hasonló pályáiven fut, a kettő közötti időbeli eltérés olyan mértékű, amely nagymértékben különböző szabályozást tesz szükségessé. A törvény egyes megoldásaival szemben az Európai Bizottság is szigorú kritikát fogalmazott meg²⁰. A 2004. január 1-el hatályba lépett, *az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény* és végrehajtási rendeletei²¹ hírközlési jogunk teljes fogalmi, tartalmi megújítását vezette be. Az átalakuló intézményrendszer (Nemzeti Hírközlési Hatóság, az operatív feladatokat ellátó Tanács és Hivatal, Hírközlési Állandó Választott Bírószág), a nagy pontossággal rögzített, garanciákkal biztosított eljárási szabályok, valamint a szolgáltatókkal és szolgáltatásokkal kapcsolatos tervezett szabályozás olyan keretrendszer megvalósulását teszi lehetővé, mely már alkalmas a verseny élénkítésére, a nagykereskedelmi árak mestersegesen magasán tartott szintjének letörésére.

Az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény (Eatv.) az Európai Unió 1999/93/EK Irányelvében foglaltakat követi, mely – mint a közösségi irányelvek általában – a nemzeti jog számára csak fő támpontokat adott, a részletekben való kimunkálását azonban az egyes országok törvényhozásának hatáskörébe utalta.

Az Eatv. három lényeges témakör szabályozására vállalkozott. Elsődlegesen a törvény hatályáról rendelkezett: az értelmezést és a jogalkalmazást fogalom-meghatározásokkal (aláírás-létrehozó adat, aláírás-ellenőrző adat, aláírás-létrehozó eszköz, aláíró, biztonságos aláírás-létrehozó eszköz, elektronikus aláírás, elektronikus aláírás ellenőrzése, elektronikus aláírás felhasználása, elektronikus aláírás hitelesítési szolgáltató stb.) igyekezett segíteni. Az első fő blokkban kerültek rögzítésre az elektronikus aláírás felhasználásának lehetőségei is. Az európai jogi szabályozással összhangban az elektronikus aláírás kizárólagos alkalmazhatóságát a jogviszonyok bizonyos körében (öröklési- és családi jogi jogviszonyok) nem tette lehetővé, illetve – az államigazgatási eljárásokban – a speciális, ágazati szabályozás megteremtéséhez kötötte. Lényeges alapelvként rögzítette, hogy jogszabály az elektronikus aláírás használatát

kötelezővé nem teheti – ugyanakkor az elektronikus aláírás, irat, dokumentum elfogadását, bizonyítási eszközként való alkalmazását (pusztán azért, mert az aláírás, irat vagy dokumentum elektronikus formában létezik) megtagadni nem lehet.

A második fő körben a törvény az elektronikus aláírással kapcsolatos szolgáltatások körét (elektronikus-aláírás hitelesítési szolgáltatás, időbélyegzés, aláírás-létrehozó eszközön az aláírás-létrehozó adat elhelyezése) adta meg, s a szolgáltatásnyújtás szabályait fekteti le. Ugyancsak az európai jogi szabályozással összhangban a szolgáltatásnyújtás szabadsága mellett foglal állást: elvileg bárki szolgáltatónak válhatott, de attól függően, hogy a szolgáltató fokozott biztonságú, vagy minősített szolgáltatást nyújt, más-más technikai és személyi előfeltételeknek kellett megfelelnie. Tevékenységét a Hírközlési Főfelügyelet részéről történő nyilvántartásba vétel után kezdhette meg. Sajátos szabályok vonatkoztak a hitelesítés-szolgáltatási tevékenységre. A törvény harmadik fő részében a szolgáltatókat felügyelő és a szolgáltatásokat nyilvántartó, illetve minősítő felügyeleti szervre vonatkozó szabályokat tartalmazza: e jogosítványt a jogszabály a Hírközlési Főfelügyelethez telepítette.

Az elektronikus aláírás, elektronikus dokumentumok joghatályának elismerése a magyar jog „papíralapú írásbeliséghez” kötöttségében igen lényeges változásokat jelentett: több törvény (s a törvények nyomán igen nagy számú) alsóbb szintű jogforrás módosítása vált (volna) szükségessé. E módosításokról (a Polgári Törvénykönyv hatályba lépéséről és végrehajtásáról szóló törvényerejű rendelet, polgári perrendtartás, büntetőeljárás törvény, államigazgatási eljárás törvény, a cégnyilvántartásról, cégnyilvánosságról és a bírósági cégeljárásról szóló törvény, az ügyvédekről szóló törvény) maga az Ertv. rendelkezett²². A törvény felhatalmazása alapján született rendeleti jogalkotás²³ nagy pontossággal – de mint rövidesen kiderült, nem mindig a közösségi joggal összhangban – határozta meg a második és harmadik szabályozási körhöz tartozó részkövetelményeket.

Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló – 2001 decemberében elfogadott, és 2002. január 23-án hatályba lépett – *2001. évi CVIII. törvény (Ektv.)* – a közösségi jog szabályaival összhangban – e szolgáltatások

vonatkozásában olyan alapvető feltételrendszert kíván megteremteni, amely mind a felhasználók, fogyasztók, mind a szolgáltatást nyújtók vonatkozásában megszünteti a fennálló jogbizonytalanságot.

Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatás a magyar jog szerint olyan információs társadalommal összefüggő szolgáltatás, amelynek célja áruk, illetőleg szolgáltatások üzletszerű értékesítése, beszerzése, cseréje (Ekertv. 2. § a./). Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások fogalmát a törvény úgy határozza meg, mint elektronikus úton, távollévők részére, rendszerint ellenszolgáltatás fejében nyújtott szolgáltatást, melyhez a szolgáltatás igénybe vevője egyedileg fér hozzá. Ilyen szolgáltatást bármely természetes illetve jogi személy vagy jogi személyiség szervezet előzetes engedélyezés nélkül nyújthat, ám a szolgáltatást képező tevékenységre egyébként jogszabály által előírt minősítési, képesítési, engedélyezi vagy bejelentési kötelezettségnek eleget kell tennie (Ekertv. 3. § /1-/2/). A szolgáltatókat a felhasználók irányában széles körű adatközlési kötelezettség terheli: az elektronikus kereskedelem és szerződéskötés vonatkozásában további előírások érvényesülnek. Tekintettel kell lenniük a – más jogszabályok alapján – már fennálló tájékoztatási kötelezettségek teljesítésére, illetőleg bizonyos termékek, szolgáltatások nyújtásával kapcsolatos más hatósági előírások megszorításaira, tilalmaira²⁴ is.

A törvény az információs társadalmi szolgáltatások négy fajtáját nevesítette, s ezekhez felelősségi alakzatokat rendelt. Szabályozta az egyszerű adatátvitel (olyan információs társadalommal összefüggő szolgáltatás, amely abból áll, hogy a szolgáltató az igénybe vevő által biztosított információt távközlő hálózaton továbbítja vagy a távközlő hálózathoz hozzáférést biztosít, 8. § /1/), a caching (olyan információs társadalommal összefüggő szolgáltatás, amely abból áll, hogy a szolgáltató az igénybe vevő által biztosított információt távközlő hálózaton továbbítja és az alapvetően a más igénybe vevők kezdeményezésére történő információtovábbítás hatékonyabbá tételét szolgálja, 9. § /1/), a hosting (olyan információs társadalommal összefüggő szolgáltatás, amely abból áll, hogy a szolgáltató az igénybe vevő által biztosított információt tárolja, 10. §) és a keresőszolgáltatások (olyan információs társadalommal összefüggő szol-

gáltatás, amely abból áll, hogy a szolgáltató információk megtalálását elősegítő segédeszközöket biztosít az igénybe vevő számára, 11. §) alapvető felelősségi kérdéseit, a felelősség alóli mentesülés feltételrendszerét. Jogsértő információ észlelése esetén – formális eljárással – az érintett kérhetette az információ eltávolítását, amit a szolgáltató köteles teljesíteni, ám a törvény megnyitotta az ellentmondás és az információ ismételten elérhetővé váló tételének jogi lehetőségét is²⁵.

A magyar törvény az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás útján való közzétételt önálló reklámhordozóként nem nevesítette, a „sajtótermék” és a „gazdasági reklám” értelmezésének tág fogalmából következően az Interneten közzé tett reklámra is vonatkoznak *A gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény* rendelkezései, a törvény szerinti általános és – amennyiben az értékesítés ezekre irányul – egyes áruk reklámozására vonatkozó tilalmak, korlátozások. Maga az Ekertv. is kimond egy lényeges reklámszabályt: ha a reklámot információs társadalmi szolgáltatás felhasználásával küldik, annak – amint a felhasználó számára hozzáférhetővé válik – világosan és egyértelműen azonosíthatónak kell lennie. Elektronikus levelezés útján reklám csak annak küldhető, aki ahhoz egyértelműen és előzetesen hozzájárult. A reklám küldője – hozzájárulás hiányában – nem hivatkozhat arra, hogy eljárása jogszerű, mert a címzett elektronikus postacímét „nyilvános adatbázisból” vagy „az Internetről” gyűjtötte.

A törvényalkotó alapvető célja az Európai Unió „elektronikus kereskedelmi irányelvének” a magyar jogba való átültetése volt. A törvény szándéka szerint az információs társadalmi szolgáltatások biztos jogi hátterét annak érdekében kívánta megteremteni, hogy a beléjük vetett bizalom megszilárdulhasson, és így az általuk kínált gazdasági és társadalmi előnyök kiaknázhatóak legyenek. Az Ekertv. azonban sem az alapvető célt nem érte el (a magyar törvényi megoldások sok szempontból eltávolodtak az európai irányelv alapvetően fogyasztóvédelmi orientációjú rendelkezéseitől), sem az alapvető szándék nem teljesült (az információs társadalmi szolgáltatások „biztos jogi háttere” helyett hiányos, befejezetlen és más gazdasági törvényekkel összehangolatlan szabályozást vezetett be). Bár a közvetlenül a fogyasztók felé, távolból történő termékértékesítés

(e-tailing, elektronikus kiskereskedelem) a magyar jog szerint csomagküldő kereskedelemnek²⁶ minősül (az a kereskedelmi tevékenység, amelynek során a kereskedő kizárólag az áru ismertetőjét /katalógusát/ juttatja el a vásárláshoz, vagy reklámban (hirdetésben) hívja fel az árura a figyelmet, és az ismertető illetve reklám alapján kiválasztott és megrendelt árut szállítja vagy szállíttatja a megjelölt címre, 4/1997 (I. 22.) Korm. rendelet 27. § p./), a törvény a távolból történő értékesítésre, csomagküldő kereskedelemre vonatkozó jogi szabályozással²⁷ sem került összehangolásra, egyes végrehajtási rendeletei a mai napig nem születtek meg, így bár az alapvető törvények a fogyasztói jogbiztonság magas szintjét tette volna lehetővé, a fogyasztói jogérvényesítés komoly akadályokba ütközött és ütközik.

A szabályozási környezet továbbfejlesztése

A 2002-es kormányváltás hatása elsőként a szervezeti-intézményi átalakulásokban jelent meg. A korábban az Informatikai Kormánybiztossághoz telepített funkciók és hatáskörök szétválasztásával egyrészt létre jött a pontosan nem körbehatarolt ágazati feladatok ellátását célzó Informatikai és Hírközlési Minisztérium, a kormányzati informatika (szolgáltató állam kialakítása) koordinálásának kérdései viszont egy, a MeH keretei között működő kormány megbízottnál maradtak. Ez utóbbi önálló jogalkotási hatáskörrel nem rendelkezik: a – közelebbről meg nem határozott körbe tartozó – információs társadalmi jogszabályok előkészítéséért általánosan az IHM lett felelős²⁸. Ugyanakkor *A Miniszterelnöki Hivatalról szóló 148/2002. (VII. 1.) Korm. rendelet* Miniszterelnöki Hivatal vezető minisztert kötelezte, hogy dolgozza ki a Kormány elektronikus kormányzati szolgáltatási stratégiáját, és gondoskodjék a stratégia megvalósításának szervezéséről és végrehajtásának összehangolásáról, az egységes kormányzati elektronikus szolgáltatási politika kialakításának és megvalósításának összehangolásáról. Ezt az időszakot a szabályozási környezet szinte teljes körű megújulása jellemezte. Ez egyrészt a meglévő „alapvető törvények” (és kapcsolódó végrehajtási rendeleteik) korrekciójával, másrészt új törvények megalkotásával, illetőleg az elektronikus ügy-

intézés lehetőségének az egyes ágazati jogszabályokba való beépítésével valósult meg.

Az Eatr. egyes szabályozási hiányosságait az – átfogó módosításáról rendelkező – 2004. évi LV. törvény szüntette meg (a fokozott biztonságú hitelesítés-szolgáltatói tevékenységet nyújtó szolgáltatókra vonatkozó előminősítési kötelezettség). A novella egyszerűsítette, áttekinthetőbbé tette, s a közösségi irányelv által használt terminológiának megfelelően pontosította a törvény fogalomhasználatát, bővítette a szabályozott viszonyok, szolgáltatások körét²⁹., illetőleg a törvény végrehajtási rendeleteinek szinte teljes körű újraszabályozását eredményezte³⁰.

A digitális archiválás szabályairól, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokkal kapcsolatos elektronikus archiválás szabályairól szóló 7/2005. (VII. 18.) IHM rendelet célja olyan általános keretfeltétel-rendszer megteremtése volt, melynek teljesülése esetén az elektronikus dokumentum megőrzését a kötelezettek maguk is elláthatják, vagy e kötelezettségüknek – alternatívaként – archiválási szolgáltató igénybe vételével tehetnek eleget. Az elektronikus másolatok készítésének szabályait a 2005. november 1. napján hatályba lépett, *A papíralapú dokumentumokról elektronikus úton történő másolat készítésének szabályairól szóló 13/2005. (X. 27.) IHM rendelet* határozta meg.

A közigazgatás fejlesztésének 2001-2002. évekre szóló kormányzati feladattervéről rendelkező 1057/2001. (VI. 21.) Korm. határozat, amelyet *A közigazgatási szolgáltatások korszerűsítési programjáról szóló 1113/2003. (XI. 11.) Korm. határozat* váltott fel, úgy rendelkezett, hogy ki kell dolgozni az új, egységes közigazgatási eljárási törvény tervezetét. A feladat végrehajtására a felelős tárcák kodifikációs bizottságot hoztak létre. Az új közigazgatási eljárási törvény előkészítésének időszakában elfogadott, *Az elektronikus közigazgatási ügyintézésről és a kapcsolódó szolgáltatásokról szóló 184/2004. (VI. 3.) Korm. rendelet* az elektronikus ügyintézés lehetőségét csak viszonylag korlátozott, az Áe. által kifejezetten lehetővé tett eljárási cselekményekre nézve, alternatívaként nyitotta meg: e modellel gyökeresen szakított a kodifikációs munka eredményeként megszületett és az Országgyűlés által 2004. december 20-án elfogadott *a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás*

általános szabályairól szóló 2004. évi XCL. törvény, mely az ügyek elektronikus úton történő intézésének lehetőségét főszabályként tette lehetővé. A Ket. az elektronikus ügyintézésre vonatkozó szabályokat csak a legszükségesebb mértékben rögzítette, felhatalmazást biztosított viszont az elektronikus hatósági ügyintézési szabályok alkalmazásához szükséges részletszabályok megalkotása³¹. A Ket. 160. § (1) bekezdése értelmében csak törvény, kormányrendelet illetőleg önkormányzati rendelet tartalmazhat: az elektronikus ügyintézés kizárt és korlátozott eseteiről – az ágazati jogszabályok igen széles spektrumát érintve – *A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2005. évi LXXXIII. törvény* rendelkezett.

Az elektronikus kormányzat megvalósítása iránti igény felerősödésével egyidejűleg, s az időközben bekövetkezett, illetőleg tervbe vett jogalkotási törekvésekkel, felhatalmazásokkal összhangban³² alapvető követelményként jelent meg egy egységes, új (a papíralapú és elektronikus módozatot egyaránt átfogó) iratkezelési rend kialakítása: erről *a közigazgatási szervek egységes iratkezelésének koncepciójáról szóló 2205/2003. (IX. 4.) Korm. határozat* rendelkezett. Az új szabályozási rezsím törvényi alapjainak megteremtése céljából a Ket. 188. §-a módosította *a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvényt* (Ltv.) is: a módosítás felhatalmazta a Kormányt arra, hogy az egységes közigazgatási ügykezelési szabályokat rendeletben állapítsa meg, az Ltv. a 2005. évi CXLIX. törvénnyel történt módosítása pedig felhatalmazta a kormányt a közfeladatot ellátó szervek iratkezelésének általános követelményei rendeleti meghatározására, a belügyminisztert, az informatikai és hírközlési minisztert, valamint a nemzeti kulturális örökség miniszterét pedig arra, hogy együttes rendeletben állapítsák meg a közfeladatot ellátó szerveknél alkalmazható iratkezelési szoftverekkel szemben és az elektronikus iratok levéltárba adásával, tárolásával kapcsolatban támasztott követelményeket³³.

A 2003. évi XCI. törvény az Itv. új szövegű 64. § (1) bekezdésének megállapításával lehetővé tette, hogy az illetékeket elektronikus úton is meg lehessen fizetni. *Az eljárási illetékek megfizetésének és a*

megfizetés ellenőrzésének részletes szabályairól szóló 44/2004. (XII. 20.) PM rendelet – meghatározott eljárástípusokban – általában tette lehetővé és szabályozta az elektronikus fizetési módozat igénybe vételét: különös, elektronikus illetékfizetési szabályokat azonban az egyes ágazati törvények nyomán született elektronikus ügyintézési rendeletek³⁴ is megállapítanak.

A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény a 2003. évi LXXXV. törvénnyel történt módosítása nyomán – meghatározott feltételek mellett – lehetővé vált az elektronikus dokumentum, irat számviteli bizonylatkénti alkalmazása (Sztv. 66. § /5/ bek.), s a törvény előírásokat állapított meg az ilyen bizonylatok megőrzési kötelezettsége vonatkozásában is. Az elektronikus számlázás lehetőségét Az általános forgalmi adóról szóló 1992. évi LXXIV. törvény 71. §-ának (11) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján megszületett, Az elektronikus számláról szóló 20/2004. (IV. 21.) PM rendelet biztosítja.

Az elektronikus aláírásról szóló törvény szabályozási alapelveiről és az ezzel kapcsolatban szükséges intézkedésekről szóló 1075/2000 (IX.13.) Korm. határozatban foglalt követelményeknek eleget téve az IM már 2001 októberében elkészítette a cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a bírósági cégeljárásról szóló CXLV. törvény a jogharmonizációs feladatokra, valamint az elektronikus aláírás a cégeljárásban történő alkalmazására különös tekintettel levő módosításának koncepcióját: e munkaanyag nyomán vette kezdetét az a jogszabály előkészítő munka, mely végül az elektronikus cégeljárásról és a cégiratok elektronikus úton történő megismeréséről szóló 2003. évi LXXXI. törvény (Ect.) megalkotásához vezetett. Az elektronikus cégeljárásra vonatkozó részletes szabályokat A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002 (VIII. 1.) IM rendelet, a 39/2004. (XII. 21.) IM rendelettel módosított 8/1998. (V. 23.) IM rendelet (Cvhr.) és Az elektronikus bejegyzési eljárás és cégnyilvántartás egyes kérdéseiről szóló 40/2004. (XII. 24.) IM rendelet állapítja meg. Az eljárási illetéket és a közzétételi költségértítést is elektronikus úton kell megfizetni: ennek részletes szabályait az illeték és a közzétételi költségértítés elektronikus úton történő megfizetéséről a cégeljárásban rendelkező 15/2005. (VIII. 5.) IM rendelet állapította

meg. Az elektronikus cégeljárás alapvető rendjében *a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról* szóló 2006. évi V. törvény hatályba lépését követően következett be jelentős változás.

Az Ect. – 2004. VII. 1. napjától hatályosulva – módosította *A közjegyzőkről* szóló 1991. évi XLI. törvényt (Ktv.), s megteremtette meg az elektronikus közjegyzői okirat, az elektronikus hiteles kiadmány és az elektronikus közjegyzői tanúsítvány elkészítésének alapját. Amennyiben ezeket az okiratokat a közjegyző elektronikus aláírásával látja el, az elektronikus közokiratnak minősül, és a papír alapú közjegyzői okirattal megegyező, teljes bizonyító erővel rendelkezik. A közjegyzői eljárásokban az elektronikus eszközök alkalmazásával összefüggő, részletes követelményeket e törvényi szabályokkal összhangban részben *A közjegyzői ügyvitel szabályairól* szóló 37/2003. (X. 29.) IM rendelet, részben az e rendeletet is módosító *A közjegyzőkre vonatkozó egyes igazságügyminiszteri rendeletek módosításáról* szóló 26/2004. (VII. 26.) IM rendelet, részben *Az elektronikus dokumentumok közjegyzői archiválásának szabályairól és az elektronikus levéltárról* szóló 34/2004. (XI. 19.) IM rendelet teremtette meg.

Az adózás rendjéről szóló, 2004. január 1-től hatályos 2003. évi XCII. törvény (Art.) az elektronikus ügyintézés lehetőségét a törvény vegyes rendelkezéseiről szóló IX. fejezetében, a nyomtatványokra vonatkozó szabályok körében teremtette meg. Az Art. 175. §-nak vonatkozó rendelkezései időközben többször is módosultak, pontosításra kerültek (2004. évi CI. tv., 2005. évi XXVI. tv.), a szabályozás alapvető irányultsága azonban nem változott. Az Art. tehát az elektronikus út kötelező igénybe vétele körében olyan megoldást vezetett be, amely speciális, az adóhatóság által az adózó rendelkezésére bocsátott elektronikus aláírás (és az ennek használatához szükséges alkalmazások) használatára épült, ugyanakkor ezen elektronikus aláírás más célú felhasználását egyértelműen meg is tiltotta. Magára az eljárásra nézve a törvény a pénzügyminiszternek az informatikai és hírközlési miniszterrel kiadott együttes rendeletének³⁵ szabályait kell alkalmazni (Art. 175. § /11/ bek.)³⁶. Az Art. ugyanakkor az adóbevallási, adatszolgáltatási kötelezettség elektronikus úton történő teljesítését, mint

lehetőséget is biztosítani kívánta: a 175. § (13) bekezdés előírta, (az eredeti szándék szerint 2005. január 1-től, a 2004. évi CI. törvény 226. § (2) bekezdésével beiktatott időpont-változással 2005. április 1.-től) az Art. 175. § (9) bekezdésben nem említett adózók e kötelezettségeiket az állami adóhatóságnál a pénzügyminiszternek a Miniszterelnöki Hivatalt vezető miniszterrel és az informatikai és hírközlési miniszterrel kiadott együttes rendeletében³⁷ meghatározott módon és technikai feltételekkel választásuk alapján, az adóhatóság által biztosított azonosítási eljárással elektronikus úton teljesíthetik.

Az Országgyűlés 2003. decemberében fogadta el *a közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. törvényt* (Kbt.), mely – meghatározott körben – már számolt az elektronikus közbeszerzés (elektronikus úton gyakorolható eljárás cselekmények ill. elektronikus beszerzési módok) fokozatos bevezetésének követelményével. A törvényhez kapcsolódva *A közbeszerzési és terülpályázati hirdetmények megküldésének és közzétételének részletes szabályairól, a hirdetmények ellenőrzésének rendjéről és díjáról, valamint a Közbeszerzési Értesítőben történő közzététel rendjéről és díjáról* szóló 34/2004. (III. 12.) Korm. rendelet a hirdetmények beküldésénél lehetővé tette az elektronikus út igénybe vételét, a közbeszerzési eljárásban elektronikus úton gyakorolható eljárás cselekmények általános és egyes különös szabályait pedig *A közbeszerzési eljárásokban elektronikusan gyakorolható eljárás cselekmények szabályairól és az Elektronikus Közbeszerzési Rendszerről* szóló 167/2004. (V. 25.) Korm. rendelet határozta meg. E szabályozási környezet jelenleg felülvizsgálat alatt áll: a Kbt. a 2005. évi CLXXII. törvény történt módosítása ugyanis megteremtette a közösségi jogban³⁸ ismert két sajátos elektronikus közbeszerzési technika (a dinamikus beszerzési rendszer és az elektronikus árlejtés) bevezetésének határidőhöz kötött lehetőségét, melyekről önálló kormányrendeleteknek kell majd rendelkezniük.

A 2005. évi CLXXI. törvény³⁹ az Ekertv. viszonylag széles körű revízióját eredményezte. A törvény módosította, illetve kiegészítette az Ekertv. értelmező rendelkezéseit. Módosult a magánjellegű közlés definíciója, meghatározásra került a letelepedett szolgáltató, a szabályozott terület, valamint az elektronikus hirdetés fogalma, A

gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény rendelkezéseire figyelemmel bevezette az elektronikus hirdető, az elektronikus hirdetési szolgáltató, valamint az elektronikus hirdetés közzetevője fogalmát). A módosítás a valamennyi szolgáltatóra előírt adatszolgáltatás szabályait pontosította és egyszerűsítette, az értesítés-eltávolítási szabályok alkalmazását pedig kiterjesztette a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló törvényben meghatározott, a védjegyoltalomból eredő kizárólagos jogokat sértő információkra. A módosítás az EKI 6. cikkének átültetését is megvalósította, meghatározva az elektronikus hirdetésekre vonatkozó általános előírásokat, részben pedig kibővítette, részben pontosította az elektronikus levelezés útján küldött elektronikus hirdetésekre vonatkozó rendelkezéseket. Az EKI 20. cikkének felhatalmazása alapján közigazgatási típusú különös szankciókat vezetett be az elektronikus út igénybevételével összefüggő, információs társadalmi szolgáltatás nyújtásával elkövetett jogsértések esetére, s – a jogalkalmazás gyakorlati tapasztalatainak figyelembe vételével – újrászabályozza az elektronikus kereskedelmi jogsértések esetén eljáró hatóságok (Nemzeti Hírközlési Hatóság, Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség) önálló és szakhatósági hatáskörét.

A kereskedelemről szóló, 2006. VI. 1-én hatályba lépő 2005. évi CLXIV. törvény főszabálya szerint kereskedelmi tevékenység továbbra is működési engedéllyel rendelkező üzletben folytatható: ehhez képest kivételként rendelkezik az üzleten kívüli kereskedelem egyes formáiról. A törvény szerint a kereskedelmi tevékenységek folytatásának ellenőrzése, indokolt esetben történő szankcionálása – a jegyzők, a fogyasztóvédelmi felügyelőségek, és a külön jogszabályokban meghatározott hatóságok által – a külön jogszabályokban előírtakkal összhangban kerül megállapításra. A törvényi fogalomhasználat szétválasztja a csomagküldő kereskedelem (az a kereskedelmi tevékenység, amelynek során a kereskedő kizárólag a termék ismertetőjét juttatja el bármely formában a vásárlóhoz vagy reklámban hívja fel a figyelmet az árura, és az ismertető vagy reklám alapján kiválasztott és megrendelt árut szállítja /szállíttatja/ a megjelölt címre, 2. § c. pont) és az internetes kereskedelem (olyan kereskedelmi tevékenység, amelynek során termékek, illetőleg szolgáltatások gazdasági tevékenység keretében történő értékesítése

történik a világhálón, valamint egyéb elektronikus hírközlő eszközön keresztül, távollévők között kötött szerződés keretében, ide nem értve a csomagküldő kereskedelmet, 2. § d. pont) meghatározását. E kereskedési formák esetében nem érvényesül az üzlethez kötöttség követelménye: a rájuk vonatkozó sajátos szabályokat – csakúgy, mint a Kormány rendeletében meghatározott szerv ellenőrzése során a vonatkozó jogszabályok megsértése esetén kiszabható bírság megállapításának, mértékének és felhasználásának részletes szabályait – külön kormányrendeletek határozzák meg.

Következtetések

Jogfejlődésünk áttekintése talán érzékelteti, hogy az elmúlt öt-hat, s különösen az elmúlt három esztendőben nagy horderejű s csakugyan a jogrendszer egészét érintő változásoknak lehettünk tanúi. E változások jól-rosszul, leggyakrabban az európai jogharmonizációs folyamat sodrában kerültek átvezetésre, érdemi, mögöttes, a gazdaság- és társadalompolitika alapvető célkitűzésével összeesengő koncepció. A központi közigazgatás a jogalkotási folyamat kereteit biztosító egyeztetési mechanizmusai is alkalmatlannak bizonyultak arra, hogy egy-egy információs társadalmi tárgyú vagy érintettségű jogszabály megalkotására szélesebb perspektívában kerülhessen sor. Jó példa erre az Internet média-jellegének kérdése, mely (szemben az Internet, mint ügyintézési vagy értékesítési lehetőség időközben talán túlzott részletességgel is szabályozott problémáival) továbbra is megoldatlannak tekinthető.

Az Alkotmány 61. §-a a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot együtt deklarálja a közérdekű adatok megismerésének jogával, a sajtó szabadságának és a sajtószabadság védelmezésének követelményével. Az állam polgárának nem csak arra van alapjogi szinten elismert igénye, hogy magánszféráját és kommunikációját tiszteletben tartsák, titkait megőrizték, adatait bizalmasan kezeljék, de arra is, hogy információhoz jusson, tájékozódhasson, a közérdekű adatokat megismerhesse, csakúgy, mint hogy a sajtón, a médián keresztül hiteles információhoz jusson, szabadon véleményt nyilváníthasson. Ez utóbbit „kommunikációs alapjognak” is nevezik: a szólás- és sajtószabadságot, az informáltsághoz való jogot, az

információk megszerzésének szabadságát, az alkotás és a művészeti alkotás terjesztésének szabadságát, a tudományos ismeretek tanításának szabadságát értjük ide.

A közérdekű információhoz való jogot az Alkotmány 61. § (1) bekezdésére alapozva az adatvédelmi törvény; a sajtón, rádión és televízión keresztüli tájékozódás jogát *a sajtóról szóló 1986. évi II. tv. és a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. tv.* biztosítja. A sajtótörvény a sajtótermék előállítását és nyilvános közlését mindenkit megillető jogként nevesíti, s úgy rendelkezik, hogy ezt a jogot a törvény csak a feltétlenül szükséges és arányos mértékben és más alkotmányos jog érvényesülése érdekében korlátozhatja (12. § /1/ bek). Ezzel szemben műsorszolgáltató, műsorterjesztő nem lehet bárki (a rendelkezésre álló frekvenciák száma korlátozott, ezért az elosztás rendjét, a szolgáltatóvá válás feltételeit indokolt jogszabálynak megállapítania). A sajtótörvény 20. §-a értelmében sajtónak minősül az időszaki lap, a rádióról és televíziózásról szóló törvény szerint a műsorszolgáltató és a hírügynökség. Időszaki lapnak a törvény szerint az a napilap, folyóirat és egyéb lap, valamint ezek melléklete számít, mely egy naptári évben legalább egyszer megjelenik, azonos tárgykörrel és címmel kerül kiadásra, évfolyamszámmal, sorszámmal, keltezéssel van ellátva, és akár eredeti szerzői alkotásként, akár átvett fordításként az újságírói, az írói vagy a tudományos műfaj körébe tartozó írásművet (hírt, tudósítást, cikket, riportot, tanulmányt, verset, elbeszélést stb.), fényképet, grafikát, karikatúrát vagy rejtvényt közöl.

A követelmények minden lapfajtára vonatkoznak: a periodikus jelleghez (legalább egyszer egy évben meg kell jelennie, az egymást követő lapszámoknak utalniuk kell a folyamatosságra), a lap sajátos elnevezéséhez (címe), végül a tényleges tartalomhoz, a tartalomazonossághoz (szerzői jogi oltalom alatt álló, nagyjából ugyanazon jellegű írásművek) kötődnek. E feltételek nem vagylagosak: az időszaki lapnak mindennek meg kell felelnie, s ha a feltételeknek megfelel, nyilvántartásba vétele csak a törvényben nevesített kizáró okok valamelyikének fennforgása esetén tagadható meg. Ilyen esetek, ha a sajtótermék tartalma a törvény 3. § (1) bekezdésében foglalt tilalomba ütközik (a sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt, bűncselekmény elkövetésére való felhívást,

nem sértheti a közérkölcset, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével), vagy külsőleg hivatalos lap látszatát kelti, illetve címével, grafikai megjelenésével, külalakjával már bejegyzett laphoz hasonló módon jelenik meg, és ez a fogyasztók megtévesztésére alkalmas (14. § /1/ bek).

Az Interneten keresztül azonban bárki nyújthat tartalomszolgáltatást, s e szolgáltatás megindítása nem kötődik sem a sajtótörvény szerinti nyilvántartásba vételi eljáráshoz, sem a médiatörvény szerinti szolgáltatásnyújtás-engedélyezési kötelezettséghez. Amennyiben valamely tartalomszolgáltatás időszaki lapként nyilvántartásba vételre kerül, úgy a jelenlegi gyakorlat alapján arra a sajtótörvény hatálya kiterjed. Az Internet komplex adatátviteli- és megjelenítési lehetőségeivel élve azonban szöveg, álló- és mozgókép, hang egyidejűleg továbbítható (multimédia): Az ilyen szolgáltatásnyújtás nem tartozik a médiatörvény hatálya alá sem, az ugyanis kifejezetten a rádiózásról, televíziózásról szól (1. § /1/ bek). Ha a multimédiás „sajtóterméket” kiadó időszaki lapkénti nyilvántartásba vételét kéri, ennek a mai gyakorlat szerint jogi akadálya nincs, a kérelem benyújtása azonban nem kötelezettsége.

E rendezetlen „sajtótermék-státusz” a gyakorlatban lényeges, a személyiség alapjogi, illetőleg polgári jogi eszközökkel történő védelmét biztosítani kívánó érvényesíthetetlenségéhez, végső soron a jogbiztonság veszélyeztetéséhez vezet. Egyértelmű szabályozás hiányában esetlegesség váltak a sajtóhelyreigazítás szabályai (a bírói gyakorlat csak azokban az esetekben ad helyt az ilyen igényeknek, ha az Interneten megjelent közleményt időszaki lapként nyilvántartásba vett forrás /hírmagazin stb./ teszi közzé, de elutasítja más, szerkesztett tartalmak, pl. politikai pártok hírportáljai, tájékoztató oldalai esetében).

Az új Ptk. e téren látszólag változást hoz ugyan (a sajtóhelyreigazításra vonatkozó 2:117. §), hisz a magyarázat szerint a 2:117. § (1) bekezdés szerinti, a helyreigazítási kérelem feltételeit meghatározó szabály az Internet sajtószerű felhasználása esetén is alkalmazandó, le is rontja azonban a tény, hogy a 2:117. § (2) bekezdés a sajtótermék-fogalmat nem definálja, az Internet esetében az – önmagában megragadhatatlan – „elektronikus világháló” fogalmat vezeti be. E megoldás nagy hátránya, hogy nem

veszi figyelembe: az Internet a magáncélú tartalmak megismerhetővé tételének éppúgy eszközéül szolgál, mint a sajtó jellegű vagy közérdekű információ közzé tételének, így, miközben a hagyományos médiák eszközében a kötelezettséget ténylegesen a sajtótermék körében tartja, az Internet esetében lényegében minden tartalomra kiterjeszthetővé tenné. Ugyanakkor más területen – nevesen a reklámjogban a sajtótermék-fogalom megfelelő kiterjesztése már a magyar jogban megoldottnak tekinthető.

A gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a tagállamok dohánytermékek reklámozására és szponzorálására vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítéséről szóló 2003/33/EK irányelvének 3. cikkének (2) bekezdésére való hivatkozással a törvény a sajtótermékekre vonatkozó rendelkezéseit alkalmazni kell az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásra is alkalmazni rendelte (újonnan beiktatott 2/A. §). Ennek fogalmát Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (Ektv.) 2. §-ának f) pontja akként határozza meg, mint elektronikus úton, távollevők részére, rendszerint ellenszolgáltatás fejében nyújtott szolgáltatást, amelyhez a szolgáltatás igénybe vevője egyedileg fér hozzá. Ahogy azonban az Ektv. hatálya sem terjed ki a magánjellegű közlésre (ez alatt a törvény a kereskedelmi, üzleti vagy hivatásszerű tevékenység vagy közfeladat körén kívül eső célból eljáró személy által használt elektronikus levelezés vagy azzal egyenértékű, egyéni közlésre alkalmas kommunikációs eszköz útján, információs társadalommal összefüggő szolgáltatás igénybevételel történő közlést – ideértve az ilyen módon tett szerződési nyilatkozatokat is – érti, 2. § m. pont), úgy a Grtv. hatálya is – értelemszerűen – csak a gazdasági reklámnak (Grtv. 2. § h. pont) minősülő információs társadalommal összefüggő szolgáltatások körében érvényesül. A feladat nyilván a sajtótörvény az Internetes sajtótermékek sajátosságait is figyelembe vevő módosítása nélkül nem oldható meg: ennek leglényegesebb gátját azonban valószínűleg a politikai pártok médiajogunk minden ésszerű modernizációját is meggátló konszenzushiánya képezi.

A kérdés ma már – a 2003-ban elhangzott előadás fejtegetéseit meghaladva – nem úgy merül fel, hogy szükség van-e a német jog által alkalmazott értelemben külön multimédia-fogalom (pl. az ott javasolt „telemédia”) bevezetésére, vagy egy, a közösségi jog talaján álló, széles körben elfogadott fogalom használatát célszerű-e elősegíteni, hanem úgy, hogy miként lehet, kell ez utóbbi fogalom médiajogi kiterjesztését, a hagyományos média-formákkal való „egyenjogúsítását”, más jogterületeken való elfogadottságát támogatni. Maga a kérdésfelvetés pedig – remélhetőleg – ismét ráirányítja a figyelmet az információs társadalom alakuló joga jogágakon, ágazati szempontokon felülemelkedő rendszeres feldolgozásának, bemutatásának, jogtudományi igényű kutatásának fontosságára, mely a jelenlegi fragmentált, kontraproduktív szabályozási megoldásokon való túllépés s jogi gondolkodásunk modernizációja szempontjából a XXI. század első éveiben megkerülhetetlen feladatnak ítélik.

JEGYZETEK

- 1 A tanulmány lezárásának időpontja: 2006. június
- 2 Tovább, a témára vonatkozó, „korai” irodalom: Edward A. Cavazos – Gavino Morin: *Cyberspace and the Law: Your Rights and Duties in the On-Line World*, MIT Press, 1994, Lance Rose-Joanne Cuthbertson: *Netlaw: Your Rights in the Online World*, The Guidebook to the Changing Legal Frontier, Osborne Paperback, 1995, David R. Johnson – David G. Post: *Law and Borders – The Rise of Law in Cyberspace*, 1996, Thomas J. Smedinghoff – Andrew R. Basile Jr. – Geoffrey Gilbert: *Online Law: The SPA's Legal Guide to Doing Business on the Internet*, Addison-Wesley Pub Co, 1996, Lawrence Lessig: *The Law of the Horse: What Cyberlaw Might Teach* (1997), David Johnston-Sundy Handa-Charles Morgan: *Cyberlaw: What You Need to Know About Doing Business Online*, Stoddart Pub., 1997, Jonathan Rosenoer: *Cyberlaw: the Law of the Internet*, Springer Verlag, 1997, J. Dianne Brinson – Mark F. Radcliffe: *Internet Legal Forms for Business*, Ladera Press, 1997.
- 3 Lsd. Thomas Hoeren: *Rechtsfragen des Internet*, Köln, RWS-Verlag, 1998, Tobias H. Strömer: *Online-Recht. Rechtsfragen im Internet*, dpunkt-Verlag, 1999, Bert Eichhorn: *Internet-Recht – Ein Lehrbuch für das Recht im World Wide Web*, Fortis, Köln-Wien-Aarau-Bern, 2000, Oliver Look-Wagner: *Das Internet und sein Recht*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Köln, 2000, Markus Köhler-Hans Wolfgang Arndt: *Recht des Internet*, 2., völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2000, Volker Boehme-Neßler: *Internetrecht.com – Strukturen, Zusammenhänge, Regelungen*, DTV, München, 2001.
- 4 A felelősségi jog körében Lsd. Stefan M. Freytag: *Haftung im Netz*, Verlag C.H. Beck, München, 1999, Ulrich Sieber: *Verantwortlichkeit im Internet – Technische Kontrollmöglichkeiten und multimediarechtliche Regelungen*, Verlag C.H. Beck, München, 1999, Stefan L. Pankoke: *Von der Presse- zur Providerhaftung – Eine rechtspolitische und rechtsvergleichende Untersuchung zur Inhaltsverantwortlichkeit im Netz*, Verlag C.H. Beck, München, 2000, a szerződési jog körében Andreas Fuchs – Peter Mankowski – Steffen Pruggmayer – Klaus Riehner – Markus Schmidt – Stefan Schuppert – Gerald Spindler: *Vertragsrecht der Internet-Provider*, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2000, a szerzői jog körében Alexander Klett: *Urheberrecht im Internet aus deutscher und amerikanischer Sicht*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1998, Horst-Peter Götting: *Multimedia, Internet und Urheberrecht*, Dresdner Univ. Presse, München, 1998, Carsten Intveen: *Internationales Urheberrecht und Internet*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1999, a domainjog körében Jens Brücking: *Namens- und Kennzeichenrecht im Internet (Domainrecht)*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Köln, 1999.
- 5 Detlef Kröger – Marc A. Gimmy: *Handbuch zum Internetrecht*.

- Electronic Commerce – Informations-, Kommunikations- und Mediendienste, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2000, Bernard Droll – Matthias Droll: Internetrecht – E-commerce, Verlag Europa-Lehrmittel, Nourney, Vollmer GmbH & Co., Haan-Grutien, 2000, Thomas Hoeren: Grundzüge des Internetrechts, E-Commerce, Domains, Urheberrecht, Verlag C.H. Beck, 2001.
- 6 André Bertrand-Thierry Piette-Coudol: Internet et le droit, Presse Universitaires de France, Paris, 2000, Christiane Féral-Schuhl: Cyberdroit – Le droit à l'épreuve de l'internet, 2e édition, Dunod, Paris, 2000, Orsola Torrani-Sara Parise: Internet e diritto, Milano per la Multimedia, Il Sole 24 Ore, Milano, 1998.
- 7 Alain Bensoussan: Le multimédia et le droit, Editions Hermes, Paris, 1998.
- 8 Giorgio Rognetta: Il Commercio Elettronico (Diritto&Informatica), Edizioni Simone, Roma, 2000, Javier Ribas Alejandro: Aspectos Jurídicos del Comercio Electrónico en Internet, Editorial Aranzadi, Pamplona, 2000, Alain Bensoussan: Le commerce électronique – aspects juridiques, Editions Hermes, Paris, 1998, Pierre Breese: Guide juridique de l'Internet et du commerce électronique, Librairie Vuibert, Paris, 2000.
- 9 Francesco Brugatella– Francesco M. Landolfi: Il diritto nel Cyberspazio, Tendenze, testi e protagonisti nel Web giuridico italiano (1998/1999), (Diritto&Informatica) Edizioni Simone, Roma, 1999, Manuel Lopes Rocha-Mário Macedo: Direito no cibarspaço, Edições Cosmos, Lisboa, 1996.
- 10 Lsd. Dianne Rowland – Elizabeth Macdonald: Information Technology Law, Cavendish Publishing Ltd., London-Sydney, 2000, p. 2.
- 11 Vö.: Ian Lloyd: Legal Aspects of the Information Society, Butterworths, London, Edinburgh, Dublin, 2000.
- 12 Lsd.: Yaman Akdeniz – Clive Walker – David Wall: The Internet, Law and Society, Longman– Pearson Education Ltd., London-Harlow, 2000.
- 13 Lsd.: Christopher Reeds: Internet Law: Text and Materials, Butterworths, London-Edinburgh-Dublin, 2000.
- 14 Lilian Edwards-Charlotte Waelde (Ed.): Law and the Internet, A Framework for Electronic Commerce, Hart Publishing, Oxford-Portland, 2000.
- 15 Lsd.: Susan Singleton: eCommerce – A Practical Guide to the Law, Gower Publishing Limited, 2001.
- 16 Pl. 15/1991. (IV. 13.), 60/1994. (XII. 24.), 46/1995. (VI. 30.) AB határozat
- 17 A polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény, Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény, A védett személyes adatot tartalmazó levéltári anyag másolatának adatvédelmi szerződés alapján történő továbbítása elleni tiltakozási jog gyakorlásáról szóló 20/1998. (V. 13.) MKM rendelet
- 18 Pl. A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény, A magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény, A vámjogról, a vámeljárásról, valamint a vámigazgatásról szóló 1995. évi C. törvény, A távközlési előfizetői szerződésekről szóló 86/1996. (VI. 14.) Korm. rendelet, A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX.

- törvény, A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény, A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény, A biztonsági okmányok védelmének rendjéről szóló 243/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet, A személyazonosító igazolvány kiadásáról és nyilvántartásáról szóló 168/1999. (XI. 24.) Korm. rendelet.
- 19 Távközlési hálózatot tehát elvileg – a meghatározott engedélyek birtokában, s műszaki feltételek szerint – bárki létesíthetett, távközlési szolgáltatást, tevékenységet azonban már csak a távközlési törvény, s végrehajtási jogszabályai szerint végezhetett. Az 1993-ban megkötött szerződések alapján a koncessziós társaságok 2001. december 22-ig, 2002. május 25-ig, illetve 2002. november 1-ig nyújthattak kizárólagos joggal szolgáltatást. Hasonló folyamat játszódott le a mobilkommunikáció terén is, miközben a rádió- és televízió műsorok szétosztását és szórását – koncessziós szerződés nélkül – az állam részvételével e célra alapított gazdasági társaság végezhetette.
- 20 Az Európai Bizottság – egyebek mellett – bírálta a Hkt. egyetemes szolgáltatásra vonatkozó szabályozását, mert nem rászorultság alapján tette hozzáférhetővé az iparági keresztfinszírozásból – nem EU-konform módon – támogatott díjsomagot az előfizetők számára, ezzel indokolatlan többletterheket is ró az ágazatra.
- 21 Az elektronikus hírközlési szolgáltató adatkezelésének különös feltételeiről, az elektronikus hírközlési szolgáltatások adatbiztonságáról, valamint az azonosítókijelzés és hívásátírányítás szabályairól szóló 226/2003. /XII. 13./ Korm. rendelet, A referenciaajánlatokról, hálózati szerződésekről, valamint az ezekkel kapcsolatos eljárások részletes szabályairól szóló 277/2003. /XII. 24./ Korm. rendelet) és miniszteri rendeletek (A rádió és televízió műsorszórás legmagasabb díjairól szóló 2/2003. /II. 7./ IHM rendelet módosításáról szóló 15/2003. /XII. 27./ IHM rendelet, Az elektronikus hírközlési előfizetői szerződésekre és azok megkötésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 16/2003. /XII. 27./ IHM rendelet, A számhordozási központi referencia adatbázisról szóló 17/2003. /XII. 27./ IHM rendelet, Az elektronikus hírközlési szolgáltatások költségszámítására vonatkozó szabályokról szóló 18/2003. /XII. 27./ IHM rendelet, Az elektronikus hírközlési tevékenység elkülönítéséről, valamint az elektronikus hírközlési szolgáltatók számviteli nyilvántartásai elkülönített vezetésének részletes szabályairól szóló 19/2003. /XII. 27./ IHM rendelet, A Nemzeti Hírközlési Hatóság egyes eljárásaiért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjakról szóló 20/2003. /XII. 27./ IHM rendelet, A hírközlési hatóság piacfelügyeleti tevékenységéről és a piacfelügyeleti díj mértékéről szóló 24/2001. /XII. 22./ MeHVM rendelet módosításáról szóló 21/2003. /XII. 27./ IHM rendelet, A közcélú távközlő-hálózatok azonosítóinak felosztási tervéről szóló 10/2001. /III. 27./ MeHVM rendelet módosításáról szóló 22/2003. /XII. 27./ IHM rendelet.
- 22 Ez a későbbiekben a magyar kodifikáció egyik leglényegesebb hibájának bizonyult. A német jog pl. ugyanezen feladattal (az elektronikus és papíralapú írásbeliség jogi egyenértékűségének megteremtése) szembesülve nagy terjedelmű, részletes indokolással ellátott önálló

- törvényben (Formanpassungsgesetz) rendezte az egyes jogágazatokat érintő rendelkezéseket, azaz egyszerre és átfogóan nyújtott szabályozást. Az elektronikus írásbeliség legalizációjának az Eatv. által alkalmazott „pointlista” megoldásai máig sem befogadott „idegen testként” ékelődtek be az eljárásjogi törvényekbe, amelyek lehetőség szerint igyekeztek is kivetni azokat.
- 23 151/2001. (IX. 1.) Korm. rendelet a Hírközlési Főfelügyeletnek az elektronikus aláírással kapcsolatos feladat- és hatásköréről, valamint eljárásának részletes szabályairól, 15/2001. (VIII. 27.) MeHVM rendelet az elektronikus aláírási termékek tanúsítását végző szervezetekről, illetve a kijelölésükre vonatkozó szabályokról, 20/2001. (XI. 15.) MeHVM rendelet a Hírközlési Főfelügyeletnek az elektronikus aláírással összefüggő minősítéssel és nyilvántartással kapcsolatos tevékenységéért fizetendő díjakról.
- 24 Ilyen korlátot jelent pl., hogy csomagküldő kereskedelem útján a kizárólag üzletben értékesíthető áruk nem, bizonyos termékek (gyógynövény, élelmiszerek) pedig külön előírások szerint forgalmazhatók. A szolgáltatásnyújtással összefüggő, sajátos tilalmat vezetett be a Szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény módosításáról szóló 2005. évi LXXXIV. törvény is. A tv. új szövegű, 1. § (5) bekezdése szerint hírközlő eszközök és rendszerek által szervezett szerencsejátékban való részvételre ajánlatok közzétételéhez a Szerencsejáték Felügyelet engedélye szükséges, illetőleg az engedély nélküli szerencsejátékban történő részvételre vonatkozó ajánlatok közzétételében, illetve elfogadásában a pénzügyi szervezetek és a hírközlési szolgáltatók nem működhetnek közre, ilyenekhez nem nyújthatnak technikai támogatást (1. § /5/ bek.).
- 25 A rendelkezés a gyakorlatban a szerzői jogsértő tartalom eltávolításának egyfajta automatizmusát tudta biztosítani: ilyen szempontból kétségkívül betöltötte a célját.
- 26 A csomagküldő kereskedelemre vonatkozó szabályok alkalmazhatósága az Interneten keresztüli értékesítés alapvető sajátosságából adódik: a kereskedő – elektronikus kereskedelmi szolgáltatás útján – áruismertetőjét, katalógusát, reklámját a világhálón teszi elérhetővé a felhasználó (fogyasztó) számára vagy részére közvetlenül, elektronikus úton (levélben) küldi meg.
- 27 Mindenekelőtt a távollévők között kötött szerződésekről szóló 17/1999 (II. 5.) Korm. rendelet, ill. az üzletek működéséről és a belkereskedelmi tevékenység folytatásának feltételeiről szóló 4/1997 (I. 22.) Korm. rendelet.
- 28 Az informatikai és hírközlési miniszter az információs társadalmi jogalkotással összefüggő konkrét tenni valót Az informatikai és hírközlési miniszter feladat- és hatásköréről rendelkező 141/2002. (VI. 28.) Korm. rendelet, az egyes kormányhatározatok, az egyes törvényekhez kapcsolódó felhatalmazások határozták meg: a gyakorlatban jogszabály előkészítő, kezdeményező szerepe az egyes törvényekben megjelenő végrehajtási rendelet-felhatalmazások összefüggésében érvényesült. A kézirat lezárásakor még nem volt ismert, hogy a 2006-os kormányalakítás – azon túlmenően, hogy a volt IHM feladatai ellátását nagyrészt a gazdasági tárca, kisebb részt a MeH mellett felállításra kerülő, az Elektronikus Kormányzati Központ utódként működő

Elektronikus Közfoglaltatások
Központja veszi át – a kormányzati
feladatmegosztásban konkrétan tenni
valók milyen átcsoportosításával jár
majd együtt.

29 A módosítás által érintett további
szabályozási területek: a szolgáltató
adatszolgáltatási kötelezettségének
előírása (6. §), az önkéntes akkreditá-
ció lehetővé tétele (8. §), az időbé-
lyegzés-szolgáltatás nyújtásával kapcsol-
atos szabályok törvényi szinten való
megállapítása (9. §), az elektronikus
archiválási szolgáltatásra, az archiválási
szolgáltató adatkezelésére, az
archiválási szolgáltatást igénybe vevő
kötelezettségeire, az archiválási szol-
gáltató kártérítési felelősségére és az
archiválási szolgáltatás nyújtásának
befejezésére vonatkozó előírások (10.
§), illetőleg a technológiakövetés
követelményével összefüggésben a
hatóság speciális feladatainak megál-
lapítása (12. §).

30 Lsd. A Nemzeti Hírközlési
Hatóságnak az elektronikus aláírással
kapcsolatos feladat- és hatásköréről,
valamint eljárásának részletes
szabályairól szóló 45/2005. (III. 11.)
Korm. rendelet, Az elektronikus
aláírással kapcsolatos szolgáltatásokra
és ezek szolgáltatóira vonatkozó rész-
letes követelményekről szóló 3/2005.
(III. 18.) IHM rendelet, Az elektron-
ikus aláírási termékek tanúsítását
végző szervezetekről, illetve a
kijelölésükre vonatkozó szabályokról
szóló 9/2005. (VII. 21.) IHM rendelet.
Továbbra is hatályban maradt A
Hírközlési Főfelügyeletnek az elek-
tronikus aláírással összefüggő
minősítéssel és nyilvántartással kap-
csolatos tevékenységéért fizetendő
díjakról szóló 20/2001. (XI. 15.)
MeHVM rendelettel, Az elektronikus
aláírással kapcsolatos szolgáltatási sza-

kértő nyilvántartásba vételéről szóló
7/2002. (IV. 26.) MeHVM rendelet.

31 Az elektronikus ügyintézés részletes
szabályairól szóló 193/2005. (IX. 22.)
Korm. rendelet a Ket. 174. § (1)
bekezdésének b) pontjában foglalt, Az
elektronikus ügyintéztést lehetővé tevő
informatikai rendszerek biztonságáról,
együttműködési képességéről és
egységes használatáról szóló
195/2005. (IX. 22.) Korm. rendelet a
Ket. 174. § (1) bekezdésének e) pon-
tjában foglalt, A közigazgatási hatósági
eljárásokban felhasznált elektronikus
aláírásokra és az azokhoz tartozó
tanúsítványokra, valamint a
tanúsítványokat kibocsátó hitelesítéss-
zolgáltatókra vonatkozó
követelményekről szóló 194/2005. (IX.
22.) Korm. rendelet pedig az Eatv. 27.
§-a (1) bekezdésének b) pontjában
foglalt felhatalmazás alapján került
megalkotásra.

32 Lsd. különösen Eatv. 27. § (3) bek.,
A kormányzati elektronikus aláírási
rendszer kiépítésével összefüggő egyes
feladatokról és a kormányzati hite-
lesítés-szolgáltató felállításáról szóló
1026/2002. (III. 26.) Korm. határozat
4. pont, A közigazgatási hatósági
eljárás általános szabályairól szóló
törvény szabályozási koncepcióját
meghatározó 1005/2003. (I. 30.)
Korm. határozat 1/g. pont.

33 A közfoglaltatot ellátó szervek
iratkezelésének általános követel-
ményeiről szóló 335/2005. /XII. 29/)
Korm. rendelet.

34 Az elektronikus ügyintézés részletes
szabályairól szóló 193/2005. (IX. 22.)
Korm. rendelet, Az illeték és a köz-
zétételi költségterítés elektronikus
úton történő megfizetéséről a
cégeljárásban rendelkező 15/2005.
(VIII. 5.) IM rendelet.

- 35 Az adókötelezettségnek az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalhoz elektronikus úton történő teljesítésének szabályairól szóló 34/2003. /XII. 11./ PM-IHM együttes rendelet.
- 36 Az adóhatóság által nyújtott elektronikus ügyintézési lehetőséggel összefüggő részletes követelményrendszert (az APEH Központi Hivatala ill. területi szervei vonatkozásában) az APEH elnökének utasításai szabályozzák (9/2003. /AEÉ 2/2004./ APEH utasítás az elektronikus aláírás alkalmazásával teljesített, elektronikus úton benyújtott bevallásokkal és adatszolgáltatásokkal kapcsolatos szabályozásról, illetőleg ennek módosításai), a jogalkalmazásban pedig az APEH útmutatói adnak segítséget.
- 37 Az elektronikus ügyintézészt választó adózó bevallási és adatszolgáltatási kötelezettségének az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalhoz történő tel-

jesítésének szabályairól szóló 13/2005. (III. 30.) PM-IHM-MeHVM együttes rendelet.

- 38 Az Európai Parlament és a Tanács 2004. március 31-i, a vízügyi, az energia-, a közlekedési és a postai ágazatokban működő szervezetek közbeszerzési eljárásainak összehangolásáról szóló 2004/17/EK irányelve és Az Európai Parlament és a Tanács 2004. március 31-i az építési beruházásra, az árubeszerzésre és a szolgáltatásmegrendelésre irányuló közbeszerzési eljárások összehangolásáról szóló 2004/18/EK irányelve.
- 39 Teljes nevén Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény módosításáról szóló, 2006. január 1-el hatályba lépett 2005. évi CLXXI. törvény.



X 6 4 9 6 8

EGY - 2h XA 64442

2500. -

Felelős kiadó: Dr. Szabó Imre dékán, tanszékvezető, egyetemi docens

Felelős szerkesztő: Dr. Gellén Klára PhD, egyetemi adjunktus

Borítóterv: Tóth Péter

Tipográfia és tördelés: Varga Péter

Készült: 7.75 (A5) nyomdai ív terjedelemben

Nyomtatta és kötötte a Yes-Press 2001 Bt

ISSN 1789-011X

